

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Andra kammaren.

Nr 11.

Fredagen den 19 februari.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 130, angående bidrag till täckande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika;

nr 122, angående pension å allmänna indragningsstaten åt efterlevande till vissa inom utrikesförvaltningen förut anställda personer; och

nr 124, angående anslag till skyddsuppfostran m. m.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 3.

Ordet lämnades nu på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet *Möller*, som anförde: Med tillstånd av riksdagens andra kammare har herr Otto Järte till chefen för socialdepartementet riktat följande fråga:

Är herr statsrådet berett att till förekommande av arbetsinställelse vid samhällsviktiga företag taga initiativ till förhandlingar mellan vederbörande organisationer i syfte att söka ena dessa om att i sina avtal återinföra bestämmelsen om obligatorisk skiljedom jämväl i intressetvister?

Till svar anholder jag att få anföra: Genom beslut den 29 januari har Kungl. Maj:t på min hemställan förordnat om tillsättande av en niomannadelegation, som fått i uppdrag att undersöka frågan om samhället och arbetsfreden. Till denna delegation, som numera är i verksamhet, har hänskjutits ett stort antal av de spörsmål, som måste undersökas, innan det blir klart vilka förutsättningar, som finnas för arbetsfredens främjande och betryggande, vare sig detta anses böra ske på lagstiftningens väg eller genom överenskommelser mellan de parter, som utkämpa arbetskonflikterna. Bland de spörsmål, som skola upptagas till prövning, är i direktiven för delegationens arbete uttryckligen nämnt »skiljedomsinstitutets införande även i andra tvister än rättstvister». Att detta direktiv även gäller kommunala arbeten framgår därav, att det i statsrådsuttalandet vid förordnandet av delegationen heter:

»den sålunda utsedda delegationen må, — — — — — då dess överläggningar gälla transportverksamhet, statens och kommunernas arbeten samt jordbruksarbeten, tillkalla representanter för arbetare och arbetsgivare inom dessa särskilda arbetsområden».

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Genom sålunda nämnda åtgärder har interpellationens syfte i för närvarande möjlig grad tillgodosetts. I varje fall torde, enligt mitt förmenande, nya åtgärder i samma syfte icke nu lämpligen böra vidtagas.

Härefter yttrade:

Herr **Järte:** Herr talman! För det svar, som herr socialministern nu lämnat på min interpellation, ber jag att få framföra mitt tack. Jag nödgas dock konstatera, att svaret låtit vänta på sig. Interpellationen väcktes den 20 januari, och vi räkna i dag den 19 februari! Jag förstår dock tillfullo, att herr socialministern just nu har mångahanda bekymmer att syssla med. Han har ju personligen djupt engagerat sig i vissa stora socialförsäkringsproblems partipolitiska solving och bedriver, såsom herrarna sett av den offentliga kritiken, utredningarna så, att det hela tycks ha trasslat ihop sig. Vi veta för närvarande icke här i riksdagen, om vi kunna förvänta hela det propositionsknippe, som ställts i utsikt, eller om propositioner endast komma att framläggas i vissa speciella delar. Ena veckan hör man, att alltsammans skall komma före den 1 mars; andra veckan förkljudes, att ingenting ännu är bestämt. Regeringen synes i dessa stycken vara lika obeslutsam som Hamlet; jag föreställer mig, att den i ensamhet upprepar den vankelmådige Dana-prinsens klassiska monolog: »Att vara eller icke vara, det är frågan.»

En annan interpellant har emellertid fått vänta längre än jag på sitt svar. Vad betyda förresten dessa veckor mot de månader, som förflutit, sedan socialministern i våras i första kammaren gav sin utfästelse att ingripa för arbetsfreden, och mot de hela fem år, som resultatlöst förflutit, sedan riksdagen krävde åtgärder av den art, interpellationen innebär, nämligen *ett tryggande av arbetsfreden vid samhällsviktiga företag*.

Det skedde, såsom herrarna erinra sig, vid 1921 års riksmöte, då riksdagen, i anledning av skilda motioner från samtliga borgerliga partier, skrev till Kungl. Maj:t och begärde en lagstiftning rörande de kommunala företagen, som tryggade arbetsfreden utöver avtalstiden, varvid förutsattes, att lönevillkoren skulle bestämmas genom obligatorisk skiljedom, samt en lagstiftning, som inom jordbruket skulle förhindra driftsavbrott under kontraktstiden. I riksdagsskrivelsen nämndes vidare statens företag och transportväsendet såsom lämpliga områden för en dylik lagstiftning. Riksdagens skrivelse åsyftade därjämte en undersökning av blockadsystemet och dess oarter samt en opartisk undersökning av illojala fackliga stridsmetoder överhuvud taget, även som skiljedom i rättstvister.

På sommaren 1921 uppdrog dåvarande regeringen Oscar von Sydow åt direktören Allan Cederborg att inom socialdepartementet verkställa den begärda utredningen, men detta utredningsarbete avbröts genom Kungl. Maj:ts beslut i november 1922. Att just *denna* utredning föll offer för den pågående Thorssonska kommittésakten väckte nog ingen större misstämning hos den andra Brantingska ministären — ty socialdemokraterna hade vid 1921 års riksdag motsatt sig sagda riksdagsskrivelse.

Vid 1924 års riksdag väcktes emellertid nya motioner i frågan, men dessa föllo i andra kammaren på grund av en tillfällig socialdemokratisk majoritet. Frågans återupptagande föranledde dock dåvarande socialministern Malm att överlämna utredningen åt socialstyrelsen, där den fortfarande befinner sig. Betänkandet efterlystes senast i interpellationsdebatten i januari i fjol angående förföljelserna mot de arbetsvilliga i Härjedalen.

Vid detta års riksdag ha även motioner väckts av herrar Adolf Dahl i första kammaren, av C. G. Ekman i första kammaren samt av Eliel Löfgren i denna kammare, vari det kräves obligatorisk skiljedom och därmed förenat förbud

mot arbetsinställelse i arbetstvister, där stat eller kommun är part, beträffande vilka motioner vi snart lära kunna förvänta ett utlåtande från andra lagutskottet.

Så långt om frågans förhistoria. Till den av herr socialministern nu vidtagna åtgärd, som han berörde i sitt svar på min interpellation, skall jag återkomma i det följande, sedan jag först något närmare gått in på det kapitel av de allmänfarliga konflikternas krönika i vårt land, som är det mest bekymmersamma, nämligen *kommunalarbetsstrejkerna*.

Vad som under den sista tiden förefallit i Kalmar och Sundsvall samt nu på sistone uppe i Jukkasjärvi församling har, utom många ledsamma följder, åtminstone haft *det* goda med sig att yttermera inskräpa den betänkliga innebörden av en företeelse, som under flera år pågått och som blivit ett allt allvarligare samhällsproblem.

Under det sista årtiondet har nämligen en fullkomlig omvälvning ägt rum beträffande de svenska stadskommunernas förhållande till sina arbetare. Å *ena sidan* ha olika kommunala korporationer, ofta genom slumpvis tillkomna beslut, lånat det från det enskilda näringslivet härrörande kollektivavtalet med dess ofrånkomliga förhandlingsmetoder och automatiskt återkommande strejkrisker samt tillämpat det på sådana ömtåliga områden som renhållnings- och belysningsverk, sjukvård fattigvård, ja, till och med brandväsende! Å *andra sidan* har det socialdemokratiska partiet fått majoritet och därmed makten i alla våra större städer, och i övriga stadssamhällen har samma parti nått en avsevärd minoritet. Givetvis — och erfarenheten bekygar det — finns det *en* mycket svag punkt i den socialdemokratiska kommunalpolitiken; möjligheten till motstånd mot kraven från de organiserade kommunalarbetarna — vilket icke vill säga, att i kommuner med borgerligt styre man bättre förstått att tillvarata de allmännas intressen. Nej, utvecklingen har gått därhän, att samtliga stadskommuner här i landet behöva stöd från statsmakterna för att hjälpa dem ur det bekymmersamma läge, de råkat i.

Då hans excellens, herr statsministern, är närvarande, vill jag erinra om det i sitt slag intressanta och tänkvärda föredrag, han i höstas höll i Lund, och där han bl. a. kom in på detta ömtåliga ämne. Hans excellens yttrade därvid »att arbetaren även i fortsättningen är en fri man, som för förhandlingar om sina arbetsvillkor», och »att gas- och elektricitetsverken ingalunda äro några så höga väsen, att icke förhandlingarna med dem kunna gå till så, som de tillgå mellan fria och jämbördiga parter». Varför denna vanvördnad mot de kommunala institutionerna? De ha dock »socialiserats» och äro såtillvida »ett slags högre väsen» även ur vanlig borgerlig synpunkt.

Den som läste statsministerns uttalande, måste också le ett stilla löje vid tanken på hur det i verkligheten nutilldags går till vid sådana förhandlingar! Möjlighet till förtryck och maktmisbruk finns sannerligen icke längre hos de kommunala myndigheterna, och det vore gott och väl, om icke möjligheten därtill överflyttats till andra sidan av förhandlingsbordet. Hans excellens tillade emellertid i sitt tal följande ord: »Arbetarna i samhällets egna företag böra ha en verklig och stark känsla av att företagaren är samhället, som är allas och således även deras eget. Någon privilegierad ställning kan icke tillerkännas dem, som arbeta i ett samhällsföretag. Gruppintressena måste, var de än må finnas, underordnas det allmänt medborgerliga.»

Det är högst förträffligt! Men, mina herrar, med sådana allmänna satser kommer man icke saken in på livet.

Ty huru gestalta sig förhållandena i verkligheten? Vad den *privilegierade* ställningen angår, som kommunalarbetarna icke borde få göra anspråk på, ha de redan sedan länge denna ställning i jämförelse med motsvarande kategorier av grovarbetare. Deras löner ligga i överkant med en högst betydande

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

överkompensering. Jag har här i min hand en utredning, verkställd av en sakkunnig statstjänsteman, som riksdagen för två år sedan fick, angående överkompenserade och underkompenserade löner för arbetare och befattningshavare av skilda slag. Kommunalarbetarna i Stockholm stå högst på skalan! De ha en index av 323 mot 100 år 1913, och sedan sjunka alla andra; tjänstemännen av högre grad i statens verk stå naturligtvis lägst. Efter kommunalarbetarna komma — med folkskollärarna som god tvåa! — bageriarbetare, charkuteriarbetare och dylika hemmamarknadsarbetare med sin kända fackliga monopolställning. Men icke blott i lönehänseende ha kommunalarbetarna en privilegierad ställning. Deras kollektivavtal garantera dem från 8 upp till 16 arbetsdagars semester om året med bibehållen lön. De få vidare vid sjukdom behålla $\frac{2}{3}$ av tidlönen; de ha merendels en tämligen permanent anställning och äro sålunda i regel befriade från säsongarbetslöshetens risker.

Städerna ha verkligen uppträtt såsom »mönsterarbetsgivare». Ingen vill heller beröva kommunalarbetarna dessa särskilda förmåner. Man vill blott söka hindra kommunalarbetarna att såsom hittills även i fortsättningen driva upp lönerna yttermera genom strejkhot eller direkta maktmedel mot samhället. Det är nämligen icke småsaker, det här gäller för smärre kommuner. Herrarna må besinna, att om Stockholms stad ger sina kommunalarbetare 1 öre mer i timmen, betyder detta en merutgift på 120,000 kronor. År 1924 beviljade Stockholms stad 6 och 1925 10 öres höjning av timlönen och detta kostade miljoner i oträngt mål. För medelstora städer, t. ex. Gävle och Helsingborg, kostar en l-öring 12,000 kronor om året. Med de hårt spända kommunala budgeterna och det skattetryck, som råder i våra kommuner, är detta en ur finanspolitisk synpunkt förkastlig utveckling, som därjämte belastar en massa arbetare, som ha med kommunalarbetarna fullt jämförbart arbete men sämre betalt.

Den *gruppegoism*, som hans excellens herr statsministern utdömde i Lund, gör sig till på köpet starkt gällande från kommunalarbetarnas sida. De taga såvitt jag kan finna i sina kampmetoder ingen hänsyn till, att arbetsgivaren är det allmänna. De utnyttja utan skrupler sin makt, så långt den når. De äro i det stycket syndikalister, som icke skilja på arbetsgivare och arbetsgivare.

Detta sakförhållande ger osökt anledning till åtskilliga reflexioner, som jag ej vill undanhålla vissa av herrarna. Man kan för det första konstatera, att den illusionen för länge sedan brustit, att blott man finge socialisera företagen, skulle arbetarens känsla av att vara »utsugen av privatkapitalet» försvinna. Han skulle känna sig solidarisk med ett sådant företag på ett helt annat sätt. Särskilt sedan våra stadssamhällen blivit så ärkedemokratiska som nu är fallet. Så har *icke* skett. Tvärtom visar det sig, att de kommunaliserade och förstatligade företagen blivit *syndikaliserade företag*, vilket i fackorganisationernas och den allmänna rösträttens tidevarv osvikligen medför »*politiska löner*». Under det namnet gå också kommunalarbetslönerna i socialpolitiska kretsar.

Såsom kammaren torde förstå, är det den omständigheten, att de maktägande i kommunen på grund av *valsynpunkter* måste ta så stor hänsyn till kommunalarbetarna, som gör ställningen så betänklig. Vi ha här i Stockholm spårvägspersonalen inberäknad, cirka 7,000 kommunalanställda. Det är med hustrur och närskylda en betydande röststyrka, och ville man mera ingående studera de kommunala valens historia i Stockholm under de senaste åren, skulle man finna rätt märkvärdiga symptom på vilket inflytande på kandidatlistor och mandatfördelning de kommunalanställda utöva. Det går för övrigt igen i hela landet. I en stad i Västergötland härom året var ordföranden i kommunalarbetarnas fackförening vice ordförande i drätselkammaren! Hur

det tillgick, när han direkt förhandlade om sin egen lön, vet jag icke, men utan tvivel förelåg härvidlag ett mycket intressant fall av »personlighetsklyvning», som i sin mån är belysande för läget.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Den bräckliga ställning, som kommunerna intaga, kommer särskilt fram i händelse av öppen konflikt. Deras flesta verk måste ju upprätthålla sin drift; de kunna icke slå igen som enskilda företag. En kommun kan icke heller företaga lockout. Sålunda kan det starkt centraliserade kommunalarbetsförbundet med sina 14,000 medlemmar och späckade kassor insätta sin aktion på en svag punkt och med lätthet under åratals underhåll flera hundra kommunalarbetsare samt därigenom tvinga en kommun till vissa medgivanden i fråga om avtalsprinciper och löner, vilka man sedan uppvaktar andra kommuner med, vilka då finna det »rimligt och rättvist» att gå med på vad andra tvungits till. Så hände exempelvis för två år sedan, när kommunalarbetarna i Göteborg lyckades erhålla en löneökning med hela 12 öre på en gång, därför att kollegerna i Stockholm fått 5 öres ökning på våren. Stockholms stad hade emellertid gett efter — därför att det var arbetarmajoritet i avtals- och lönenämnden, och i Göteborg återopades detta sedan som exempel! På detta sätt »såga» sig kommunalarbetarna fram från den ena positionen till den andra och utnyttja med skicklig taktik sina möjligheter gentemot kommunerna, som mestadels icke våga och icke alltid kunna ta obehaget och risken av akut konflikt, därför att den går ut över hela samhället och över massan av medborgare, som blir missnöjd över att bli störd i sina bekväma vardagsvanor.

Vad skola då kommunerna göra? Ja, nog ligger det nära till hands, att när dessa samhällsviktiga företags personal är oundgänglig för verksamhetens behöriga upprätthållande, så skulle man sätta dessa befattningshavare på stat, göra dem till tjänstemän. Det vore det rätta förfaringsättet. Men det vägra kommunalarbetarna att gå med på. De vilja icke vara tjänstemän, utan fria lönearbetare med kollektivavtal, som innebär rätt till arbetsinställelse och möjlighet att med makt tvinga fram förbättrade arbetsvillkor. De vilja dock ha tjänstemännens förmåner, och de ha dem ofta redan, ty de ha pension i flera städer. Vi börja för övrigt att på detta område få ett underligt och kaotiskt tillstånd här i landet. Lönarbetarna fordra givetvis alla lönearbetarnas friheter, i vilka i vårt nuvarande samhälle fullt konsekvent och riktigt ingår strejkrätt, men samtidigt få och förbehålla de sig allt mer och mer de förmåner, som böra enbart tillkomma tjänstemän. Å andra sidan se vi också, att de, som äro tjänstemän, vilja ha lönearbetarnas fri- och rättigheter såsom förhandlingsordning, medbestämmanderätt över anställningsvillkor och dylikt. Här försiggår med andra ord en ödesdiger sammanblandning av två så fundamentalt olika begrepp som tjänsteavtal och lönearbetaravtal. Tjänsteavtalet innebär, att tjänstemannen avstår från strejkrätt. Han tjänar det allmänna, och det garanterar honom å sin sida fast anställning, pension o. s. v. Lönearbetaravtalet innebär, att arbetaren har frihet att bruka maktmedel för att förbättra sin ställning, men också, att han icke kan ha anspråk på att åtnjuta tjänstemännens förmåner. Nu sker en sammanflytning till förfång för reda och ordning. Det vore önskvärt, om man vid en framtida lagstiftning i fråga om arbetsrätten, kunde klart fixera dessa tvenne olika avtalsformer och draga upp en rationell rågång dem emellan med rättvist utskiftande av de särskilda anställningsformernas förmåner och skyldigheter.

Stockholms stad försökte 1913 att få till stånd s. k. stamanställning, just för den för driftens uppehållande nödiga personalen, men detta projekt, livligt bekämpat av kommunalarbetarna, förkastades av stadsfullmäktige, och man fick i stället taga till kollektivavtal på nytt, varvid det icke alltid går att undvika öppen konflikt med de anställda.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Då måste man använda metoden att värva arbetsvilliga, och vi veta, vilka obehag detta medför för kommunerna och vilka vådor det vållar vid konflikters avveckling, därför att det allmänna icke på samma sätt som en enskild företagare kan ge de arbetsvilliga respass efter konfliktens slut, utan har moralisk skyldighet att sörja för att personer, som lämna sig för fortsatt anställning, också få stanna kvar, sedan konflikten är över.

Till sist ha vi »Samhällshjälpen». Den trädde för första gången i funktion i Kalmar i somras. Herrarna erinra sig också, vilket rabalder dess konstituering på sin tid väckte. På visst håll förutsattes, att regeringen icke skulle tillåta, att den bildades — en skön uppfattning av föreningsrätten! Jag måste medge, att det ligger något förödmjukande i att en sådan förening skall behövas i ett demokratiskt samhälle! Det innebär ju ett öppet erkännande av samhällets vanmakt, så mycket betänkligare som med varje år, den tekniska utvecklingen fortskrider, både staten och kommunerna bli allt känsligare på vitala punkter. Det gick an, så länge allmänheten hämtade sitt vatten i pumpen på Brunkebergstorg! Då kunde man undvara både kommunalarbetare och »Samhällshjälpen», men så går det icke längre till. Man borde väl sträva efter att uppnå ett tillstånd, där det allmännas klara rätt att låta sina verk få funktionera utan avbrott vore erkänd och garanterad. Som det nu ligger till i detta avseende, är icke blott hos oss utan även i andra närbesläktade länder en »Samhällshjälp» nödvändig.

Vad är då att göra? Vad skola kommunerna taga sig till för att förebygga öppna konflikter? Det återstår endast ett medel, nämligen *obligatorisk skiljedom jämväl i intressetvister*. Det är ett tidigare, ur arbetsfredens synpunkt med framgång provat medel. När kommunerna, sedan det kommunala kollektivavtalet förölyckats genom avtalsbrotten i samband med storstrejken 1909, efter flera års förlopp och med stor tveksamhet gingo med på att återinföra kollektivavtal, skedde det för storstädernas vidkommande under den uttryckliga förutsättningen, att även tvister rörande anställningsvillkor och löneförhållanden skulle hänskjutas till obligatorisk skiljedom. Det gick också kommunalarbetsförbundet med på 1919. Men, mina herrar, det fanns en klausul om uppsägning, och redan 1922 uppsade fackförbundet denna förhandlingsordning, varigenom stadgandet om skiljedom i intressetvister bortföll. Arbetarna hade fått igen sitt kollektivavtal, men sedan detta mål väl var uppnått och säkert förankrat i de nya politiska maktförhållandena, undanröjdes förutsättningen, att intressetvister alltid skulle hänskjutas till skiljedom och öppna konflikter av varje slag undvikas. När de andra städerna, följande storstädernas exempel, 1920 i organiserad samverkan försökte få till stånd liknande överenskommelse om obligatorisk skiljedom, vägrade kommunalarbetsförbundet enständigt. På det hållet var avogheten mot själva ordet »förhandlingsordning» så stark, att den nya förhandlingsordning, som man fick till stånd och som endast innebar obligatorisk skiljedom i rättstvister, omdöptes till »förhandlingsregler»!

Varför var nu den obligatoriska skiljedom i intressetvister vorden så impopulär? Först och främst av rent principiella skäl. Kammaren har sig nog bekant, att det av ålder inom arbetarrörelsen finns en bestämd motvilja mot att klavbinda strejkrätten. Även om kommunalarbetsförbundet hade en riktig känsla av att man dels var taktiskt nödd och tvungen att tillsvidare gå med på skiljedom och — ty eljest hade man ju icke fått igen kollektivavtalet — dels ville i praktiken pröva den — och jag vill ingalunda bestrida uppriktigheten i detta syfte — så hade likväl på arbetsmarknaden inträffat händelser, som gjorde den högst impopulär. Under de första åren 1919 och 1920, stego lönerna, och då dömde skiljenämnden till högre löner. Då gick allt bra! Men sedan kom den stora freds- och deflationskrisen: penningvärdet steg, den allmänna lönenivån sjönk och kommunalarbetslönerna med den. Nu befanns skiljedom

omöjlig och måste avskaffas! Denna sin ståndpunkt har kommunalarbetsförbundet obönhörligt vidhållit, och det vägrar t. o. m. som regel att hänskjuta enstaka lönekonflikter till avgörande genom skiljedom. Så föreslogo t. ex. flera städer, som hade lönerörelse i föl, att tvisten skulle få gå till skiljedom, men arbetarparten vägrade som vanligt.

Därför står nu kommunernas enda hopp till statsmakterna; och det gäller — det kan jag försäkra kammaren — kommunalmän av *alla* partier. Jag tror verkligen, att man kan säga, att ingen skulle vara tacksammare för statens bistånd än just de socialdemokratiska kommunalpolitikerna, ty de behöva det bäst. De längta att förlossas från det olidliga tvångsläge, vari de befinna sig: att gentemot egna valmän förfäktat osympatiska krav på sparsamhet och allmänanda o. s. v. Det nuvarande tillståndets ohållbarhet framgår också av den snabba medlemsomsättningen i de kommunala lönenämnderna. Ingen vill åtaga sig ett så svårt och otacksamt uppdrag. Denna rotation förminskar uppenbarligen i väsentlig mån dessa utsatta kommunala myndigheters auktoritet och fasthet. Besinna därför, herrar socialdemokrater, när ni gå att taga ställning till denna fråga, att ni därmed hjälpa eller stjälpa edra egna kommunalpolitiker ute i landet.

Men Kungl. Maj:ts nuvarande regering, vad kan man vänta av den? Är regeringen överhuvud underkunnig om det läge, vari våra städer befinna sig i här omnämnda sammanhang? I varje fall tycks den icke vara någon anhängare av allmänfarliga arbetstvisters obligatoriska hänskjutande till skiljedom. Både hans excellens herr statsministern och herr socialministern äro eller ha varit medlemmar av socialiseringsnämnden, och, som herrarna veta, framlade denna för tre år sedan ett märkligt förslag till omorganisation av våra statsbanor. Däri ifrågasattes bland annat, att järnvägspersonalens nuvarande *tjänstemannaställning* skulle avskaffas, med en visserligen icke direkt utsagd, men nog så klart skönjbar motivering, att man för framtiden ville undvika riksdagens befattning med lönesättningen. Socialiseringsnämnden hade sålunda upptäckt, att det fanns politiska löner jämväl vid statsjärnvägarna. Sätillvida var detta förslag också att hälsa med tillfredsställelse. Men vad ville nämnden sätta i tjänsteavtalets ställe? Jo, den fria lönarbetsställningen med kollektivavtal och *strejkrätt* — vid statsbanorna! Statens järnvägar skulle alltså nödgas in på samma stråt som kommunerna — utan att ett ord nämndes i betänkandet om möjligheten, ja, nödvändigheten av att härvidlag åtminstone införa obligatorisk skiljedom.

Detta var så mycket egendomligare, som våra *enskilda* järnvägar ha haft en sådan skiljedom i intressetvister under tio år, från 1908 till 1918 genom det s. k. huvudavtal nr 1, som skapats av nuvarande landshövding Henning Elmquist, och som garanterade arbetsfred på detta samhällsviktiga område. Detta institut blev dock lika impopulärt hos järnvägsmanaförbundet och lokmanaförbundet som hos kommunalarbetarna och vart i vederbörlig ordning uppsagt av berörda fackförbund. Sedan inträffade omedelbart en järnvägsstrejk 1919 och en ny och ännu större 1922, och det hade kanske blivit flera, därest det icke hade legat en viss garanti däremot genom en viss sorglig ebbföreteelse i en förbundskassa.

De enskilda järnvägarna i vårt land ha koncession från staten. De *måste* fortsätta driften och kunna därigenom likställas med kommunerna. De äro halvoöffentliga företag, som icke kunna företaga lockout, och som därför med uppräckta händer vilken dag som helst skulle vilja återfå obligatorisk skiljedom för *alla* slag av tvister. Efter 1922 års stora strejk avslöts en överenskommelse, vid vars tillkomst herr talmannen medverkade, och vari uttrycktes den förhoppningen, att nya förhandlingar skulle kunna upptagas om den obligatoriska skiljedomens återinförande för intressetvister. När parterna sedermera sam-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

mankommo för detta syfte, var det emellertid omöjligt att rubba fackförbundens principiella ovilja mot obligatorisk skiljedom. Man tycker, att med detta exempel för ögonen borde verkligen socialiseringsnämnden, som visat sig förstå de politiska lönernas problem, ovillkorligen ha föreslagit åtminstone den säkerhet för arbetsinställelse vid statsbanorna, som ligger i obligatorisk skiljedom för alla slag av tvister. Nu är detta förslag utremitterat, och en vacker dag ha vi kanske att förvänta ett förslag från Kungl. Maj:t i ärendet. Det är då av synnerlig vikt, att denna fråga icke förbises. Får man hoppas, att de regeringsledamöter, som på den tiden voro med i socialiseringsnämnden, numera ha vunnit djupare insikt i dessa problem, så att man kan vänta en förändrad uppfattning, ifall saken på nytt kommer före?

Detta om regeringens till synes principiella ståndpunkt i dessa frågor! Vad dess hållning i akuta kommunalarbetsstrejker, särskilt Kalmarkonflikten, angår har den varit mycket uppmärksam och blev skarpt klandrad under remissdebatten. Man kan icke säga, att regeringens uppträdande i denna sak ger anledning till någon förhoppning att denna regering skulle vilja med fasthet stödja det allmänna. Herrarna komma ihåg, huru under Sundsvallskonfliktens första skede 1924 den nuvarande socialministern häftigt angrep den Tryggerska regeringen för att den skickade reservpolis till Sundsvall. Nåväl, händelserna i Sundsvall hade precis samma karaktär som de, vilka i somras timade i Kalmar, till vilken stad tillförordnade socialministern statsrådet Larsson sände polisförstärkning. Då hade herr socialministern semester. Det var nog en dubbelt njutningsfull semester! Vem kan i detta sammanhang undgå att tänka på den kända Strixhistorien om den skånske stinsen, som tillbragte sin semester på en soffa på sin perrong samt såg tågen komma och gå. Sammalunda herr socialministern under denna semester: Där kommer en kommunalarbetsstrejk! Nu avgår polisförstärkning! Ja, herrarna känna refrängen till stationsinspektorens reflexioner...

Sålunda, även i detta avseende, i fråga om såväl den inre ordningens upprätthållande som målmedvetet stöd åt det allmänna, kunde regeringen visat klarare färg och en kraftigare hand än som skett.

En annan sak, som inte heller precis är ägnad att verka uppmuntrande på stadskommunerna, men väl på kommunalarbetarna, är det partiska sätt på vilket herr socialministern behandlat ett ledamotsval i den kommunala riksnämnd, som alltjämt består för att avdöma rättstvister och fakultativt även intressetvister. Nämnden består av tre representanter för kommunerna, tre från kommunalarbetsförbundet samt vidare tre opartiska, som parterna föreslå Kungl. Maj:t att nämna. Den har fungerat sedan 1920 denna nämnd, och i den fanns i flera år bland de opartiska ledamöterna en framstående kooperatör, socialdemokrat till sin politiska åskådning, vilket icke hindrat städerna att föreslå denne man, som är känd för insikt och oväld. Nåväl, han råkade 1924 att rösta på kommunernas sida i ett rättsfall. När nämnden nästa gång skulle förnyas, ratades denne person av kommunalarbetsförbundet, under det att städerna fasthöllo vid hans kandidatur. Fackförbundet föreslog en man, som var förbundet mera närstående, och herr socialministern nämnde denne person utan att fråga städerna. Detta är inte rätta sättet, herr statsråd, att främja skiljedomstanken och stärka auktoriteten hos riksnämnden.

Nu till herr socialministerns arbetsfredsinitiativ! Det sätt, varpå detta skall förverkligas, är, som jag tror, det enda riktiga, och vi hoppas väl alla varmt, att det skall medföra resultat. Man efterliknar Danmark genom att söka förmå de bäge parterna, och framför allt de stora huvudorganisationerna, att i fria förhandlingar få till stånd en förhandlingsordning till arbetsfredens bättre trygghet. Detta spörsmål har länge varit aktuellt i svenska socialpolitiska kretsar, och det har många gånger påpekats, att den danska metoden måtte

prövas. När herr Mauritz Hellberg i fjol i första kammaren efter den stora lockouten i våras interpellade om arbetsfreden, svarade också herr socialministern, att han ämnade vidtaga en åtgärd för att sammanföra huvudorganisationerna i avsikt att undersöka, hur långt de kunde enas i förhandlingsordningsväg, och hur man kunde finna säkra utgångspunkter för ett eventuellt lagfästande av vissa av de sedvänjor och normer, vilka ingå i den sedvanerätt, som utbildats på arbetsrättens område. Men i interpellationssvaret, som afgavs den 25 maj i fjol, *nämnde herr socialministern inte ett ord om de samhällsviktiga företagen och de allmänfarliga arbetsnedläggelserna.* I höstas yttrade han i stället i ett föredrag, däri han berörde spörsmålet om obligatorisk skiljedom i kommunala arbetstvister, »att det ej går att särskilja de kommunalanställda arbetarna och de andra, när det gäller att lösa detta problem». Vilka »andra» arbetare avser herr socialministern? Menar han, att man måste lagstifta om obligatorisk skiljedom längs hela linjen, och inte bara för de kommunal- och statsanställda? Eller menar han, att det möter svårigheter att i lagtekniskt hänseende ordna frågan? Det lämnas osagt. I varje fall är det märkligt, att herr socialministern lovade detta i maj, varefter hela sommaren och hela hösten förgick, utan att någonting åtgjordes. Hade den delegation, som nu blivit utsedd, tillkommit på försommaren, så hade dess undersökning kunnat vara färdig till innevarande riksdag. Framför allt hade vi vunnit klarhet i frågan, huruvida fackorganisationerna på de samhällsviktiga områdena verkligen alltjämt framhärda i sin vägran att gå med på frivillig obligatorisk skiljedom, och då hade man fortare kunnat komma fram till den lagstiftning, som jag tror är oundgänglig.

Herr socialministern påmindes i remissdebatten om sin utfästelse — som till sist infriades den 29 januari. Men inte heller i remissdebatten sade herr socialministern någonting om de samhällsfarliga arbetsinställelserna. Därför kom min interpellation för att fråga honom, om icke just samhällsföretagens behov av trygghet främst borde beaktas. Det var interpellationens syfte.

I och för sig är initiativet mycket lovvärt, och det kan endast väcka förargelse — hos föregående socialministrar, som försummat denna fråga och därigenom gått miste om förtjänsten att fört den fram. På den vägen skall man kunna nå fram till vissa resultat för arbetsfreden på den stora enskilda arbetsmarknaden, under förutsättning att fackföreningsrörelsens ledning har kraft och auktoritet nog taga en positiv ståndpunkt och hävda den gent emot massorna, som naturligtvis komma att uppageras från kommunistiskt håll emot just dessa åtgärder.

Man måste dock medgiva, att det föreligger fog för de allvarliga anmärkningar som riktats mot själva delegationens sammansättning. Den består av nio man, tre opartiska och tre representanter för vardera svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen. Det hade ingenting varit att erinra mot denna sammansättning, om undersökningen endast skulle ha gällt att upprätta en förhandlingsordning mellan dessa huvudorganisationer. Men nu skall »undersökningen omfatta även sådana löntagargrupper», heter det i statsrådsprotokollet, »vilkas förhandlingsrätt ännu inte vunnit hävd». Om härmed åsyftas t. ex. banktjänstemännen, om vilkas förhandlingsproblem det har talats mycket på sista tiden, så kan man med skäl fråga vad banktjänstemännen och deras principaler ha att skaffa med ett tribunal, som består till sin majoritet av representanter för svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen?

Vidare heter det i statsrådsprotokollet, »att man skall undersöka möjligheterna för skiljedomsinstitutets införande inom olika arbetsområden även i andra tvister än rättstvister» eller, med andra ord, skiljedom även i intresse-

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

tvister. I dag nämnde herr socialministern i sitt svar, att de arbetsområden, som härvid avsågos, närmare preciserats i sista stycket i statsrådsprotokollet, sålunda statens och kommunernas arbeten, jordbruksarbetet och transportverksamheten. Med andra ord: de samhällsviktiga företagen. Men socialministern undviker alltså att nämna just denna term, vilket dock skulle bidragit till att klargöra hans intentioner.

Såsom nu utredningen är lagd och delegationen sammansatt, kan jag icke undgå att finna, att den är *principiellt oriktig* och *praktiskt olämplig*.

Oriktig därför att de samhällsviktiga företagen, särskilt vad stat och kommun angår, ligga på ett annat och jag vill säga på ett *högre* plan än de i och för sig väldiga och viktiga områden, som svenska arbetsgivareföreningen och svenska landsorganisationen täcka. Det går inte an att söka inpressa hela vårt samhällsliv i ett dylikt dualistiskt klassschema, arbetsgivare-arbetare, som förmenas uttömma hela samhället. Det är en marxistisk klasskampsdoktrin, som inte motsvaras av verkligheten, och som i sin tillämpning absolut strider mot statens och samhällets krav på att å samtliga medborgares vägnar stå över klassmotsättningarna. Och övriga betydelsefulla verksamhetsområden, såsom de enskilda järnvägarna och jordbruket, ha inte heller någon representant i tribunalet. Skola deras företrädare nu tillkallas och förhöras inför denna delegation, då de faktiskt, utom vad beträffar berörda fackorganisationer, som väl i regel tillhöra landsorganisationen, stå utanför svenska arbetsgivareföreningen, och, som jag sade, på ett principiellt annat plan än denna.

Men delegationens sammansättning är också praktiskt olämplig. Hade man tagit de samhällsviktiga företagen i första hand och bemyndigat de tre opartiska i tribunalet att sammankalla representanter för parterna på detta område, hade man fortare kommit till klarhet. Delegationen finner jag därför vara felkonstruerad. Ser man närmare på statsrådsprotokollet, förefaller det, som om det sista stycket, som just berör de samhällsviktiga företagen, är liksom perforerat till de andra. Det verkar som om det tillkommit i sista stund. Det kan hända, att förenämnda motioner vid årets riksdag liksom min interpellation i någon mån bidragit till att herr socialministern kommit på bättre tankar i det avseendet. Det är förvisso lovvärt att på så sätt i sista stund försöka bättra vad som förut brustit. Det påminner dock om de lärjungar, som först i sista stund före examen hugga i av alla krafter, och som åtminstone i det lärarkollegium, som fanns i min skola, kallades för »de yttersta dagarnas helige». Det förefaller, som om herr socialministern tillhörde den sekten!

Emellertid finns det tyvärr också anledning att misstänka, att åtgärdens bristfällighet med avseende på de samhällsviktiga företagen inte bara beror på att denna frågas betydelse först i fortsättningen blivit uppdagad och därför blivit så illa tillgodosedd inom delegationen. Man kan också misstänka, att spørgsmålet i viss mån avsiktligt åsidoskjutits för att försumpas. I så fall kan man befara, att förebyggandet av de samhällsfarliga arbetsinställelserna genom de nu företagna åtgärderna icke kommer att främjas, utan löper fara att förkvävas.

Man får dock hoppas, att delegationens ledamöter samt och synnerligen, och enkannerligen dess opartiska ledamöter, besinna sitt stora ansvar just i fråga om detta spörsmål, och främst försöka att här skapa klarhet och resultat. Riksdagen får ju sedermera tillfälle att vid behandlingen av de föreliggande motionerna visa, om den vidhåller sin ståndpunkt från 1921, då dess majoritet var besluten att kräva åtgärder för arbetsfredens definitiva tryggnad vid samhällsviktiga företag, ett uppsåt, som är gott och gagneligt för alla, som bo och bygga i detta land, och som nu, med de sista årens vittnesbörd för ögonen, är mer nödvändigt än någonsin.

Herr Karlsson i Vätö: Herr talman! Eftersom jag är den ende kommunalarbetaren i denna församling, må det tillåtas mig att säga några ord i denna fråga.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Det har framgått av den förre ärade talarens anförande, att Sveriges kommunalarbetare skulle ha uppträtt hänsynslöst vid sina avtalsförhandlingar och drivit fram situationer, som skulle ha varit olidliga. Då jag har haft tillfälle att följa med svenska kommunalarbetsförbundets utveckling och tagit del i dess arbete under de gångna åren, skall jag be att få framhålla, att landets kommunalarbetare ha ända in i det sista varit, det vill jag här säga, sämre behandlade, än vad Sveriges övriga arbetare ha varit. Detta har gjort att de fått lov att skaffa sig en organisation för att driva fram sina krav, och den organisationen står i dag stark. Det kanske också kan påpekas, att denna organisation har att kämpa med en annan organisation, som benämner sig städernas förhandlingsorganisation, och i den organisationen är den föregående talaren en mycket framstående medlem. Det är måhända av det skälet, att man numera inte längre står i en sådan ställning, att man kan göra hur som helst med landets kommunalarbetare, som det börjats att ropa på hjälp från statsmakternas sida.

Det har framhållits, att speciellt Kalmar- och Sundsvallskonflikterna skulle ha varit orsaken till att man behöver gå fram på en lagstiftningslinje i det avseendet. Men jag skall be att få påpeka, att den stridsfråga, som skapade Kalmarkonflikten, gällde att kommunalarbetarna före konfliktens utbrott voro betalda med en lön av 75 öre pr timme. Arbetarna begärde en förhöjning av denna timpenning på 75 öre, hänvisande bl. a. till att i städerna omkring Kalmar timpenningen i det ögonblicket låg uppe vid 90 öre. Det var alltså en fullt rättvis sak, som Kalmar stads kommunalarbetare stredo för. Att man sedermera från stadens myndigheters sida tillsatte en underhandlare, som inte gjorde annat än visade sin halsstarrighet mot arbetarna och inte kunde träda i förhandling med dem, det är en sak som inte kan läggas kommunalarbetarna till last. I fortsättningen var det allmänheten, som protesterade mot denna underhandlare, och på detta sätt kom Kalmarbråket till. Men det kan inte läggas kommunalarbetarna till last, att den övriga befolkningen i en stad visar sympati för dem i deras strid.

Vad beträffar Sundsvallskonflikten är det helt andra saker, som gjort att denna konflikt kommit till stånd. Där gällde tvisten icke någon lönefråga.

Jag vill sålunda slå fast, att landets kommunalarbetare inte äro högre betalda än andra industriarbetare i detta land, utan tvärtom på sina håll underbetalda. Och skall man nu gå fram på lagstiftningens väg och skapa en lag, där inte den nuvarande rörelsefriheten får vara gällande för kommunalarbetarnas vidkommande likaväl som för övriga arbetare, vad vill man då sätta i stället? Är herr Järte beredd på att å lagstiftningens väg också gå fram för att dessa arbetares lönevillkor tryggas, eller hur vill herr Järte lösa kommunalarbetarnas lönefrågor?

Herr Järte pekade på ett exempel, som enligt hans synpunkt skulle vara alldeles upprörande, nämligen att en arbetare, som arbetar i kommunens tjänst, även var ordförande i sin kommuns drätselnämnd. Skulle det verkligen vara så oerhört, om något sådant inträffade? Det är inte mera egendomligt, än att herr Järte i sin egenskap av byråchef sitter som ledamot av denna kammare och bestämmer lönen för sin egen tjänst.

Till slut skall jag be att få säga, att jag inte tror, att man, även om det pålägges landets kommunalarbetare denna lagstiftning, har något att vinna med densamma. Så länge inte lönefrågan är ordnad på sådant sätt, att arbetarna känna sig trygga, så länge komma alltid stridigheterna att fortsätta.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Det kommer alltid att uppsökas nya linjer för att driva fram de krav, som från arbetarnas sida äro berättigade.

Herr Samuelsson: Herr talman, ärade kammarledamöter! Ja, det var ett mycket rysansvärt betyg, som herr Järte lämnade kommunalarbetarna såväl här i Stockholm som på andra platser i landet och likaså, kan jag säga, kommunalarbetsförbundet. Jag behöver emellertid icke vidare ingå på den frågan, sedan herr Karlsson, som själv är kommunalarbetare, varit uppe.

Jag vill i alla fall säga, att det tydligt lyste igenom hela herr Järtes anförande, vart han ville komma med införandet av detta skiljedomsförfarande. Han pekade nämligen på, att kommunalarbetarna äro bättre avlönade än många andra arbetare, och han påpekade en hel del förmåner, som han ansåg, att dessa kommunalarbetare hade i motsats till en hel del andra arbetargrupper. Han sade visserligen sedan, att det var ingen, som missunnade dessa kommunalarbetare detta, men att man ville ha fred på arbetsplatserna och inom kommunerna. Detta hindrade dock icke, att herr Järte, omedelbart sedan han sagt detta, åter gick in på kommunalarbetarna och pekade på, hur man går tillväga för närvarande och vad det kostar med till exempel en löneförhöjning av 10 öre i en stad som Stockholm eller med 1 öre i en annan kommun. När det blir sådana rysansvärda summor, som herr Järte gjorde gällande i sitt anförande, förstår man, hur svårt det är för kommunerna att gå med på löneökningar. Det var kontentan av hela herr Järtes anförande, att kommunalarbetarna skulle hållas nere, och när man icke kan göra det med nuvarande förhandlingsform, skall man försöka införa skiljedomsförfarande. Jag kan för mitt vidkommande icke komma till annat resultat av den ärade interpellantens yttrande här.

Herr Järte var även inne på en del organisationer, som hade varit arbetsgivarna behjälpliga i kampen mot arbetarklassen, först samhällshjälpen. Vad är då samhällshjälpen? Den är ingenting annat än en organisation, som startats till skydd för samhället, sade herr Järte. Det har visats just genom de exempel, som herr Järte drog fram i interpellationen, nämligen konflikterna i Kalmar och Sundsvall. Det har vid dessa tillfällen visat sig, vad dessa illegala organisationer, icke minst samhällshjälpen, har gjort för att försvåra uppgörelse och vad de gjort för att tvisterna blivit av den art, som de blivit vid dessa tillfällen. Det är dessa vid sidan av de legala organisationerna bildade hjälporganisationer, som arbetsgivarna ha till sitt förfogande och som man i första hand kan peka på, när det gäller att taga exempel från Kalmar och Sundsvall beträffande striden mellan arbete och kapital.

Denna fråga om den s. k. arbetsfreden är, alldeles som herr Järte sade i sitt anförande, icke någon ny fråga. Den har länge stått på dagordningen, och den framfördes bl. a. 1905 av den Boströmska regeringen ungefär efter samma linjer, som herr Järte skulle vilja ha enligt sin interpellation. Skillnaden mellan 1905 och nu är endast den, att liberalerna och de folkfrisinna de året gingo fram i en mycket kraftig kamp mot försöken att införa dylika lagbestämmelser. Så skrev exempelvis en ledande frisinnad tidning år 1905, när man gjorde samma försök, som man resonerar om den dag som i dag är: »Förslaget är uppenbarligen i främsta rummet ett utslag av den om Rysslands despotism påminnande förtryckareanda, som utmärker den övervägande delen av våra härskande klasser. Resultatet av den agitation, som i vissa kapitalistiska och agrariska kretsar bedrivits för att medelst värre åkarpsslagar binda arbetarna, låter den Boströmska regeringen nu träda fram i och med detta snygga lagförslag.» — — — »Nu ämnar man först lägga järnvägarnas, kommunernas och de övriga samfärdsmedlens arbetare i fjättrar, och sedan skulle det bli de övriga arbetarnas tur. Det är dock alltför väl bekant, att icke minst bland de

nu hotade arbetarefacken finnas stora grupper, vilkas ställning är så usel, att de mer än väl behöva strejkrätten som ett yttersta medel att tillgripa för ernående av en dräglig tillvaro.» — Så skrev en liberal tidning år 1905 vid behandlingen av denna fråga. Nu är det liberalerna och de folkfrisinnade, som kunna sägas gå i den mest kraftiga kamp för införande av dessa klassbestämmelser, kan man säga, med liknande tsaristiska inslag, som här påpekats i fråga om 1905 års förslag.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Jag har med intresse följt, vad herr statsrådet yttrade i sitt svar till interpellanten och även följt hans uttalande vid årets remissdebatt. Det synes av herr statsrådets ställningstagande till frågan framgå, som om herr statsrådet personligen stode på den ståndpunkten, att han för sin del anser, att man bör införa skiljedomsförfarande för att på så sätt komma till arbetsfredens bevarande. Enligt mitt förmenande kan man aldrig få arbetsfred i ett samhälle, med mindre man slutar upp att utsuga den ena parten. Så länge det pågår en kamp mellan utsugare och utsugna, så länge kan man heller icke tänka sig arbetsfred i samhället. Införande av skiljedomsförfarande har enligt mitt förmenande aldrig visat sig kunna skapa någon arbetsfred. Som interpellanten påpekat såväl här som i motiveringen till sin interpellation, ha vi haft skiljedomsförfarande särskilt inom den organisation, jag tillhör, nämligen järnvägsmannaförbundet, när det gäller de enskilda järnvägarna. Jag skall icke närmare ingå på frågan, när jag sett, att herr Anderson i Råstock har begärt ordet i denna interpellationsdebatt, och han kommer, det är jag övertygad om, att klart och tydligt giva belägg för huru vi inom järnvägsmannaförbundet har sett på frågan om skiljedomsförfarandet. Vi ha, kan jag i alla fall säga, kommit till den slutsatsen, att det icke varit till någon nytta för oss utan tvärtom varit fullkomligt olidligt i en del fall, där vi försökt träffa uppgörelse. Det är klart, att man vid förhandlingar mellan arbetare och arbetsgivare någon gång kan komma fram till någon förståelse för de olika parternas krav, men vid ett skiljedomsförfarande visar sig motsatsen vara fallet. Där går man på två rena linjer, och där är det domen, som får avgöra, och i de flesta fall är det vid dessa skiljedomar arbetarklassen, som blir den lidande.

Trots att vi för närvarande kunna sägas ha gått igenom det politiskt demokratiska genombrottet, så veta vi, att borgarklassen behärskar snart sagt alla områden. Det enda, som man för närvarande icke kan säga sig behärska, är arbetarklassens fackorganisationer, och dessa synes man nu med alla möjliga medel och på alla möjliga sätt försöka att fjättra eller klavbinda. Jag är emellertid alldeles övertygad om, att även om man inför skiljedomsförfarandet, även om man försöker på alla möjliga sätt klavbinda organisationerna, så blir vid vissa tillfällen denna grupps förhållanden olidliga, med andra ord, det blir tillfällen, då det är omöjligt för arbetarklassen att med de löner, som bjudas, försörja sig och sina familjer, och då hjälper inga skiljedomslagar. Då hjälper ingenting, utan då måste det trots allt bli kamp mellan arbete och kapital. Jag tror därför, att följden av en lag, som klavbinder det enda kampmedel, som arbetarklassen för närvarande har, nämligen den ekonomiska organisationen, endast blir den, att kampen mellan arbete och kapital kommer att skärpas och kommer att utsträckas till att omfatta betydligt större områden, än den för närvarande gör.

Vad som åtminstone förefaller undertecknad egendomligt är, att en arbetar-regering verkligen kan ha den uppfattningen, att man kan få fram någon lagbestämmelse, som gör det möjligt att införa arbetsfred inom den kapitalistiska samhällsorganisationen. Det är detta, som förefaller åtminstone undertecknad rätt så egendomligt, och om de fackliga organisationernas rörelsefrihet uppgives eller om dessa organisationer på något sätt tvingas att uppgiva sin rörelsefrihet

Svar å
interpellation.
(Forts.)

på grund av någon tillskyndan från arbetarregeringens sida eller från annat håll, är jag övertygad om, att man på dessa håll kommer att draga ett mycket drygt ansvar över sig.

Enligt mitt förmenande kan man icke taga så lätt på frågan om arbetsfreden, det innebär för arbetarklassen en allra största fara; och jag är förvissad om att arbetarklassen är fullt medveten därom och att den följer denna fråga och att den även kommer att reagera mot varje försök i dylik riktning. Det behövs icke, herr Järte, någon uppagitation från kommunistiskt håll, när det gäller ställningen till den enda organisation, som arbetarklassen för närvarande har till sitt förfogande i kampen mot arbetsgivarna, medan arbetsgivarna vid sidan av sina stora organisationer ha en del andra kraftiga illegala organisationer. Jag menar, att det behövs icke någon agitation enbart från kommunistiskt håll, när det gäller arbetarnas syn på denna sak. Själva den ställning, som arbetarklassen intar, ger enligt mitt förmenande ett klart och tydligt belägg på att alla uppslag i den vägen komma att från arbetarklassens sida mötas med oro och att den verkligen kommer att bedriva en aktiv kamp för att fortfarande få behålla den rörelsefrihet och det kampmedel, som vi trots allt ha i våra fackliga organisationer.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Då jag har dristat mig att begära ordet i en så pass ömtålig fråga som den här nu förevarande, så är det därför, att jag jämte två andra ledamöter här i kammaren haft äran vara ledamot av järnvägarnas skiljedomstol från år 1908 till dags dato, och jag vågar därför säga, att jag möjligen kan göra anspråk på att yttra mig i någon mån med sakkunskap och alltså icke enbart med utgångspunkt från de erfarenheter, jag kan ha gjort i spekulativ väg vid skrivbordet.

Det var ju på det sättet 1908, att då vid enskilda järnvägarna kom till stånd ett avtal, grundat på en liten bok, som jag har här i min hand, där det i första paragrafen föreskrevs, att alla tvistigheter, av vad slag de vara må, skulle hänskjutas, behandlas och erhålla sin slutliga lösning i enlighet med de i detta avtal närmare angivna regler; och att de båda huvudorganisationerna voro varandra ansvariga för att deras resp. avdelningar och medlemmar ställde sig detta avtal och alla jämlikt desamma träffade avgöranden till ovillkorlig efterrättelse. Det var, som herr Järte mycket riktigt karakteriserade det, ett avtal, enligt vilket alla tvister utan undantag skulle avgöras genom skiljedom.

Hurudana voro då erfarenheterna beträffande detta avtal från järnvägsmanneförbundets sida, tycker jag mig nästan höra många här i kammaren fråga. Jag vill då säga, att järnvägsmanneförbundet för sin del så långt ifrån att utan vidare slänga detta avtal, ehuru det oupphörligen på kongresserna var på tal att säga upp det, dock ytterligare gick med på dess förlängning; och jag vill säga, att även jag för min del gjorde, vad jag kunde, för att bibehålla detsamma. Jag har vid ett tidigare tillfälle här i kammaren sagt, att jag icke står principiellt avvisande mot varje förslag till skiljedom, när det gäller en sådan sak som denna, men jag har i det sammanhanget också påpekat, att det man sist av allt bör välja, om man skall komma någonstans på den här vägen, det är att genom lagstiftning åstadkomma ett tvångsförfarande i fråga om skiljedom. Jag tror att ingendera parten i längden är betjänt med det, utan om man skall gå fram på vägen mot skiljedom, måste man göra på samma sätt, som järnvägsmanneförbundet och de svenska järnvägarernas arbetsgivareförening gjort, och träffa avtal från fall till fall och söka åstadkomma en för bägge parterna så tillfredsställande förhandlingsordning som möjligt. Denna grundsyn på saken har delats och delas i väsentliga avseenden fortfarande, skulle jag tro, av det stora flertalet av järnvägsmanna-

förbundets ledning. För att visa, att det verkligen är allvar med det, skall jag be att få hålla upp ett aktstycke här, som heter förhandlingsordning mellan svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, å ena sidan, samt å den andra, svenska järnvägsmannaförbundet och Sveriges lokomotivmannaförbund. Men där är skillnaden den, att intressetvisterna icke obligatoriskt hänskjutas till skiljedom.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Nu skall jag här komma att tala litet om erfarenheterna under den tid, vi hade obligatoriskt skiljedomsavtal. Jag vill då framhålla, att det förekom maktnissbruk från den sidan, som hade den största möjlighet att övertyga tjänstgörande ordföranden i skiljedomstolen. Det var icke så, som herr Järte säger, att det var i nedgångstider, som man försökte hålla lönerna nere, utan det var tvärtom i uppgångstider, när konjunkturen visserligen icke fort men dock gradvis gick uppåt. Det var då något sådant inträffade, som att år 1910 23 sydsvenska järnvägsbolags personal dömdes till status quo, oaktat i lägsta lönegraden, där den ojämförligt största gruppen, nämligen stationskarlarna stodo, totallönen var 840 kronor, och i den högsta löneklassen totallönen efter 12 års tjänst 1,140 kronor. Icke en ruckning på detta fick ske. Det var från den dagen, som misstämningen i huvudsak började inom järnvägsmännens leder. Det vill jag ha sagt i dag, ty jag vet, att det förhåller sig på det sättet. Likväl behölls detta avtal från fackorganisationens sida ända till, såsom herr Järte påpekade, år 1918, alltså i tio år. Det rusades icke, herr Järte, utan man ville samla erfarenhet, huruvida det icke skulle kunna gå för sig att behålla detta avtal, trots det bakslag, som personalen enstämmigt ansåg sig ha blivit utsatt för den gången det ominösa året 1910.

Det var det året och även i fortsättningen, som man gjorde den erfarenheten, och detta har också erkänts från arbetsgivarnas sida vid åtskilliga tillfällen, att det icke var lönt att sitta och förhandla mellan parterna, utan det var bäst att låta det hela gå till skiljedomstolen. Hölls det förhandlingar någon gång, blev det i realiteten så, att parterna icke från någondera sidan gjorde den minsta eftergift, därför att de visste, att det i alla fall till slut komme att gå till skiljedomstolen. Att man behöll den obligatoriska karaktären hotade att försumpa hela förhandlingsordningen, och det var detta jämte historien från 1910, som slutligen vållade, att man från personalorganisationens sida sade upp avtalet. Men vi voro så långt ifrån att därmed ha slängt allt över bord, att — förresten i överensstämmelse med föreskrifterna i det ursprungliga avtalet — nya förhandlingar togos upp för att se, om man icke skulle kunna åstadkomma någonting. Resultatet av detta blev en förhandlingsordning, som jag vågar påstå fortfarande är bägge parterna till ganska stor nytta.

Det kan icke vara någon mening i att parter, som äro jämställda i fråga om styrka och som ha någorlunda jämn maktbalans, utan vidare avvisa varandra och sätta allt på ett kort, utan enligt min mening, och den ämnar jag stå för, är det mycket bättre, att man försöker se till, på vilket sätt man skall kunna tänka sig en lösning av tvisterna. Att det sedan en och annan gång naturligtvis måste leda till en kraftmätning, det är förhållandenas egen skull. Det kan icke ens undvikas genom lagstiftning. Vi ha sett, hur det gått i de länder, där man försökt sig på obligatorisk skiljedom genom lagstiftning. Det har icke hållit någonstans, herr Järte, och kommer allra minst att hålla här i vårt land med svenskens inom alla samhällsklasser djupt nedärvda och fast rotade känsla för att han i alla fall vill ha något att själv säga till om, när det ytterst gäller hans mest vitala intressen.

Sedan kan jag icke annat än säga, att jag tror, att det för sakens skull vore lyckligare, om det icke vore just herr Järte, vilken av skäl, som jag här icke behöver gå in på, med rätt eller orätt av många betraktas som arbetarklas-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sens onda genius, som sökte främja en förnuftig lösning av denna fråga. Nu är det också så, att han i dag icke ens har kunnat avhålla sig från att stå här och insinuera, att därest icke vissa händelser inträffat för ett fackförbund, så hade vi haft flera strejker. Herr Järte! Jag skall be att få säga, att järnvägsmannaförbundet aldrig för sin del planlagt vare sig en lönerörelse eller en därpå eventuellt följande strid ur synpunkten: hur står det till med kassan? Och jag vill påpeka, att den strid, som fördes, var slutagerad, när den mer än sorgliga förskingringen i sinom tid upptäcktes. Jag har också endast att konstatera, att sådana synpunkter som den, herr Järte i detta fall framfört, finnas icke ens inom järnvägarnas arbetsgivareförenings ledning, utan de ha lika livligt som järnvägsmannaförbundet beklagat det inträffade. Ty vi ha, trots att vi haft någon enda stor tvist då och då, dock haft ett gott samarbete, och vi förstå varandra, men, herr Järte, vi respektera också varandra. Och det är det, som jag tror, att det ytterst beror på i fortsättningen, om man skall komma till något resultat i denna ytterst svåra och ömtåliga fråga.

Herr talman! Jag har velat säga detta i förhoppning om att i någon mån kunna klargöra, dels varför vi enskilda järnvägars personal fortfarande vilja ha en förhandlingsordning och dels också varför den obligatoriska skiljedomen så småningom kom att avkopplas ur denna förhandlingsordning.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! I denna interpellationsdebatt har åberopats som skäl för en lagstiftning å förevarande område den mycket omtalade Kalmarkonflikten. Jag kan försäkra kammarens ledamöter, att om jag vågade fresta kammaren med att klargöra orsakerna till denna konflikts uppkomst, så tror jag icke, att kommunalarbetarna i Kalmar, skulle bliva lidande på ett sådant klarläggande av det spörsmålet, men det har jag icke för avsikt att göra, och jag vågar givetvis icke fresta kammaren med en sådan redogörelse. Jag skall dock i varje fall anknyta några reflexioner till denna händelse.

Jag fäste mig särskilt vid interpellantens två skäl för lagstiftning i detta avseende eller rättare sagt motivering för en sådan lagstiftning.

Interpellanten framdrog som ett av skälen för en lagstiftning på detta område de kommunalanställda arbetarnas goda anställningsförhållanden: deras löner, semester, pension, deras fasta anställning, med ett ord sagt deras arbets- och lönevillkor. Dessutom anförde han såsom skäl för en dylik lagstiftning, att socialdemokraterna i den kommunala förvaltningen hava behov av en sådan lagstiftning. Vad först gäller kommunalarbetarnas anställnings- och lönevillkor äro dessa icke av den beskaffenhet, att man har anledning avhända dem några möjligheter till förbättring av sin ställning. Det är icke på det sättet, att kommunerna i vårt land och framför allt icke i Kalmar hava ordnat för sina arbetare så som önskligt skulle vara. De hava icke den fasta anställningen, som tjänstemännen hava, pensionsfrågan är ej ordnad och lönerna små. Vad det gäller påståendet att vi socialdemokrater i kommunalförvaltningen skulle hava behov av en dylik lagstiftning för att komma tillrätta med oresonliga krav från kommunalarbetarnas sida, anser jag något sådant behov ej föreligga, och jag tror icke, någon socialdemokratisk ledamot i våra kommuner skulle väja för att säga till arbetarna, ifall deras krav äro ohemula: ni måste hålla inne med detta. Så för det ändamålet behöver man ej någon lagstiftning.

Då herr Järte här erinrade om att en borgerlig sammansättning i en stadsfullmäktige-korporation bättre tillgodoser de kommunala och samhällseliga intressena än en socialdemokratisk, vill jag däremot inlägga en bestämd gensaga. Sådana påståenden kräva bevis, det räcker icke bara med ett naket påstående; därmed bevisar man ingenting. Jag kan försäkra herrarna, att åtminstone vad

*Svar å
interpellation.
(Förta.)*

det gäller den stad, jag tillhör, så är de socialdemokratiska ledamöternas samhällssolidaritet lika stark som inom det borgerliga lägret, ja i vissa fall kanske till och med mer utpräglad för samhällets bästa. Det ådagalades under Kalmarkonflikten i fjol. Man gör gällande, att socialdemokraterna skulle missbruka sin ställning i kommunerna för att därmed tillgodose obehöriga löner åt kommunens arbetare. Jag skall nämna några löneförhållanden i en del städer såväl i sådana med borgerlig majoritet som i städer med arbetarmajoritet och därmed visa att så ej är förhållandet. I en stad som Borås, där det är borgerlig majoritet i stadsfullmäktige, utgick lönen fjärde kvartalet 1925 med 1 krona i timmen; i Halmstad, där det även är borgerlig majoritet, var lönen fastställd sista kvartalet 1925 till 1 krona 3 öre i timmen; i Karlskrona, där det också är borgerlig majoritet i stadsfullmäktige, var lönen också fastställd till 1 krona 3 öre sista kvartalet 1925; i Hälsingborg, där det är arbetarmajoritet, var lönen för fjärde kvartalet 1925 1 krona 8 öre, och i Lund, där det också är arbetarmajoritet i stadsfullmäktige, var lönen 1 krona 8 öre fjärde kvartalet 1925.

Kan man med dessa lönesatser på allvar göra gällande, att arbetarmajoriteten i en kommun missbrukat sin ställning och tillgodosett de kommunalanställda med obehörigt stora löner? Kan man säga, att en lön på 1 krona 8 öre i timmen är av den storleken, att man gått för långt? Jag kan för min enskilda del icke finna något anmärkningsvärt i dessa löner, framför allt kan jag icke finna, att de äro för höga. Den fasta anställning, som det talas om, som kommunalarbetarna skulle åtnjuta, är också rätt så problematisk. Permitteringar kunna under viss tid äga rum. De hava icke på långt när den fasta anställning och den säkerhet för sin utkomst, som tjänstemännen hava. Vill man ha en lagstiftning, där det gäller att avhända arbetarna strejkrätten, bör man också se till, att man skapar garantier för, att även vid borgerlig majoritet i en kommuns representation arbetarnas rättvisa krav bliva beaktade och tillgodosedda, att de verkligen få en fast anställning liksom tjänstemännen, att pensionsförhållandena bli ordnade o. s. v. Då tror jag, att man kan resonera om saken, men så länge man har visat sig obenägen för att gå med på dylika anordningar, tror jag, man kan icke begära, att arbetarna skola utlämnas på nåd och onåd åt en majoritet, som har visat sig i vissa fall föga beakta rättfärdiga krav.

Måst av allt lämpar sig Kalmarkonflikten som utgångspunkt för en dylik lagstiftning. Om man över huvud skulle vidtaga några åtgärder med anledning av den historien, skulle de rikta sig emot vissa övergrepp från vissa styrelser sida, med ett ord sagt, man skulle hava en lagstiftning mot samhällsvådliga styrelser i kommunalförvaltningen — ty det är obestridligt, när det gäller Kalmarkonflikten, att det var de ansvariga myndigheternas ansvarslösa handlingssätt, som gjorde, att den konflikten bröt ut. Det till och med gick så långt, att vederbörande förhandlingsorgan från stadens sida saboterade statens medlingssyfte, man svarade, att man icke kunde infinna sig på den plats som anvisats för förhandlingar, utan förklarade: Ni få resa hit ned för att förhandla o. s. v. Jag tror att på det hållet har man visat sig vara rätt så obenägen att tillämpa den lagstiftning vi redan hava, när det gäller att komma till rätta med förhållandena på detta område.

Jag anser, att den väg som socialministern har beträtt, när det gäller att undersöka detta spörsmål, är den riktiga, och vill man sakligt gagna spörsmålet, då skall man också ställa sig stödjande för det syfte som denna åtgärd är vidtagen i, och jag tror, att frågan sakligt ingenting vinner med att man gör den till ett politiskt slagnummer, ty det gagnar icke samhällsfreden eller arbetsfreden i något avseende. Och när det gäller att komma till rätta med historien nere i Kalmar, vem visade sig då hava det rätta greppet och den rätta

Svar å
interpellation.
(Forts.)

förståelsen för att med snaraste komma till en uppgörelse? Den socialdemokratiska stadsfullmäktigegruppen var medveten om, att här måste vi känna vårt ansvar inför samhället. Vi ordnade med ett sammanträde, och vi framhöllo för både den ena och den andra parten olämpligheten i vissa förhållanden, och det visade sig även, att det sammanträdet hade en åsyftad verkan. Ordningen återställdes och hela konflikten avlöpte sedan på ett mycket lugnt sätt. Vi krävde ett stadsfullmäktigesammanträde för att få konflikten ordnad, det sammanträdet sköt man på och förhalade saken. Om man vill sakligt och objektivt granska hela denna bedrövliga konflikt, nog tror jag, att socialdemokraterna för sin del icke skola behöva skämmas för sina åtgöranden, utan att vi också kunna bevisa och ådagalägga, att vår känsla för samhället och dess bästa var mera utpräglad än på borgerligt håll, där man gjorde allt för att försvåra och vältra stenar i vägen för en uppgörelse och fördröja den, och till och med verkade utmanande och provocerande i sina åtgärder.

Nu kanske herrarna säga: ja, men även det avser en blivande lagstiftning att komma till rätta med. Ja, det är möjligt, att man syftar till det, men då anser jag, att det vore mera effektivt att lyfta ut sådana självgodas herrar ur kommunalförvaltningen, som bara ställa till oreda och ohägn. Då når man ett bättre sätt att trygga arbetsfreden än genom lagstiftning; och hade man i Kalmarfallet haft möjlighet att få ett sammanträde med stadsfullmäktige, så är jag medveten om, att hela historien skulle snarast hava bragts ur världen. Under konflikten visade arbetarna sin förståelse för samhället genom att taga upp arbetet vid gasverket, och hela den borgerliga opinionen framhöll detta som erkännansvärt av arbetarna och väddade till de borgerliga att göra upp, men ändock trilskades dessa herrar på ett ansvarslost sätt.

Jag förstår således icke, att det är något behov av en särslagstiftning för de i en kommun anställda arbetarna, som på något sätt kringskar deras möjlighet till en berättigad utkomst. Det är icke mera berättigat där än annorstädes.

Herr Hamrin: Herr talman! Under denna debatt hava förekommit ett par uttalanden, som ge mig anledning att säga några ord. Den fråga, som vi här i dag diskutera, torde för övrigt vara en av de viktigaste frågor, som svensk riksdag, svensk press och allmänhet kunna befatta sig med. En hel mängd andra ärenden ägna vi mycket stor uppmärksamhet och diskutera dem timme efter timme, men när man kommer in på denna fråga anser man från vissa håll, att det är lönlöst att diskutera densamma.

Dock vill jag med tillfredsställelse konstatera, att utvecklingen jämväl på detta område rör sig framåt, och att mycket av det motstånd, som förut rests mot varje åtgärd för tryggnad av arbetsfreden i landet, har brutits. Det är dock icke så synnerligen många år sedan som högern i riksdagen avlog varje framställning, vilken gick ut på att försöka utjämna intresse motsatserna och söka bereda möjlighet för förlikning och överenskommelse, utan att öppen konflikt skulle behöva tillgripas. Och när framstegsmännen i denna kammare vunnit i antal, fanns det fortfarande organiserat motstånd i första kammaren. Det är glädjande att kunna konstatera, att man på den sidan har i betydande mån ändrat uppfattning. Och får jag taga den nu föreliggande interpellationen såsom ett uttryck för högerns nuvarande ståndpunkt, vill jag för min del framföra min tacksamhet till herr Järte för att han framställt densamma.

Men det är icke blott högern, som ändrat uppfattning i denna fråga. För en stund sedan har från denna plats erinrats därom, att så sent som 1924 slog den socialdemokratiska minoriteten i lagutskottet vakt om den ståndpunkten, att ingenting finge sägas eller göras från riksdagens sida för att söka jämna vägen till överenskommelser mellan arbetsgivarna och arbetarna. Även i det

avseendet vill jag uttala min tillfredsställelse över, att man icke längre, för att använda en paradox, anser stridsområdet vara fridlyst, utan att man nu verkligen även från socialdemokratiskt håll gått in för samma utveckling, som mina meningsfränder många gånger gjort sig till tolk för eller sökt främja.

Herr talman! Jag fortsätter att uttala mina tacksamhetsbetygelser, vilka jag nu riktar till regeringen. Jag finner det enbart glädjande, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet tagit initiativ till ett steg i rätt riktning. Men jag måste i detta avseende — och det var en av anledningarna till att jag tillät mig begära ordet — göra ett par erinringar. Dels synes det mig, som om herr socialministern vid utformandet av det program, han förelagt den tillsatta kommittén, bort kunna uppdraga klarare linjer och lämna något närmare direktiv. Som det nu är, fruktar jag, att den tidning får rätt, som betecknade den kommission, vilken herr socialministern tillkallat, såsom den Löfgrenska diskussionsklubben. Ty det är ju klart — herr Järte har påpekat den saken — att när man har kallat till dessa förhandlingar grupper av personer, vilka var på sitt område sedan gammalt intagit befästa stridsställningar, och vilka tillsammans utgöra majoriteten inom kommissionen, så bliva ju ovillkorligen det allmännas representanter, som borde kunna fälla en opartisk dom, en hopplös minoritet. Jag tror också, att det hade varit nyttigt, om man inom denna kommission funnit någon representant för den stora, breda allmogeklassen i landet. Det är dock så — det är sagt oändligt många gånger av mig från denna plats — att det är denna stora befolkningsgrupp, som får sitta hårdast emellan vid dessa strider.

Jag tror alltså, att det hade varit lyckligt, om regeringen eller socialministern hade lämnat litet närmare direktiv. Just den nuvarande regeringen, enkannerligen socialministern, borde vara rätte mannen för att kunna draga upp klara linjer och lämna närmare direktiv i denna fråga. Såvitt jag förstår, finns det i själva verket ingen regering i detta land, vilken på detta område bättre skulle kunna göra sig förtjänt av fosterlandets ärliga tacksamhet än den nuvarande regeringen. Men då gäller det, herr statsråd, icke att ledas utan att leda!

Lika litet som mina meningsfränder i övrigt tillhör jag dock dem som tro, att man på lagstiftningens område under nuvarande förhållanden skall kunna åstadkomma så synnerligen mycket. Men det finns ett område, vilket utgjort det centrala i diskussionen, där det dock kan komma att visa sig nödvändigt att gå fram med lagstiftningsåtgärder. Jag syftar naturligtvis på de samhällsfarliga striderna och strejkerna, där den ena parten utgöres av staten eller kommuner och den andra parten av arbetare. Det finns ju ett gammalt ord, som har blivit knäsat i alla länder och icke minst i vårt land, att striden mellan kapital och arbete är omöjlig att bilägga. Men, är det verkligen så att de strider och strejker, varom jag nu talar, utgöra tillämpning på striden mellan kapital och arbete? Jag tror, man får vända på satsen och säga, att å ena sidan står allmänhetens intresse, å andra sidan står det privata intresset, det egoistiska kravet. Och i dessa strider representeras det sistnämnda av arbetarna.

Nu har man ju mot ett ingripande, jämväl när det gäller dessa konflikter, tidigare anfört — herr Samuelsson var för övrigt inne på den frågan — att arbetarna icke hade någon som helst garanti för att de skola bli rättvist behandlade, därest de icke hade sin obeskurda strejkrätt kvar. Jag behöver icke närmare fördjupa mig i de förändrade förhållanden, som nu råda både i stat och kommun, för att uppvisa, att skillnaden är oerhörd i detta avseende mellan förr och nu. Det finns väl knappast numera någon kommun i landet, i varje fall icke någon stad eller större kommun, där icke arbetarepartiernas och arbetarnas intressen äro företrädade jämväl i kommunalförvaltningen. Och

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

redan detta utgör väl en betydande garanti för att även krav från detta håll skola bli beaktade. I stället för att som herr Samuelsson anförde vi skulle vilja klavbinda arbetarna genom att införa ordnade förhållanden vilja vi, i den mån en klavbindning behöver vidtagas, rikta denna mot *båda* parterna. Och skall jag yppa mitt hjärtas mening rörande en av de konflikter, som berörts här i dag, tror jag i likhet med den föregående talaren, att man i det fallet hade behövt klavbinda icke den grupp, som herr Samuelsson gjorde sig till målsman för, utan den motsatta. Men vill man, som herr Magnusson yttrade, skapa garantier, så skola dessa vara rättvisa. Och, herr Samuelsson, annat än *rättvisa* kan man väl eller vill man väl åtminstone icke begära ens från arbetarklassens sida? Makt kan ju vara bra att ha, men det är dock bättre att ha rätten på sin sida.

Det svar, som här lämnats på herr Järtes interpellation, har nog herr socialministern menat skulle utgöra ett riksdagens svar också på de framställningar, som vi längre fram under riksdagsarbetet komma att behandla, framställningar, som nu gjorts även från vårt håll. Men i så fall kan jag icke underlåta att säga ifrån, att vi givetvis icke kunna vara tillfredsställda enbart med en sådan åtgärd, som här av herr statsrådet blivit återopad, och som vi ju alla veta tidigare vidtagits. Varje framstöt är välkommen, och såsom sådan betrakta vi regeringens ingripande. Men vi röra oss här med realiteter och icke med några som helst »slagnummer», för att citera ett nyss här använt uttryck. Därför känna vi oss oförhindrade att, vid behandlingen av våra särskilda framställningar, vidhålla vår tidigare ståndpunkt, att intet tillfälle får försummas utan alla åtgärder vidtagas för att nå målet.

Jag slutar, herr talman, som jag började, med att betona, att denna fråga är i själva verket den allra viktigaste, som vi kunna diskutera och behandla. Produktionens uppehållande står ju i intimt samband med så mycket övrigt i vårt land och icke minst med de välfärdsåtgärder på det sociala området, som nu föreslås eller nästa år kanske komma att föreslås från regeringens sida. Och samtidigt finna vi, huru de ständiga striderna på arbetsmarknaden, alltjämt årligen beröva landet oerhörda belopp. Jag citerar i detta avseende endast en enda siffra, som förekommer i den motion, vi hava väckt i detta ärende. Där påpekas det, att den sista femårsperiod, som statistiskt är klarlagd i detta avseende, uppvisar över 20, jag vill minnas 22 miljoner, genom strejk och lockout förlorade dagsverken. Multiplicerar man denna siffra med 5 eller 6 kronor, är man uppe i rent av svindlande belopp. Hur kan det vara möjligt, att någon ansvarig ledamot av riksdagen kan ställa sig likgiltig inför sådana siffror? Och hur kan det vara möjligt, att någon genom att bita sig fast i gamla åskådningar och fördomar underlåter att bidra till allt, som kan göras för att främja arbetsfreden?

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Möller**: Herr talman! I det anförande, som den ärade interpellanten höll — där den ledande tråden var, att kommunalarbetarna i vårt land vore en synnerligen gynnsamt ställd grupp, under det att städerna som deras arbetsgivare stode i en jämförelsevis svag ställning på grund av brist på åtskilliga maktmedel, och där följaktligen nu statens mellankomst skulle behövas för att ernå ur städernas synpunkt bättre ordnade förhållanden — i det anförandet ingick en del, som var av mera bestraffande natur och en annan del, som särskilt med hänsyn till regeringens bekanta tafatthet var av undervisande natur. Jag är tacksam för all den undervisning jag kan få i dessa ämnen, och jag underskattar icke den sakkunskap på dessa områden, som den ärade interpellanten besitter. Men det kan närligtvis ändå icke hjälpas, att våra allmänna åskådningar äro så pass vitt

skilda — numera i varje fall — att någon verklig samstämmighet oss emellan ändå med all sannolikhet är utesluten.

Jag erkänner mycket gärna, att det finns kommuner, om vilka benämningen mönsterarbetsgivare är väl motiverad. Men jag hyser ett stilla tvivel om, att t. ex. Kalmar och Sundsvall äro bland de kommuner, om vilka man sanningsenligt kan säga, att de tillhöra mönsterarbetsgivarnas kategori. Hade så varit förhållandet, så hade — därom är jag tämligen viss — de mycket beklagliga konflikterna där aldrig utbrutit. Det är möjligt, att det finns socialdemokratiska stadsfullmäktigemajoriteter, som äro mycket mjuka, och enligt herr Järtes mening naturligtvis alldeles för mjuka, mot kommunalarbetarnas anspråk. Det är en sak, som jag icke haft tillfälle att alltför noga studera eller pröva. Men jag kan icke hjälpa, att jag anser det vara bättre, om det finns arbetsgivare i detta land, som man med fullt fog kan kalla för mönsterarbetsgivare, än om vi skulle vara alldeles utan den sortens arbetsgivare. Det borde vara en anledning till tillfredsställelse, ifall man om det allmänna, vare sig det är i egenskap av stat eller kommun, kan säga, att det är en mönsterarbetsgivare.

Det gör, att jag icke i och för sig kan finna det särskilt beklagligt, om kommunalarbetarna ha en något högre lön kanske än många grovarbetare, om de blivit en smula överkompenserade. Det senare skulle ju särskilt gälla Stockholms kommunalarbetare. Det är visserligen sant, att vad den ena får för mycket får den andra betala, och att även andra arbetare få bidraga till dessa »höga» löner. Men jag har icke någon stor respekt ändå för dessa argument, då de framföras av den, som bara lyckats upptäcka det beträffande vissa arbetargrupper. Det finns ju nämligen även andra grupper i samhället, som enligt mångas mening ha mycket höga arbetsinkomster, och jag förmodar, att om dem gäller detsamma som om vissa högt avlönade arbetare, att det blir de andra medborgarna, som till slut få betala dem. Därom vill man helst icke höra talas. Jag vet icke, om det kan vara så förfärligt tilltalande ens ur högersynpunkt, att lönenivån för arbetarklassen med större eller mindre nödvändighet skall vara absolut nivellerad, och att det icke får finnas arbetare, som äro jämförelsevis välställda.

Emellertid fäste jag mig dessutom vid en annan sak. Herr Järte skildrade i vältaliga ordalag, att kommunalarbetarna hade åtta dagars, i vissa fall ända upp till sexton dagars semester och voro i åtnjutande av pension. Och fattade jag honom rätt, ansåg han, att detta var en felaktig konstruktion, med hänsyn till att de äro lönearbetare, för vilka fria avtal gälla. Semester och pension borde icke rätteligen tillerkännas andra än tjänstemän, d. v. s. sådana, som ha ett tjänsteavtal i stället för att ha sina förmåner grundade på ett kollektivavtal. Jag kan icke följa honom på den punkten. Jag tror, det skulle vara en ganska farlig socialpolitik, om man skulle proklamera den satsen såsom mer eller mindre absolut giltig.

Jag skall tillåta mig säga ett ord även om de s. k. polissändningarna till Sundsvall och Kalmar. Skillnaden — om det tillåtes mig fästa uppmärksamheten på den — mellan behandlingen av Sundsvalls-konflikten och Kalmarkonflikten från de olika regeringarnas sida var den, att i Sundsvalls-konflikten handlade den högsta statsmyndigheten efter min mening mycket nervöst, under det man i Kalmar-konflikten handlade med mycken besinning men ingalunda för den skull utan fasthet. Om jag skulle uppehålla mig ytterligare vid dessa två konflikter, kan jag icke erkänna, att det bara är arbetarna, som äventyra samhällsfreden. När sådana strider upptagas, tror jag, att man i allmänhet begår ett ganska grovt brott mot objektiviteten, om man tillskriver endast den ene parten skulden till den uppkomna situationen. Och vad särskilt Kal-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

mar-konflikten beträffar, kunde det ju, som herr Magnusson antydde, vara en särskild historia att berätta därom.

Jag skall icke för övrigt gå närmare in på något annat än det initiativ, som regeringen på min tillstyrkan har tagit, då den s. k. niomannadelegationen tillsattes. Jag erkänner, att jag skulle blivit överraskad — och icke enbart behagligt — om den ärade interpellanten skulle ha funnit detta initiativ vara i alla delar tillfredsställande. Då skulle jag nog sagt mig, att jag antagligen ändå slagit in på felaktiga vägar. Men beträffande den sakkritik, som är övad, kan jag icke riktigt förstå, varför det skulle vara besvärande för representanter för t. ex. järnvägarna eller kommunerna eller för lantarbetsgivarna, likasom å andra sidan för arbetarna, att utveckla sina meningar inför en delegation, där landsorganisationen och arbetsgivareföreningen äro företrädade. Jag kan icke riktigt förstå, vari det besvärande för deras del skulle komma att bestå. Tycka de, att det känns förödmjukande måhända att framställa sina meningar inför dessa parter, där blott en tredjedel av delegationen sitter som en mera neutral grupp vid arbetskonflikter? Eljest var detta i själva verket den enda form, såvitt jag förstår, under vilken man kunde taga upp denna sak. Jag har nämligen den uppfattningen, att när man skall gå till en undersökning om, vad som kan göras på detta område för att trygga arbetsfreden, bör man börja med att se samtliga frågor i deras sammanhang. Och det är ungefär det, som det här nämnda initiativet har avsett att tillgodose. Sedan man har sett frågorna i deras sammanhang, kommer man under fund med, i vilka delar de sönderfalla, och då kunna dessa delar var för sig upptagas till prövning, och man kan se, vad som kan göras.

Jag har visserligen tillsatt stora delegationer, men på grund av att de beräknats sitta en mycket kort tid, ha de icke varit så dyrbara för statsverket. Men om alla de anspråk, som i denna interpellationsdebatt blivit resta, att städerna, kommunalarbetarna, lantarbetarna, allmogen och lantarbetsgivarna, eventuellt järnvägsmännen och de enskilda järnvägarna, ja, kanske även samtliga statens verk skulle bliva ledamöter i denna delegation, så är jag ändå rädd, att man skapat en apparat, som hade blivit tämligen svårmanövrerad och från vilken man antagligen fått vänta på resultat väsentligt längre, än man må hoppas, att fallet skall bli med den nu tillsatta delegationen. Ville man däremot, att alla partsrepresentanter skulle uteslutas ur delegationen, komme man att åsidosätta det intresse, som efter min uppfattning är fullständigt vitalt, nämligen att huvudparterna på arbetsmarknaden skola få, under allt det ansvar som den ställning de nu intaga i delegationen medför, ge uttryck åt sina verkliga uppfattningar, preciserade även i detaljer. Jag tror, att detta är synnerligen nyttigt, och jag kan därför icke erkänna, att den riktade kritiken mot delegationen och dess sammansättning träffar någon kärnpunkt.

Jag kan i detta sammanhang också beröra vad herr Hamrin klandrade, nämligen att parterna fått majoritet i delegationen. Detta är för mig en mycket undeordnad synpunkt, då de ju icke för den skull kunna överrösta de tre av regeringen tillsatta representanterna. Hur än partsrepresentanterna förhålla sig i vissa speciella frågor, ha dessa tre i sin hand att framlägga sin egen mening, och de behöva ju icke på något sätt låta sig influeras av vad partsrepresentanterna ha för meningar. Därför tror jag icke heller, att den framställda anmärkningen med hänsyn till delegationens uppgift spelar någon större roll.

Jag skall härefter ett ögonblick uppehålla mig vid spørsmålet om de politiska lönerna. Herr Järte syntes anse, att man skulle avskaffa dessa löner genom att ge praktiskt taget alla statens och kommunernas tjänare en tjänstemannaställning. Jag tycker, att all erfarenhet säger, att motsatsen snarast är det riktiga. Att det finns politiska löner, har jag för min del aldrig bestritt,

ehuru jag tror, att man på sina håll gjort väl stort nummer av dem. Men rätta sättet att avskaffa de politiska lönerna är väl ändå icke att fasthålla vid riksdagen såsom den lönebestämmande parten för samtliga arbetare i statens tjänst. Det är väl just därigenom, att riksdagen haft i sin hand att bestämma lönerna, som de politiska lönerna över huvud kunnat uppkomma. Så har åtminstone jag för min del fattat saken, och något dylikt vill man ju undvika genom att i stället införa uppgörelser även med statens arbetare i det fria avtalets former.

Ja, herr talman, det säger sig självt, att jag icke är någon principiell motståndare till tanken på en obligatorisk skiljedom i arbetstvister. Men jag delar interpellantens uppfattning, att det allra bästa, som kan hända, är om dylik skiljedom infördes i de fria avtalen. Huruvida detta kommer att ske, vet jag icke, och huruvida ett avböjande bör leda till en lagstiftning i påyrkad riktning, har jag för närvarande ingen anledning att uttala mig om. Jag är skeptiskt stämd mot lagstiftning om obligatorisk skiljedom i arbetstvister — det har jag aldrig gjort någon hemlighet av, och jag har icke på denna punkt ändrat min mening. Det finns dock en sak, som jag icke vill underlåta att i detta sammanhang framhålla. Det kan i ett demokratiskt samhälle, jämfört med den gamla överhetsstaten, ske en frontförändring — en sådan har ju, såsom herr Hamrin redan påpekat, till en viss grad redan skett. Det är klart, att vårt samhälle är annorlunda nu än det samhälle vi hade bara för 10 år sedan, då första kammarens majoritet sammansattes på känt sätt och då de breda folklagrens inflytande i kommunerna var mycket litet värt och hade mycket liten betydelse. Den demokratiska staten är något annat, och att detta kan få inflytande även på gamla uppfattningar om hur förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare bör ordnas, jämfört med hela frågekomplexen om förhållandet till samhället, staten och kommunerna, det finns ingen som helst anledning att dölja.

Jag fick av herr Hamrin rådet »att leda och icke låta mig ledas». Ja, det är ett mycket vackert ord, och jag förmodar, att Mussolini känner sig som en sådan ledare för närvarande. Men vill man verka för åsiktsförskjutningar och opinionsförskjutningar, tror jag, att den enda metoden är att iakttaga en mycket stor försiktighet. Vill man *rusa* på detta område för att nå de efterlängtnade resultaten, är jag rädd, att det kommer att visa sig, att man ingenting vinner utan möjligen endast åstadkommer, att de uppfattningar, som vänt sig mot praktiskt taget alla ingripanden utifrån i arbetstvister, ytterligare skärpas, och att man följaktligen snarare når motsatsen till vad man önskar än vinner det åsyftade målet.

Jag skall nu, herr talman, icke ytterligare uppehålla kammaren. Jag vill endast tillägga, att när herr Järte började sitt anförande i anledning av mitt svar på interpellationen, fick jag det intrycket, att han trodde sig ha framställt en interpellation i en hel mängd andra frågor än den, som rörde obligatorisk skiljedom i arbetstvister, frågor, beträffande vilka jag naturligtvis — det är ingen skam att erkänna — har mycket stora bekymmer. Men det är ju så, att när man har läromästare, så kan man kanske så småningom reda upp bekymren, och jag har i detta avseende känslan av att ett annat ord av den av herr Järte citerade skalden skulle vara tillämpligt på den ärade interpellanten, då han framlade sina djupa bekymmer för arbetsfredens tillstånd här i landet. Herr Järte kände sig tydligen lik den som sade: »Ur led är tiden, ve att jag blev den, som föddes att den vrida rätt igen.»

Herr Järte: Herr talman! Att jag begagnade detta tillfälle för att ingå på förevarande problem i dess helhet, må icke förtänkas mig, då omöjligheten att få till stånd en omröstning om en dagordning i den svenska riksdagen får

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

kompenseras genom möjligheten att närmare utveckla ett spörsmål av den betydelse som det här föreliggande.

Jag vill då med tillfredsställelse konstatera, att herr socialministern är ense med denna kammars majoritet om önskvärdheten av att införa obligatorisk skiljedom i intressetvister vid samhällsviktiga företag, vilket oförtydligt framgick av hans senaste anförande. Jag måste däremot med beklagande slå fast, att det anförande, som hölls av herr Anderson i Råstock, vilken är en framträdande representant för svenska järnvägsmannaförbundet, gick i annan riktning. Herr Anderson i Råstock var visserligen vän av obligatorisk skiljedom i *rättst*vister och berömde den förhandlingsordning, som ännu finnes vid de enskilda järnvägarna. Ja, det är en känd sak, och dylik skiljedom finns på många andra områden. Men vad saken nu gäller, är skiljedomens utsträckning till *intresset*visterna. Det är allenast detta senare, som kan garantera arbetsfreden. Därvidlag framhölls från herr Andersons i Råstock sida, att järnvägsmännen haft så bedrövliga erfarenheter av tvungen skiljedom i intressetvister, att de voro bestämda motståndare till dess återupplivande. Jag beklagar, att icke den obligatoriska skiljedomen vid de enskilda järnvägarna fick stå kvar längre än till 1918, ty just då började lönerna stiga, och det är möjligt, att om icke förbundet sagt upp bestämmelserna om skiljedom så tidigt, institutet skulle blivit populärt, därför att skiljedomstolen helt säkert fått medge mycket betydande löneförhöjningar.

I varje fall är det rätt betänkligt att höra från denna talaresha sida, att om det skulle bli en lagstiftning i förevarande avseende, skulle det svenska folket med sin kända känsla för frihet bryta lagstiftningen — så föllo orden. Detta är kommunistiska talesätt. Jag trodde, att det svenska folket var känt för sin laglydnad i främsta rummet, och jag anser, att man skulle kunna ordna det så, att man i likhet med herr socialministern lämnar företräde åt frivilliga överenskommelser såsom något vida bättre än lagstiftning, men att man hade lagstiftningen i reserv, för den händelse de frivilliga överenskommelserna bleve uppsagda.

Vad kommunalarbetarnas ställning beträffar, förklarade herr socialministern, att det vore en källa till tillfredsställelse, att det finns arbetare så väl betalda och med så goda arbetsvillkor. Ja, för visso är det så, och ingen tänker beröva dem deras förmåner. Men vad kommunerna i all rimlighets namn begära är, att då arbetarna fått så goda villkor, skola de i erkänsla härför tänka på kommunernas svåra belägenhet och frivilligt gå med på att återuppliva det institut, som förut fanns, nämligen den obligatoriska skiljedomen. Jag lämnar för övrigt därhän, huruvida kommunernas skattebetalare äro så särskilt tillfredsställda med det nuvarande tillståndet. Jag vill dock fråga, om det kan anses riktigt, att man t. ex. i Stockholm höjer de kommunalanställda grovarbetarnas löner för två år sedan med 5 öre per timma och för ett år sedan med 10 öre, samtidigt som Stockholms stad ger ut hundratusentals kronor för anordnande av nödhjälpsarbete åt just arbetslösa grovarbetare. Kan detta vara en sund socialekonomi? Kan det vara i överensstämmelse med en god finanshushållning, att samtidigt som det ordnas med nödhjälpsarbete åt arbetslösa grovarbetare, man beviljar löneförhöjning åt kommunalarbetarna under tider, då levnadskostnaderna sjunka, och då de fast anställda befattningshavarnas avlöningar få vidkännas avdrag, svarande mot levnadskostnadsindexens sjunkande? Vad man kan förebrå kommunalarbetarna är, att de använda maktmedel för att tvinga till ytterligare förbättring av ett löneläge, som är avsevärt förmånligare än exportindustriens arbetare. Det finns visserligen andra arbetare — jag tänker närmast på bagerier, bryggerier och dylika, som ha en gynnad monopolställning — för vilka läget är lika gynnsamt. Men vad skall det väcka för känslor hos massor av exportindustriens arbetare, vilka ha

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vida sämre betalt och vilka på sina debetsedlar få vidkännas följderna av lönestegringarna? Nog vore det väl bättre att få till stånd en obligatorisk skiljedom, som minskade kommunalarbetarnas i och för sig naturliga böjelse att missbruka sin makt. Jag försäkrar herrarna, att en sådan skiljedomstol som t. ex. den nuvarande riksnämnden med landshövding Kvarnzelius som ordförande, kommer att följa med uppåt, när skäl för lönestegring finnas. Det finns åtminstone ingen fara från kommunalarbetarnas synpunkt att överlämna lönefrågan åt en sådan riksnämnd. Varför väjdade icke Kalmararbetarna till en skiljedom? Det fanns möjlighet därvidlag. Nej, de föredrogo maktmedlen framför rättens väg. Arbetarnas ställning i Sundsvall och Kalmar voro i avseende å allmänna förmåner lika bra som i alla andra städer, ty där gällde också huvudavtalet. Lönen i Kalmar var 75 öre per timme, men där funnos flera arbetarkategorier, som hade mindre, och staden var villig till löneförhöjning, men det blev strid i alla fall.

Vad sedan beträffar frågan om polissändningarna till Sundsvall och Kalmar, framhöll herr socialministern, »att det förelåg en viss skillnad mellan de båda fallen». Ja, för visso, den skillnaden förelåg ur herr statsrådets synpunkt, att han *nu* sitter på statsrådsbänken och *då* satt på oppositionsbänken. Såsom E. G. Boström sade en gång i världen: »man ser sakerna annorlunda ovanifrån än nerifrån.» För det andra förelåg den skillnaden, att genom myndigheternas i Sundsvall »brådska och nervositet» — som orden föllo — fick man dit reservpolis i så god tid, att svårare tumult kunde förebyggas, under det att i Kalmar myndigheternas »besinningsfulla uppträdande» föranledde kravaller, blodsutgjutelse och straffarbete för åtskilliga deltagare i upploppet. Jag anser, att jämförelsen utfaller till Sundsvallsmyndigheternas förmån.

Herr socialministerns initiativ i denna sak har jag verkligen berömt efter förmåga. Det var ett riktigt initiativ — jag måste grumla hans tillfredsställelse över, att jag på *den* punkten kom med kritik. Mitt klander gällde konstruktionen av arbetsfredsdelegationen, och herr Hamrin har nyss i kammaren framhållit samma synpunkter. Att icke herr socialministern förstår dessa betänkligheter, kan jag icke rå för — det är icke vårt fel, som här kritisera. För oss ligger det i öppen dag, att man kunde ordnat saken så, att de opartiska varit kärnan i delegationen, vilken senare kunnat tillkalla representanter från skilda verksamhetsområden i mån av behov och naturligtvis hade därvid med hänsyn till de stora huvudorganisationernas omfattande verksamhetsområden, deras representanter kunnat försitta större delen av tiden.

Till sist vill jag uttrycka den förhoppningen och rikta den vädjan till herr socialministern, att han verkligen försöker vinnlägga sig om att förmå vederbörande fackorganisationer att nu gå med på en frivillig överenskommelse om obligatorisk skiljedom i intressetvister. Därmed gagnas hela samhället och icke minst arbetarklassen.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade ursprungligen icke tänkt delta i debatten, men då herr Järte drog fram en hel del saker, som strängt taget icke hade samband med förevarande fråga, nödgas jag lämna kammaren en upplysning på en viss punkt.

Herr Järte nämnde, att lönen för kommunalarbetare i Stockholm, om man sätter deras lön år 1914 till 100, skulle för närvarande med beräkning efter index uppgå till 323. Herr Järte har emellertid aldrig under hela debatten nämnt, hur hög lönen, absolut taget, är för dessa arbetare, och man skulle utav hans utläggning i detta ämne kunna föranledas att tro, att kommunalarbetarna voro synnerligen väl avlönade. Deras timlön uppgår emellertid endast till 1 krona 25 öre. Hur stor är exempelvis genomsnittslönen för en manlig arbetare i Stockholm inom en sådan övervägande exportindustri som metallindu-

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

strien? Ja, arbetsgivarnas och arbetarnas beräkningar skilja sig åt med ett par ören, men lönen torde ligga vid 1 krona 34 öre i timmen. Hur i all rimlighets namn kan man då göra gällande, att kommunalarbetarnas löner skulle vara politiska löner? Jag tror, att om herr Järte ville använda sin obetingat mycket goda omdömesförmåga utan att låta den påverkas av sin nuvarande politiska uppfattning, skulle han säkerligen komma till en mycket bättre och objektivare uppfattning i denna sak. Det är uppenbart, att om herr Järtens jämförelse mellan lönerna för ifrågavarande arbetarkategori år 1914 och de nuvarande lönerna är riktig, så måste de förra ha varit ovanligt usla.

Herr Järte uppmanade herr socialministern att påverka fackorganisationerna att gå med på obligatorisk skiljedom i intressetvister för samhällsviktiga företag, och jag förmodar, att herr Järte även vill utsträcka denna socialministerns påyrkade välvilja gent emot det obligatoriska skiljedomsförfarandet till att gälla även andra tvister. Herr Järte har också i sitt första anförande uppmanat fackförbundens ledning att ha kraft och mod att följa sin övertygelse gent emot den kommunistiska hetsen. Jag tror, att herr Järte kan vara ganska lugn för att fackförbundens ledning nu och i framtiden skall ha både kraft och mod att hålla sig lugn och kall icke blott gent emot den kommunistiska hetsen utan även mot den hets, illvilja och fiendskap, som dagligen kommer till uttryck i den press som herr Järte numera företräder. Om jag finge ge herr Järte ett råd, eftersom han varit vänlig att råda både herr socialministern och fackförbundens ledning, skulle det vara, att därest herr Järte i någon mån kunde medverka till, att den fiendskap och den förvrängning av arbetarnas läge och deras strävanden, som förekommer i nämnda press, kunde skruvas ned något, så borde han göra detta; därigenom skulle man många gånger i avsevärd grad förkorta arbetskonflikterna och underlätta för parterna att träffa uppgörelser. Vad som ofta förbisett och förbises är emellertid, att de som ivrigast ropa på åtgärder vid många tillfällen äro det egentliga upphovet till att tvisterna få en så svårartad karaktär och att de äro så krångliga att bilägga. Det är många gånger där, som den inre orons källa är till finnandes.

Jag skall tillägga ett par ord i anledning av herr Hamrins yttrande. Jag är övertygad om att herr Hamrin söker med ärlig och god vilja medverka till att trygga arbetsfreden. Men vad jag skulle vilja erinra om är, att man icke kan utgå ifrån, att vad som återstår av samhället, sedan man tagit bort arbetsgivare och arbetare, är det värdefullaste. Man får nog räkna med att arbetarna ha en viss betydelse i samhället, och att deras intressen måste och böra sammanfalla med samhällets. Det går icke att sätta arbetarna i motsatsställning till samhället. Om man endast vid lösningen av ifrågavarande arbetstvister söker uppnå, att vad som gagnar samhället även gagnar arbetarna, är jag övertygad om, att arbetarna icke skola vara motståndare till försök att värna om arbetsfreden. Men så länge man vill komma fram på den linjen, att det som gagnar arbetarna står i strid med samhällets intressen, är det ganska lönlöst att göra dylika försök. Väljer man icke den rätta utgångspunkten, kommer man aldrig till en lösning. Söker man däremot vidtaga åtgärder, som icke klavbinda vare sig den ena eller den andra parten, åtgärder som låta parterna behålla sin rörelsefrihet men dock bidra till att trygga arbetsfreden, ja, då kan man få båda parterna med sig.

En annan fråga är givetvis: finns det överhuvud sådana möjligheter? Ja, därvidlag hänvisar jag till vad som redan tillkommit genom samhällets medverkan. Jag erinrar om förlikningsmannainstitutionen, som är 20 år gammal här i landet, och jag erinrar om den centrala skiljenämnden och de arbetsdomare i arbetsvister, som tillkommit genom riksdagens beslut. Men jag poängterar, att endast genom åtgärder i samråd och samförstånd med parterna

går det att vinna ett resultat, som gagnar det syfte man vill främja. Söker man däremot »pracka på» vederbörande någonting, som dessa icke önska, länders det icke till ökade möjligheter att trygga arbetsfreden utan ger upphov till nya arbetskonflikter. Det finns all anledning att mycket noga betänka sig, innan man går till väga på detta sätt.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Jag tror också, att man bör förstå, att föreliggande fråga icke är så synnerligen lätt att i en handvändning lösa; det gäller dock här ett problem som selsätter icke endast Sverige utan hela världen. Vi kunna vidare tänka på vilken tid det tagit här i landet att utreda en hel del andra mycket betydelsefulla sociala frågor, som för länge sedan vunnit en lösning inom övriga europeiska länder. Jag erinrar, då ett par tiotal år frågan om arbetslöshetsförsäkring varit föremål för utredning i Sverige. Dessutom tror jag, att på det specialomåde, som nu är föremål för överläggning, nämligen åtgärder för tryggnad av arbetsfreden, har man säkerligen i vårt land kommit lika långt som på något annat håll. Herr Hamrin åberopade såsom stöd för sitt yrkande om lagstiftningsåtgärder på området, att icke mindre än 22 miljoner arbetsdagar under senaste femårsperiod gått förlorade genom arbetskonflikter. Om man emellertid ser på andra länders statistik, finner man, att det ingalunda är något för Sverige utmärkande, att till följd av arbetskonflikter många arbetsdagar gått förlorade. I varje land söker man emellertid göra gällande, att just *detta* speciella land är föremål för de allra häftigaste striderna mellan kapital och arbete, och att någon motsvarighet till antalet förlorade arbetsdagar icke finns att uppleta i andra länder. Det är lätt förklarligt, att en sådan uppfattning kommit till uttryck, men huruvida den är objektiv, är en sak, som nog bör undersökas. Jag får därjämte säga, att det icke är någon felfri matematik, som man använder, då man utan vidare multiplicerar antalet förlorade arbetsdagar med arbetslönerna och anser att detta innebär en direkt förlust för landet. Det är ett oriktigt beräkningssätt, vartill vi emellertid komma tillbaka vid ett annat tillfälle.

Jag skulle slutligen sammanfattningsvis, fransett den upplysning jag lämnat rörande kommunalarbetarnas löner, vilja poängtera, att söker man lösa ifrågavarande uppgift i samförstånd med arbetare och arbetsgivare, kan man utan tvivel uträtta något, som är för landet gott och lyckosamt, under det att, om man vidtager åtgärder, som dessa äro motståndare till, man icke bidrager till arbetsfreden utan endast skapar anledningar till ytterligare arbetskonflikter.

Herr Järte: Herr talman! Endast en upplysning!

Herr Johanson i Stockholm nämnde, att kommunalarbetarnas löner i Stockholm för närvarande uppgingo till 1.25 per timme, under det att lönerna för en arbetare i metallindustrien belöpte sig till kr. 1.34 öre per timme. Nu förhåller det sig på det sättet, att genom de värdefulla förmåner, som beretts kommunalarbetarna genom semester och dylikt, kan det beräknas att de åtnjuta ytterligare minst 10 öre per timme och sålunda ha kr. 1.35. Kommunalarbetaren är en okvalificerad grovarbetare, metallarbetaren är en specialutbildad yrkesskicklig arbetare — där se herrarna skillnaden!

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag föranleddes att ännu en gång begära ordet, då herr Järte gjorde gällande, att det var kommunalarbetarnas stridslystnad, som orsakade konflikten i Kalmar. Jag vill på det bestämdaste bestrida, att så var förhållandet. Hade stadens förhandlingsdelegation ådagalagt ens tillnärmelsevis den förståelse för en uppgörelse i godo, som arbetarna visade, hade konflikten icke behövt uppstå. Kommunalarbetarnas löner utgingo i Kalmar år 1922 med 90 öre per timme. Vid de förhand-

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

lingar, som vid olika tillfällen ägde rum, sänktes lönen genom frivillig uppgörelse till 85 öre för fjärde kvartalet år 1922, till 80 öre för första kvartalet år 1923 och till 75 öre för andra kvartalet samma år. På denna nivå stodo sedan lönerna i juli föregående år. Men så som förhandlingarna fördes från stadens sida, fanns ingen utsikt till uppgörelse och ansvaret för vad som hände låg därför på staden — jag måste säga detta, hur tungt det än är för mig i min egenskap av Kalmarbo.

Herr Järte talade vidare om »kravallerna» i Kalmar. Det är min övertygelse, att om herr Järte suttit som socialminister i juli 1925 — den 24, 25 och 26 — hade han icke med bästa vilja kunnat förhindra dessa kravaller, av den enkla anledningen, att det var fråga om rent spontana demonstrationer, framkallade av förhandlingsdelegerades ovillighet till uppgörelse och det rent provocerande sätt, varpå man uppträdde. Men från den tidpunkt, då dels organiserade arbetare togo hand om konflikten och dels genom regeringens ingripande myndigheterna fränföllu sin förhandlingsovillighet, blev det stilla och lugnt i staden. Jag vågar göra gällande den meningen, att, vilken lagstiftning man än må ha, kan man icke vinna någon garanti för att ej spontana demonstrationer och uttryck för en förbittrad stämning kunna förekomma.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! I anledning av herr Järtes sista anförande vill jag endast tillägga, att även metallarbetarna åtnjuta semester.

§ 4.

Vidare föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 94, angående pension åt andre kansli-sekreteraren C. H. Sjöcrona m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 99, med förslag till lag angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning; och

nr 104, med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av lagen den 2 juni 1916 om skyddskoppypning;

till statsutskottet propositionerna:

nr 105, angående anslag till skyddskoppypningen;

nr 119, angående täckande av motsedd brist i de för ämbetsbyggnaden i kvarteret Murmästaren anvisade medel; och

nr 120, angående viss ändring i de för statslån till Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag föreskrivna villkor;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 121, angående vissa inrikes postavgifter;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 82, angående statens understödsverksamhet till främjande av avdikning av viss mark;

nr 92, angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket;

nr 95, angående försäljning av vissa områden av Norra Vedbo häradsallmänning i Jönköpings län; och

nr 102, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 98, med förslag till lag om skyldighet för vissa näringsidkare att biträda vid arbetet med industriens krigsorganisation m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 123, angående anslag för anläggning av tillfartsvägar till inlandsbanan.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 359 av herr *Karlsson* i Nynäshamn;

till statsutskottet motionen nr 360 av herr *Mogård m. fl.*; och

till särskilda utskottet motionen nr 361 av herr *Smedh m. fl.*

§ 6.

Bevillningsutskottets betänkanden nr 10—15 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 8—14, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 7.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 38, med förslag till lag om delning av jord på landet m. m., nämligen:

nr 362 av herr *Pettersson* i Bjälbo *m. fl.*;

nr 363 och 364 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp;

nr 365 av herrar *Olsson* i Högby och *Olsson* i Kullenbergstorp;

nr 366 av herr *Heiding*;

nr 367 av herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*; och

nr 368 av herr *Hage m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 37, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgivande av förnyad förklaring i enlighet med bestämmelserna i art. 36, andra stycket av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen.

§ 9.

Till bordläggning anmälades konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av mellan Sverige samt Norge, Danmark och Finland undertecknade konventioner angående fredligt avgörande av tvister.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Höglund*

under 10 dagar fr. o. m. den 20 febr.,

» *Svensson* i Högsjöhult

» 3 » » » 22 »

herr <i>Björling</i>	under 8 dagar fr. o. m. den 22 febr.
» <i>Laurén</i>	» 8 » » » 22 » och
» <i>Ryberg</i>	» 4 » » » 20 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.3 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 20 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anställdes gemensam omröstning över följande av sammansatta stats- och jordbruksutskottet i dess memorial nr 3 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må avslå utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar,

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beslutat,

a) att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skall med undantag dock för de tilläggsbestämmelser eller avvikelser från avlöningsreglementet, varom beslut kan komma att fattas av 1926 års riksdag, äga tillämpning å följande befattningshavare:

föreståndare vid statens bakteriologiska laboratorium,
föreståndare vid statens rättskemiska laboratorium,
professor och avdelningsföreståndare vid naturhistoriska riksmuseet,
professor vid tekniska högskolan,
avdelningsföreståndare vid centralanstalten för försäkringsväsendet på jordbruksområdet,
professor vid veterinärhögskolan,
föreståndare vid statens veterinärbakteriologiska anstalt,
professor vid skogshögskolan, och
avdelningsföreståndare vid statens skogsförsöksanstalt,

b) att i a) omnämnd befattningshavare skall hänföras till avlöningsreglementets lönegrad B 30.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 43 Ja och 142 Nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 69 Ja och 53 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller 43 Ja och 142 Nej, sammanräkningen visade 112 Ja och 195 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 130, angående bidrag till täckande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika;

till bankoutskottet propositionen, nr 122, angående pension å allmänna indragningsstaten åt efterlevande till vissa inom utrikesförvaltningen förut anställda personer; och

till statsutskottet propositionen, nr 124, angående anslag till skyddsuppfostran m. m.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan och remitterades till särskilda utskottet de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen:

nr 362 av herr *Pettersson* i Bjälbo *m. fl.*;

nr 363 och 364 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp;

nr 365 av herrar *Olsson* i Högby och *Olsson* i Kullenbergstorp;

nr 366 av herr *Heiding*;

nr 367 av herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*; samt

nr 368 av herr *Hage m. fl.*

§ 4.

Konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande nr 8 bordlades åter.

§ 5.

Härefter föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om skyldighet för försäkringsbolag att lämna taxeringsmyndigheterna uppgift å till bolagets agenter utbetalad provision; och

nr 9, i anledning av väckt motion angående beskattning av jordvärde eller jordvärdestegring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6.

Å fördragningslistan var vidare uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3—6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22 och 23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 26 och 27.

Lades till handlingarna.

Punkten 28.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkten 30.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart för sig:

bankoutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till pension för extra provinsialläkaren K. Lindhé; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckta motioner om åtgärder för åstadkommande av samarbete mellan pensionsnämnd och fattigvårdsstyrelse.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om åvägabringande av lagstiftning, syftande till ett organisatoriskt sammanförande av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.

Ang. centralisering av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 279, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hage* yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida, på vilket sätt och i vilken utsträckning en lagstiftning skulle kunna åstadkommas, syftande till ett organisatoriskt sammanförande av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen samt eventuellt även annan del av kommunernas verksamhet i samband med framskapande av en gemensam kommunal nämnd, förslagsvis benämnd socialnämnd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *von Koch*;

av herr *Petrén*; samt

av herrar *Luterkort*, *Hage* och *Johansson* i Sollefteå, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ovanberörda motion måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning om och i vilken utsträckning kommunerna åvilande fattigvård och pensionsväsende samt möjligen andra grenar av social hjälpverksamhet skulle kunna handhas av för de olika verksamhetsgrenarna gemensamma organ eller eljest åtgärder borde vidtagas för åstadkommande av önskvärt ökat samarbete emellan ifrågavarande sociala nämnder och styrelser.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Hage: Herr talman! Vid andra lagutskottets utlåtande nr 2, d. v. s. den fråga vi nyss fattat beslut om, har jag avgivit en blank reservation, men vid det nu föreliggande utlåtandet har jag jämte herrar *Luterkort* och *Johansson* i Sollefteå fogat en motiverad reservation, i vilken vi begära en utredning »om och i vilken utsträckning kommunerna åvilande fattigvård och pensionsväsende samt möjligen andra grenar av social hjälpverksamhet må kunna handhas av för de olika verksamhetsgrenarna gemensamma organ eller eljest åtgärder böra vidtagas för åstadkommande av önskvärt ökat samarbete emellan ifrågavarande sociala nämnder och styrelser».

Andra kammarens protokoll 1926. Nr 11.

Ang. centralisering av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.
(Forts.)

Jag skall med anledning härav be att få säga några ord. Jag vet visserligen, att som frågan nu ligger, kommer den att falla, men jag tror för min del, att den kommer att falla framåt.

Jag vill då först betona, att bägge dessa utlåtanden från andra lagutskottet på sätt och vis beröra samma fråga eller i varje fall syfta i samma riktning. Frågan gäller, huru man skall kunna åstadkomma ett ökat samarbete mellan kommunernas olika grenar av social hjälpverksamhet, fattigvård, pensionsväsen, eventuellt även barnavård och arbetslöshetsfrågor.

Det har antytts från en hel del håll, där man sysslar med dylika frågor, att det finnes fog för att söka åstadkomma åtgärder i den riktning jag föreslagit, ja, man har även bestämt påstått detta, och var och en, som sysslat något med dessa frågor, måste ha kommit till samma uppfattning. Mången gång har det nämligen visat sig vid behandlingen av dylika frågor, att den vänstra handlen icke vet vad den högra gör. Dessutom är att märka, att då kommunen behandlar dessa saker, är det i allmänhet samma klientel av medborgare man har att göra med. Den pension eller det understöd, som en fattig människa får, då hon uppnår en viss ålder, är ju ofta mycket litet, och så får fattigvården inskrida för att bereda denne medborgare någon fyllnad i pensionen eller understödet. Ofta inträffar det även, att familjer, som på detta sätt behöva hjälp, också påkalla åtgärder i fråga om barnavård eller arbetslöshet. Det är dessa förhållanden, som utgöra anledningen till att dessa motioner av herr von Koch i första kammaren samt herr Hedlund i Östersund och mig i denna kammare kommit fram.

Jag vill emellertid påpeka, att alla dessa motioner icke äro lika långt gående. Medan herrar von Koch och Hedlund föreslå, att det erforderliga samarbetet mellan pensionsnämnd och fattigvårdsstyrelse skall åstadkommas genom att pensionsnämnden skall vara företrädd av någon sin ledamot i fattigvårdsstyrelsen och vice versa, syftar min motion längre och går ut på att i sådana kommuner, där skäl härtill föreligga, skulle kunna skapas en gemensam social nämnd för handläggning av nu ifrågavarande spörsmål. Genom inrättande av en dylik nämnd, som i större kommuner borde arbeta på underavdelningar, eventuellt i mindre kommuner med olika föredragande för olika frågor, skulle man vinna en bättre handläggning av ärendena och få en vidare överblick över det sociala arbetsfältet, med ett ord man skulle vinna åtskilligt, som man icke uppnår med den nuvarande formen för dessa frågor handläggning.

Jag vill för övrigt erinra om, att detta uppslag kommit från mycket auktoritativt håll. Det var nämligen så, att när den s. k. statens besparingskommitté på sin tid framlade förslag i syfte att vinna förenkling i kommunernas handläggning av de sociala ärendena — f. ö. just det förslag, som framförts i herr von Kochs motion —, så framkastade statens fattigvårdsinspektör, som deltog i utredningen om detta spörsmål, den tanken, som jag fört fram i min motion, nämligen att det borde bli möjligt att i vissa kommuner inrätta en gemensam social nämnd för handläggande av vissa sociala spörsmål. Han påpekade därvidlag det förhållandet, att en hel del landskommuner äro så små, att det ovillkorligen måste vara synnerligen olämpligt att undan för undan skapa en mängd sådana olika nämnder för handläggning av dylika frågor. Härvidlag har man också att lägga märke till, att den sociala verksamheten inom kommunerna utvecklas. Nu är det ju möjligt, att en sådan utveckling röner motstånd, men tidens anda är i alla fall sådan, att den sociala verksamheten i kommunerna måste utvecklas och få en allt större omfattning. Sedan denna princip att tillskapa nya nämnder börjat tillämpas, har det också visat sig, att man vid varje ny utveckling av den kommunala verksamheten ansett skäl föreligga för tillskapandet av nya kommunala organ. Vi konstaterade

detta förhållande redan 1924, då barnavårdslagarna antogs av riksdagen. Då skapades ytterligare ett socialt organ, nämligen barnavårdsnämnderna. Särskilt i de små kommunerna, där det givetvis finnes ett ganska ringa antal medborgare, som äro lämpliga att insätta i sådana nämnder, måste det te sig mindre tilltalande att undan för undan nödgas skapa den ena nämnden efter den andra. När man så har kunnat konstatera svårigheterna vid åstadkommandet av ett organiserat samarbete mellan dessa olika nämnder, och då det flera gånger kunnat konstateras, att de olika nämnderna fattat beslut, som gå alldeles stiek i stäv mot varandra, måste det synas rimligt, att man söker vidtaga åtgärder för att förhindra allt detta.

Ang. centralisering av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.
(Forts.)

Statens fattigvårdsinspektör har på tal om kommunernas storlek och det stora antal av små kommuner, som finnas — av landets 2,371 landskommuner hava inte mindre än 1,061 ett invånarantal av högst 1,000 personer och 711 ett invånarantal av mellan 1,000 och 2,000 personer — påpekat, att det från den utgångspunkten åtminstone borde finnas skäl för att, om det befinnes lämpligt, i dessa småkommuner åstadkomma en gemensam social nämnd för behandlingen av olika sociala frågor. Sedermera har saken för övrigt även upptagits i Stockholm av borgarrådet Victor Karlsson i ett yrkande, som gick ut på, att man skulle åstadkomma en nämnd i enlighet med det så kallade drätselkammarsystemet, som nu tillämpas i en del städer. Man skulle således ha en social nämnd med olika avdelningar för olika verksamhetsgrenar och genom plenisammanträden eller på något annat sätt sörja för den erforderliga kontakten mellan de olika grenarna av den sociala nämnden, något som enligt mitt förmenande skulle leda till ett bättre ordnande och handläggande av alla de sociala frågorna.

Jag tror, att alla dessa förslag, som framförts från så auktoritativa håll, äro så väl motiverade, att man bör åstadkomma en utredning på det här området, och det är från den utgångspunkten, som jag för min del vidhållit, att man, när man nu i alla fall på grund av statens besparingskommittés förslag och initiativ upptagit den här frågan om åstadkommandet av samarbete på ett eller annat sätt mellan de olika sociala nämnderna, borde ha sträckt denna utredning längre och eventuellt även undersökt möjligheterna för att i de kommuner, där så befinnes lämpligt, ordna denna verksamhet efter de linjer, som jag lagt fram i min motion.

Jag skall emellertid inte tillåta mig att yttra så mycket mera i denna fråga, därför att jag förstår, att frågan, som den nu ligger, är dömd att falla, men jag upprepar, att den här idén har en stor inneboende livskraft, och jag tror, att det i vissa kommuner åtminstone blir nödvändigt att efter hand, som man konstaterar, att den sociala verksamheten inom kommunerna måste utvidgas — det talas nu om att söka åstadkomma en lösdrivarelag, som eventuellt även skulle medföra nödvändigheten av att skapa en viss nämnd för att bedöma vissa av dessa lösdrivarefrågor — slå in på den här skisserade vägen, och vidtaga åtgärder för skapandet av en större social nämnd, som handlägger alla dessa sociala frågor på ett enhetligt sätt och under samarbete med andra sociala verksamhetsgrenar inom kommunerna.

Från denna utgångspunkt, herr talman, skall jag för min del be att få yrka bifall till den av mig och herrar Luterkort och Johansson i Sollefteå vid utskottets utlåtande nr 3 avgivna reservationen, i vilken vi för vår del påyrka en utredning av denna fråga.

Häruti instämde herr *Holmström* i Gävle.

Herr Öberg: Herr talman! För den av herr Hage ifrågasatta reformen, som avser ett organisatoriskt sammanförande av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen samt även annan del av kommunernas verksamhet i

Ang. centralisering av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.
(Forts.)

samband med framskapande av en gemensam kommunalnämnd, förslagsvis benämnd socialnämnd, kunna ju åtskilliga skäl tala, det vill jag icke bestrida.

Utskottsmajoriteten har emellertid vid en ingående prövning av denna fråga funnit övervägande skäl tala mot och därför ställt sig avvisande till reformen. Ett genomförande av förslaget skulle innebära ett återgående till den tidigare inom kommunerna tillämpade centraliseringen, till vilken riksdagen, kan man säga, helt nyligen tagit ståndpunkt, och vilken den funnit skäligt frångå. Man har funnit behov av att ersätta det tillämpade förfaringssättet för att kunna tillgodose de fordringar, som göra sig gällande.

Liksom utskottsmajoriteten håller jag för min del före, att man inte skulle vinna någon fördel med att godtaga det förslag, som framlagts av herr Hage, och som skulle innebära, som jag sade, en återgång till tidigare tillämpat, nu övergivet system. Allra minst skulle det innebära någon fördel för landskommunerna, för vilka det skulle medföra större kostnader än dem, man nu får ha, då genom de val, som företagas till de olika nämnderna och styrelserna, genom de förtroendeuppdrag, som lämnas, man kan få detta kommunala arbete utfört billigt, säkerligen mycket billigare än vad skulle bli fallet, om man, som här ifrågasättes, åstadkomme en sammanföring av de skilda uppgifterna till en enda gemensam nämnd. Säkert skulle man då nödgas tillskapa en del tjänster. Det skulle anställas tjänstemän, och det bleve nog en dyrbar anordning. Det är dessutom så, att när man har valt särskilda styrelser och nämnder för speciella uppgifter, såsom nu är fallet, kan man för var och en av dessa utse därför särskilt lämpliga och därav intresserade personer, vilka kunna ägna de föreliggande uppgifterna ett ingående och målmedvetet arbete. Om det nu skulle bli en sammanföring, tror jag för min del, att man icke skulle kunna påräkna de krafter, som nu i allmänhet stå till förfogande vid inval i styrelse eller nämnd. Exempel kunna anföras på huruom en person, mycket upptagen av sitt arbete, i sin tjänst, men med intresse för en speciell uppgift, pensionsväsendet, har velat lämna sin medverkan i arbete härför. Han har haft särskild läggning härför och känt ett särskilt behov att medverka till folkpensioneringsidéns förverkligande. Men säkert är att en sådan person icke skulle stå till förfogande, om dessa olika sociala och kommunala uppgifter sammanfördes till en nämnd. Han skulle icke ha tid för allt arbete i denna stora nämnd. Kommunen ginge då miste om denna goda kraft.

Det ena med det andra gör, att jag, liksom utskottsmajoriteten i övrigt, icke kan finna, att man vinner sådana fördelar med att biträda det Hageska förslaget, utan att man bör hålla fast vid den decentralisering, som nu är införd, varigenom fattigvården, barnavården och pensionsväsendet ha särskilda krafter var för sig.

Härtill vill jag lägga något, som herr Hage omnämnt, nämligen att inom Stockholms stadsfullmäktige det väckts förslag om sådant sammanförande, men att Stockholms stadsfullmäktige efter noggrann och omsorgsfull utredning och efter frågans hänskjutande till vissa utredningsmän, icke för närvarande funnit anledning vidtaga särskilda åtgärder i frågan. Då synas mig alla skäl tala för utskottets ståndpunkt. Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Endast några korta ord, herr talman, med anledning av herr Öbergs anförande. Jag skulle då först vilja säga med anledning av vad han sist påpekade, nämligen att Stockholms stadsfullmäktige beslutat sig för att icke åstadkomma någon socialnämnd, att ett av skälen härför torde vara den omständigheten, att man konstaterat, att nu gällande lag förhindrade fullmäktige att fatta ett sådant beslut. Det fattade beslutet kan således icke av herr Öberg anföras såsom skäl för hans ståndpunkt och mot mitt yrkande.

Jag skulle dessutom vilja betona, att det icke är riktigt att beteckna den reform, jag påyrkat, såsom innebärande en återgång till ett gammalt system. Min motion påyrkar visserligen en centralisering, åstadkommandet av en socialnämnd eller en gemensam nämnd för handläggande av de frågor, det här rör sig om. Men samtidigt betonas det mycket starkt, att det icke skulle bli någon återgång till det gamla, utan den åsyftade anordningen skulle innebära, att man skulle ha olika föredragande för de olika slagen av frågor, och i de större samhällena skulle man ha olika sektioner i denna sociala nämnd. Det jag föreslår, innebär alltså långt ifrån en återgång till det gamla.

Ang. centralisering av kommunernas barnavård, fattigvård och pensionsväsen m. m.
(Forts.)

Vidare skulle jag med några få ord vilja bemöta påståendet, att den föreslagna anordningen skulle medföra ökade kostnader. Jag kan för det första icke finna, att när det gäller mindre kommuner detta påstående är riktigt. Hur skulle det bli i en mindre kommun? Jo så, att dessa förtroendemän, som hava hand om fattigvårdsärenden och föredraga dessa ärenden, flyttade in med dessa ärenden i den gemensamma sociala nämnden. Att detta skulle påkalla ökad utgift för kommunen är mig fullständigt obegripligt. Deras arbete skulle strängt taget icke ökas. De skulle fortfarande handlägga samma frågor, men inom denna gemensamma sociala nämnd.

Vad de större städerna beträffar vill jag meddela, att en i dessa frågor mycket erfaren man i kammaren, som sysslat mycket med dessa saker, bestämt sagt till mig, att han har den uppfattningen, att en anordning i den riktning, som i motionen föreslås, tvärtom skulle minska utgifterna för de ändamål, som beröras av anordningen. Jag vill i det sammanhanget säga, att om man åstadkommer en sådan gemensam nämnd, så kan man, som man gjort i Stockholm — det är de större kommunerna jag nu talar om — få t. ex. en gemensam ombudsman och gemensamt kortregister m. m. i stället för dubbla register och anteckningar i alla de olika smånämnderna, som man måste ha enligt det gamla systemet.

Alla dessa skäl synas mig tala för bifall till motionen. Jag tillåter mig alltså åter en gång att yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den av herr Luterkort m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om indragning av militieombudsmannaämbetet yttrade:

Ang. indragning av militieombudsmannaämbetet.

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att till att börja med få göra det uttalandet, att den motion, som jag här väckt om militieombudsmannaämbetets indragning, icke i ringaste mån innebär något underkännande av de aktade mäns verksamhet som innehåft eller inneha denna befattning, eller någon värdesättning av deras arbetsuppgifter. Jag beklagar dem, därför att de många gånger fått ägna skickliga krafter och dyrbar tid åt att behandla vissa av de ämnen, som det tillhör militieombudsmannens tjänsteplikt att handlägga. Då numera en hel del av anledningen till att detta ämbete kom till stånd, ställs på avskrivning med den motiveringen, att man eftersträvar besparingar, så har det synts mig ligga nära till hands att tillse, om man inte också på denna punkt skulle kunna göra en besparing. Militieombudsmannaämbetet kostar ju cirka 60,000 kronor om året eller kanske något däröver. Jag vill

Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)

också förklara, att det ingalunda är meningen, att vad som är önskvärt och nödvändigt i militieombudsmannens uppgifter och verksamhet skall försvinnas. Utan dessa funktioner böra fortfara, men det bör kunna ske under enklare och billigare former. Man har då närmast tänkt sig, att justitieombudsmannens verksamhet skulle kunna utökas till att omfatta även detta. Nu är det ju emellertid så, att det står inskrivet i grundlagen, att en militieombudsman skall finnas. Så länge vi icke ändrat grundlagen, kunna vi följaktligen icke göra någon förändring på detta område. Man skulle ju under sådana förhållanden kunna säga, att man kan vänta med att framlägga ett sådant förslag som detta till den sista riksdagen i perioden. Jag har emellertid ansett, att man icke bör dröja till den sista riksdagen i perioden, och detta därför, att det ju kan komma invändningar, att riksdagen kan vilja ha fram det i annan form, än som i motionen föreslagits, att riksdagen icke anser sig kunna godkänna den ifrågasatta ordalydelsen o. s. v. Jag har därför ansett, att man, trots att vi nu befinna oss mitt i en period, redan nu bör upptaga denna fråga till prövning.

Jag nämnde, att jag beklagar, att det lägges ned så mycket pengar och så mycket värdefullt arbete på saker av den art, som understundom innehållas i militieombudsmannens ämbetsberättelse. I den sista berättelsen som vi fått, är det summa summarum 12 ärenden av samtliga, som föranlett åtal och 18 ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd men som militieombudsmannen i alla fall måst handlägga, måst redogöra för och måst trycka i sin berättelse. När man läser detta register, så kommer man t. ex. till ett ärende, som lyder så här: »Fråga om rätt för arbetschef vid förläggning för samvetsömna värnpliktiga att för förläggningens räkning rekvirera köttkonserver.» Nog kan väl ändå en svensk ämbetsman ha nyttigare och viktigare saker att syssla med, och nog skulle vi väl ändå kunna få dylika frågor ordnade för en ringare kostnad än 60,000 kronor per år. Härmed har jag inte velat säga, att det inte bland de ärenden, militieombudsmannen har att handlägga, förekommer saker av verklig betydelse. Men detta lilla stickprov visar dock, vilka ärenden han är skyldig att behandla och redogöra för i sin berättelse, vars tryckning säkerligen kostar vida mer än dessa köttkonserver någonsin kunnat gå till. Detta är förresten inte alls något enastående exempel. Det har roat mig att i detta sammanhang läsa igenom några av de föregående ämbetsberättelserna. Jag har då funnit, att av de 555 ärenden, som militieombudsmannen haft att handlägga enligt 1920 års berättelse, var det sammanlagt 21 ärenden som föranledde åtal, 15 ärenden som icke föranledde åtal eller därmed jämförlig åtgärd samt 3 skrivelser till Kungl. Maj:t. Detta var alltså resultatet av ett arbete, som på den tiden kostade cirka 60,000 kronor. Åtal hade skett bl. a. i ett ärende, som lyder: »Försäljning av bröd å markententeri utan brödkortskuponger.» Till intet åtal föranledde bl. a. ett ärende, där det var fråga om, huruvida tryckerirörelse finge drivas för manskapsskassas räkning. Detta är sålunda ett ämne, som militieombudsmannen har måst syssla med och redogöra för i sin berättelse till riksdagen. Bland alla de 555 ärendena var det som jag nämnde 3 stycken skrivelser till Kungl. Maj:t. En av dessa skrivelser rörde användningen av normalbläck, alltså också en fråga, som har sysselsatt militieombudsmannen. Sedan kommer det två framställningar till riksdagen angående expenser m. m. samt angående dyrtidstillägg. I 1923 års berättelse redogöres för 315 ärenden. Av dessa föranledde 17 till åtal, under det att 12 ärenden icke föranledde till åtal eller därmed jämförlig åtgärd. Vidare var det 4 skrivelser till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t måtte inte ha brytt sig om vad militieombudsmannen förut hade skrivit angående användningen av normalbläck, ty militieombudsmannen har i denna berättelse haft ytterligare anledning att

skriva till Kungl. Maj:t rörande detta ämne. I 1921 års berättelse finner man, att ett av ärendena gällde underlåtenhet att föranställa om inbindning av krigsrättsprotokoll. Jag har, herr talman, inte kunnat få annat intryck, än att vi lägga ned orimligt mycket pengar på denna uppgift och att vi skulle kunna med vida enklare medel ordna denna sak. Det har framhållits i pressen och även under utskottsbehandlingen, att ett skäl för militieombudsmannaämbetets bibehållande skulle vara omsorgen om far och mor därhemma, som skulle känna sig litet tryggare, om de ha denna vakande vän över den svenska värnpliktiga ungdomen. Jag tror emellertid, att man betydligt billigare kan åstadkomma den kontroll som i detta avseende kan vara nödvändig. Jag skall, herr talman, innan jag slutar, be att få göra ytterligare en liten reflexion. Jag har vid studiet av dessa papper många gånger sett, hur ett ord, fällt av en officer, blivit föremål för långa, långa skrivelser och åtal och annat. Man tycker då, att det är litet eget, när man i Stockholms stadsfullmäktiges handlingar, i motionen nr 1 år 1926, finner uttryck, som ingen människa reagerat emot, av den art, att de, om de fällts av en löjtnant, skulle föranlett långa skrivelser från militieombudsmannen.

Nu ha till detta utskottsutlåtande avgivits ett par reservationer. Den ena reservationen är undertecknad av herrar Reuterskiöld, Gustafson i Kasenberg, K. A. Westman och Forssell. I denna reservation framhålles, att man naturligtvis bör se till, att den kontroll, som är nödvändig, bibehålles men att »militieombudsmannaämbetet såsom fristående institution blir alltmåra överflödigt och att det därför med fog kan ifrågasättas, huruvida ej detsamma kunde förenas med justitieombudsmansämbetet till ett justitie- och militieombudsmansämbete.» En annan ärad reservant, herr Björkman i Norrköping, har uttalat sig i samma riktning.

Såsom frågan nu ligger till, skall jag inte göra något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att frågan genom utskottsbehandling har, såsom man brukar säga, fallit framåt och att den skall komma tillbaka i förbättrad form och i sådan form, att riksdagen, innan denna period slutar, kan komma att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag av denna innebörd och att vi sålunda utan att åsidosätta någonting av den värnpliktiga ungdomens tillbörliga omvårdnad ordna det så, att denna verksamhet kan äga rum för en vida rimligare penning, än för närvarande är fallet.

Herr Engberg: Herr talman! Med hänvisning till svårigheten för att inte säga omöjligheten för herr Lithander att finna ett enda hållbart argument mot utskottets framställning ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Almquist: Herr talman! Jag kan hava någon anledning att yttra några ord i föreliggande fråga, eftersom jag är en av motionärerna och eftersom jag inte haft tillfälle att i utskottet tillkännage min mening. Jag tror också, i motsats till den siste ärade talaren, att en liten stunds principdebatt i denna fråga kan vara ganska påkallad.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i motionen egentligen två synpunkter hava anförts för det framställda yrkandet, för det första den rena sparsamhetssynpunkten och för det andra det förhållandet att militieombudsmannaämbetet, då det tillkom, motiverades framför allt därmed att förstärkningar, utvidgningar i landets försvarsväsende påkallade säkrare garantier för de medborgare, som underkastades dessa bördor. Jag tror, att man därtill kan lägga vissa andra argument, som i sin mån visa, att detta ämbete icke längre i samma grad som tidigare fyller någon uppgift i vårt samhällsliv. Jag vill framhålla, att då denna institution infördes vid den andra riksdagen 1914, det i

*Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)*

Ang.
indragning av
militieom-
budsman-
ämbetet.
(Forts.)

den kungliga propositionen framhölls såsom ett stöd för ämbetets inrättande, att man här funnit ett medel att vinna folkets förtroende för militärväsendet. Detta, framhölls i den kungl. propositionen, vore ett synnerligen starkt skäl för införandet av denna institution och dess utbrytande ur justitieombudsman-ämbetet.

Ja, mina herrar, har inte i detta avseende en viss förändring inträtt? Vi erinra oss, att i fjolårets försvarsdebatter det ju från många håll, från inflytelserikt socialdemokratiskt håll vittnades därom, att nu när denna nya försvarsorganisation bleve genomförd och uppuren av folkets förtroende, så skulle den också tryggt kunna vila på folkets förtroende. Någon gång, och jag hoppas rätt snart, skall väl detta löfte infrias. I samma mån det sker, bortfaller väl i varje fall detta från början såsom mycket viktigt framhållna motiv för bibehållandet av denna speciella övervakningsinstitution.

Jag skulle också vilja till de statistiska siffror, som herr Lithander lämnade, lägga ett par andra. Om man tager militieombudsmannaberättelserna för de senaste åren, ja, alltifrån ämbetets tillkomst, så skall man finna, att själva omfånget av denna berättelse allt mer smuttit ihop. Jag fäster icke någon övervägande vikt vid denna rent kvantitativa synpunkt, men den tyder åtminstone på att ämbetets arbetsbörda alltmer blivit minskad. Jag tror nämligen, att den siste militieombudsmannen skriver ungefär lika utförligt om ärendena som hans företrädare har gjort. Åren 1918 omfattar militieombudsmannens ämbetsberättelse 446 sidor, år 1919 393, och i år har den smuttit ihop till 174 sidor. Jag tror i själva verket, att den kunde ha magrat ytterligare vad det senaste året angår, ty man finner i många fall vid genomläsandet av denna berättelse, att det förekommer vidlyftiga historiker angående vissa ärendens tidigare behandling, t. ex. det ärende, för vilket redogöres på sidorna 75—91 (16 sidor). Där omfattar ungefär hälften, åtta sidor, förhållanden, som gå tillbaka till ärenden, som slutgiltigt handlades 1918 och 1921. Vad är det då för ett ärende, som här behandlas? Jo, det rör helt enkelt det förhållandet, att en krigsdomare vid ett par tillfällen tagit sig olovlig, oanmäld ledighet från sitt arbete under tiden mellan nyår och trettondedagen. Ett sådant tillvägagångssätt skall naturligtvis beivras, men jag tror icke det kan sägas, att det har något som helst sammanhang med den rättssäkerhet för menige och överhuvud taget underordnade, som det väl är ämbetets viktigaste uppgift att bevaka. Saken ledde också till en rätt lindrig bötespåföljd. Det är i själva verket, som också herr Lithander antydde, ibland synnerligen oviktiga ärenden, som här äro upptagna och rätt vidlyftigt refererade. Jag säger det i likhet med honom utan varje tanke på att därmed vilja rikta något klander mot militieombudsmannen; han följer i själva verket i det avseendet allenast den tradition, som har utbildat sig. Det näst föregående ärendet gäller ett dröjsmål med expedieringen av straffuppgifter till straffregistret i fångvårdsstyrelsen. Det ledde till en påföljd av 30 kronors böter. Om denna frågas betydelse för rättssäkerheten på det militära området gäller ju i det fallet vad jag sade nyss om det föregående ärendet.

Ännu en statistisk siffra kan kanske erbjuda ett visst intresse. I militieombudsmannaämbetet är naturligtvis ett särskilt intresse förknippat med de klagomål, som inkomma från enskilda. Antalet sådana klagomål visar i det hela en nedgång. År 1917 är det fråga om 492 sådana klagomål, eller kanske 495, beroende på hur man räknar. Antalet har sedermera sjunkit regelbundet i stort sett. I berättelsen till innevarande års riksdag angivas 123 klagomål, vilket är jämnt fjärdedelen av antalet år 1917. Jag antager, att den jämförelsen säger något i fråga om ämbetets sjunkande betydelse. Detta sammanhänger naturligtvis med det förhållandet, att exempelvis krigsdomstolarna numera ha vant sig in i den senast genomförda reformen. I själva verket erkänner

också militieombudsmannen själv i den sista berättelsen, att han på viktiga områden egentligen icke haft några missförhållanden, i varje fall ej av allvarligare art att påtala. Han säger: »Den av mig under min ämbetslid vidtagna granskning av krigsdomstolarnas protokoll har i allmänhet icke givit anledning till anmärkning av allvarligare beskaffenhet. Min därunder vunna erfarenhet sammanfaller alltså med den i berättelsen till 1924 års riksdag av dåvarande militieombudsmannen uttalade uppfattning att krigsdomstolarna i stort sett fungera synnerligen tillfredsställande. Likaså har jag funnit den militära bestraffningsrätt, som är anförtrödd de militära befälvarna, hava i det hela handhaft på ansvarsfullt och omdömesgillt sätt.» Det är sålunda två militieombudsmän, de båda senaste, som på detta sätt omvitnat dels krigsdomstolarnas otadlighet i utövandet av deras verksamhet, dels de militära befälvarnas ansvarsfullhet och omdömesgillhet i allt som rör den disciplinära bestraffningsrätten.

Jag tror för min del, att om det, då så mycket kan anföras till stöd för den meningen, att militieombudsmannaämbetet håller på att förlora en god del av sin betydelse och sitt berättigande, ändå på många håll finns en stark stämning för bibehållandet av detta ämbete, så beror det kanske i rätt hög grad på det känslövärde, som är förknippat med detta ämbete, ett känslövärde, som äger sammanhang med minnen från den tid, då institutionen infördes, och kanske icke minst vid minnet av de personer, som voro de främsta, då det gällde att framdriva denna institution, att ge den plats i vårt samhällsliv. Därjämte medverkar kanske den ingrodda föreställningen, att vår officerskår ändå innehåller en del element, som måste utsättas för en speciell övervakning, om de icke skola giva uttryck för militarismens lustar och övergrepp. Sådant säges kanske inte offentligt, men jag tror, att det på många håll möjligen finns den åskådningen. Jag tror, att den ej har fog för sig. Jag tror, att officerarna i våra dagar äro synnerligen plikttrogna tjänstemän och att de äro underkastade, inte minst genom pressen, en synnerligen noggrann övervakning. Man skulle i allmänhet kanske kunna våga den paradoxen, att den fria, oberoende pressen är den bästa militieombudsmannen. Därmed vill jag icke hava sagt annat än att officerare likaväl som andra statens ämbets- och tjänstemän böra vara underkastade kontroll genom någon riksdagens förtroendeman. Jag är i likhet med herr Lithander övertygad, att det finns möjligheter att inom justitieombudsmannaämbetet, eventuellt naturligtvis genom en utvidgning av en omorganisation inom detsamma, bereda plats för ett sådant övervakande. Man skulle då också komma ifrån det förhållandet, att en viss kategori av statens ämbetsmän skall vara ställd under något som kan te sig som en slags specialkontroll, även om det icke behöver ses på det sättet.

Jag har emellertid, herr talman, i likhet med herr Lithander, icke något yrkande att framföra.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Då jag under flera år har tillhört det riksdagsutskott, som haft att granska justitieombudsmannens och militieombudsmannens ämbetsberättelser, har jag begärt ordet för att anföra några få synpunkter, som jag har på denna sak.

Jag vill då först säga, att det förvånar mig, att den senaste ärade talaren ger sig in på en kritik av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. Det är för sent att göra det vid denna riksdag, ty militieombudsmannens ämbetsförvaltning är ju redan på förslag av första lagutskottet godkänd. Då så är, skall jag vid detta tillfälle inte alls söka ingå på något svaromål av den kritik, som herr Almquist här hade.

Det har sagts från motionärernas sida, och det har också kommit till uttryck i en reservation, att man nu skulle kunna avskaffa militieombuds-

Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)

Ang.
indragning av
militieom-
budsman-
nanna-
ämbetet.
(Forts.)

manntämbetet och lägga de ärenden, som nu gå till militieombudsmannen, under justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. Jag tror, att riksdagen bör tänka sig för mer än en gång, innan den går in för detta. Ty det kan ju bli så, som det många gånger blivit, att om man lastar på en person eller ett ämbetsverk för mycket, detta verk eller denne enskilde person inte kan hinna att nöjaktigt utföra det arbete, som det eller han har att utföra. Nu har det här i dag sagts av såväl herr Lithander som den senaste ärade talaren, att det är ett sådant litet antal mål, som nu gå till militieombudsmannen, och att därför justitieombudsmannen mycket väl skulle hinna med även arbetet med dem. Det är säkerligen alldeles felaktigt att bedöma det ifrågavarande arbetet efter det antal mål, som föreligger. Man får inte någon riktig uppfattning av arbetets myckenhet genom att man säger, att det varit så och så många mål. Först efter det man tagit del av vad dessa ärenden innebära, har man ju möjlighet att kunna något bedöma, om arbetet har varit ansträngande eller mindre ansträngande.

Det förvånar mig verkligen, att en så framstående ledamot av kammaren som herr Almqvist kan taga till intäkt för sin uppfattning, att militieombudsmannaämbetet har så litet att utföra, då det förhållandet att de tryckta ämbetsberättelserna smulit ihop och blivit mindre och mindre. Det kan mycket väl vara så, att militieombudsmannen det år, för vilket berättelsen är liten, kan hava haft mer att göra än han haft under ett annat år, då berättelsen varit större. Redan vid det tillfälle, då första lagutskottets utlåtande över den verkställda granskningen av förvaltningen förelåg, yttrade jag på förekommen anledning, att riksdagen har ju tidigare gått in för att inte alltför mycket skall tryckas i ämbetsberättelserna. Jag tror, att vi ha all anledning att hålla fast vid detta fortfarande, att icke allt skall tryckas.

Jag skall nu taga ett par, möjligen tre ärenden, från justitieombudsmannens förvaltning under det sista året. Jag tar det från denna förvaltning, därför att jag icke suttit vid denna riksdag på den avdelning, som behandlat militieombudsmannens förvaltning, och jag gör det för att giva stöd för påståendet, huru omöjligt det är att efter antalet ärenden bedöma, om det är mycket eller litet att göra i ett ämbete. Det kom in en klagoskrift till justitieombudsmannen, som var så stor, att den upptog 78 maskinskrivna helarksidor. Denna skrivelse var åtföljd av 61 bilagor på 271 sidor. Det vill förefalla, att när en sådan skrivelse kommer in, den måste föranleda ganska mycket arbete för den, som skall ha att granska den och därefter intaga ställning till de klagomål, som äro framförda. Men det kan komma in ett annat klagomål, för att taga ett ur högen. Det är en man, som i en skrivelse till justitieombudsmannen klagat på en veterinär, därför att veterinären icke kommit hem till klaganden och undersökt en klaganden tillhörig suga. Då är det tydligt, att ett sådant ärende icke kan taga så lång tid, ty det är snart expedierat från justitieombudsmannens sida. Det har sagts av herr Lithander i dag, att det är en hel del struntärenden, som komma in till justitieombudsmannen och militieombudsmannen. Ja, visst är det så, men det rå icke dessa personer för, som förvalta dessa ämbeten, utan det beror ju på den stora processlystnad, som finnes hos det svenska folket. Och hur man skall kunna råda bot härutinnan, det vet jag icke, ty det är ej så lätt att här införa någon summa revisibilis och avskära vissa ärenden, som icke få gå dit. Jag skall taga ett annat fall för att påvisa, hurudana ärenden som kunna komma in under behandling här. Utom den här, som klagade på veterinären, vilken ej ville undersöka klagandens suga, kom det en person till justitieombudsmannen och ville ha hans hjälp för att återfå sin hustru. Ja, det är ju inte så rysligt lätt, och jag tror ej heller, att det gick för justitieombudsmannen att återföra hustrun. Jag tror icke, att justitieombudsmannen ens kunde lägga

sig i saken. En sådan där löjlig begäran — jag vill ej säga det om det sista men väl om det förra fallet — kan ändå vara framställd i sådan form, att det ej är möjligt för justitieombudsmannen att genast avvisa densamma utan att först undersöka saken och läsa vad handlingarna innehålla.

Ja, herr talman, jag tror, att såväl herr Lithander som hans medintressenter skulle göra klokt i, att, innan de här komma med ett nytt förslag att lägga militieombudsmannens arbete på justitieombudsmannen, närmare undersöka, om det är möjligt att så göra. Jag brukar ju vid många tillfällen här i riksdagen uppträda och ge min anslutning till sådana krav, som innebära besparing. Men jag kan icke göra det i detta fall, trots att det gäller en besparing av 60 å 70 tusen kronor, ty den besparingen är icke väl motiverad. Det är möjligt — man skall icke profetera om framtiden, hur denna kommer att bli — det är möjligt, att framtiden skall komma att visa, att det är möjligt att göra en omorganisation av dessa ämbetens förvaltning, så att man ej kan behöva ha båda. Men för närvarande skulle det säkerligen vara mycket oklokt att gå in för det, som herr Lithander här motionerat om. Jag tror, att det är riktigt, som utskottet här säger i slutet av sitt uttalande, där det heter, att »förefintligheten av en särskild kontrollmyndighet på förevarande område torde fortfarande vara av det värde, att de i motionen anförda besparingssynpunkterna i detta fall icke få vara utslagsgivande».

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Engberg**: Herr talman! I anledning av herr Almquists anförande skulle jag önska fästa hans uppmärksamhet på § 2 i gällande instruktion för riksdagens militieombudsman och speciellt den punkten i den ifrågavarande instruktionen, som heter »bestämmelser om krigsmäns behandling och omvårdnad». Jag har för min del den uppfattningen, att när herr Almquist här talar om, att genom försvarsreformen år 1925 läget beträffande behovet av säkerhet på detta område skulle ha förändrats, så är denna uppfattning icke riktig. Ty, som utskottet framhållit, innebär den allmänna värnplikten, även med den reduktion den fått med hänsyn till dagarnas antal i det sista beslutet, en så djupt ingripande sak i vårt folks liv, att man mycket väl kan förstå, att den svenska allmogebefolkningen i allmänhet vill ha en känsla av, att deras pojkar, när de äro ute och exercera, kunna, om de förorättas av överordnade, få sin rätt. Herr Almquist förbiser en sak, och det är den, att blotta tillvaron av detta damoklessvärd, som kan falla, är dock ett hämmande moment. Men han förbiser också en annan sak. Det finnes nog fall, där även för officeren det kan vara av stort värde, att militieombudsmannaämbetet finnes, i händelse han av underordnad blir trakasserad i sin ordning. Även sådant förekommer. Naturligtvis är jag, herr talman, utan vidare villig att medge, att en vaken press i visst avseende är den bästa militieombudsmannen. På den punkten kan herr Almquist ha rätt. Och jag ger honom också rätt därutinnan, att den svenska officerskåren förvisso, den liksom andra kårer i demokratiens Sverige, anpassar sig alltmera efter den demokratiska samhällsordningens tankegång, så att säga. Och därmed röjes också undan — vilket jag för min del betraktar som en stor vinning — den mur av misstroende, som många gånger stått och helt naturligt stått mellan folkopinionen och denna kår. Men denna kår har säkert allt att vinna själv av, att i de fall, där trakasserier av ett eller annat slag uppstå, det finnes en man, som tar sig an dessa saker, undersöker dem och skipar rättvisa åt alla håll. Jag tror, att detta utlägg av 60—70 tusen kronor är av så stor praktisk och psykologisk betydelse, att riksdagen skulle göra oklokt i att gå de vägar, som herr Lithander har anvisat. Och jag skulle vilja vädja till herrarna av högern, huruvida icke de, som kanske i högre grad än vi på vänsterkanten äro angelägna om,

Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.

(Forts.)

Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)

att försvaret skall ha en stark ställning i folkets medvetande, måste ge mig rätt i, att det ur den synpunkten borde vara av värde att ha en institution, som i många fall avvärjer oberättigade klagomål mot försvarsväsendet och vad därmed sammanhänger.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Löfgren** i Stockholm: Herr talman! I den fråga, som vi nu diskutera, är det ingen mer än motionären, som ifrågasatt att nu taga ett definitivt steg till militieombudsmansinstitutionens upphävande, utan det är bara fråga om den motivering, på vilken avslagsbeslutet bör grundas. Därvid måste jag för min del helt biträda utskottets majoritets slutord, där det säges, att »förefintligheten av en särskild kontrollmyndighet på förevarande område torde fortfarande vara av det värde, att de i motionen anförda besparingssynpunkterna i detta fall icke få vara utslagsgivande». Nej, frågan är av den vikt, att även om besparingssynpunkterna få ha sitt ord med i laget, så bör det ordet icke vara av avgörande beskaffenhet. Likaså har jag med tillfredsställelse konstaterat å andra sidan, att ingen i den förda diskussionen ställt sig på den ståndpunkten, att militieombudsmansinstitutionens bibehållande i grundlagen skulle vara av den beskaffenheten, att redan ett förslag om att modifiera dessa bestämmelser, frågan om de uppgifters skötande, vilka militieombudsmannen fått sig ådagalagda, skulle vara att röra vid författningens grunder, utan att vi ha behandlat det hela som en lämplighetsfråga. Vi ha behandlat, visserligen ur skilda synpunkter, men dock som en lämplighetsfråga, huruvida militieombudsmansämbetet skall för framtiden bibehållas eller icke. Och jag ber för min del också att få understryka, att ifall militieombudsmannen skulle försvinna, så försvinna icke därmed hans uppgifter och icke heller de organ, som skulle ha att tillse den kontroll, som nu utövas av militieombudsmannen. Rent automatiskt komme vad han har att göra att gå över till justitieombudsmannen. Och givetvis kan man, om man så vill, vid den omläggning av detta institut laga så, att även uttryckliga direktiv i den riktning, som nu lämnats militieombudsmannen, övergå till justitieombudsmannen.

Låt oss sålunda se det som en lämplighetsfråga och först då se till, huruvida de förhållanden, som rådde vid den tiden, när militieombudsmannen infördes, alltjämt gälla. På sätt som framhölls — jag tror det var av herr Almquist och som också antydes i utskottsmajoritetens motivering — var det ju så, att militieombudsmansinstitutionen tillkom i samband med antagandet av 1914 års härordning. Det var en garanti, som fordrades från vänsterhåll för att lämna den anslutning, som gavs till införande av en härordning, som innebar en så väsentlig utsträckning av hittills gällande skyldigheter för landet och speciellt för de värnpliktiga. Det var värnpliktens utsträckning, övningstidens längd, kaserneringsens långvarighet, som gjorde, att man då gick till att införa militieombudsmansinstitutionen. Det är två skäl, som utskottsmajoriteten påpekat, när den säger, att det var statsverksamhetens utveckling, d. v. s. försvarsväsendets utveckling, å ena sidan och vidare angelägenheten att söka undanröja, som det heter, den misstro mot och det missförstånd om försvarsverket, som ansågos vara till finnandes. Det ville man motarbeta för att genom inrättandet av militieombudsmansinstitutionen finna en skyddsvakt för de värnpliktigas rätt och frihet under värnpliktstiden. Nu måste man väl ändå säga sig, att dessa skäl i väsentlig mån försvagats, ty, som också sagts tidigare, dels ha ju försvarsanstalterna väsentligt reducerats, så att det yttre verksamhetsområde, som militieombudsmannen har, reducerats, och dels bör väl också den tidigare misstron i fråga om försvarsverket vara på väg att reduceras eller försvinna på grund av det ansvar, som en folkregering — som nu den socialdemokratiska regeringen kallar sig och vill vara — har åtagit sig för det nya försvarsverkets

genomförande. Det finnes i varje fall icke något hinder för att, ifall det visar sig, att militieombudsmannen skulle ha mycket litet att göra, att med återgående av hans uppgifter till justitieombudsmannen ordna det så, att dels han kallas för justitie- och militieombudsman, som tre reservanter föreslagit, och dels så, att de militära ärendena hos honom finge en särskild föredragning, eventuellt av en särskild sekreterare. Och jag skulle därvid vilja påpeka, att om minskningen av militieombudsmannens arbete skulle fortgå och han framstode mera som en symbol för vår vilja att sköta om de värnpliktigas rätt, särskilt de värnpliktigas, men givetvis också ingripande i andra förhållanden av det militära livet, ifall hans arbetsuppgifter skulle i så väsentlig grad minskas, att hans uppgifter icke fyllde en mans tid och verksamhet, får man säga att det ligger en viss fara i att ha en institution, som endast är en form. Jag vill emellertid icke förneka, att militieombudsmannen alltjämt kan ha sin stora uppgift att fylla, och att man bör se sig väl för, innan man upphäver denna institution. Ty däruti får jag hålla med herr Almquist, att man bör ändå icke bedöma helt och hållet militieombudsmansinstitutionens betydelse från antalets sidor i hans ämbetsberättelse. Särskilt vill jag då också säga, att även om militieombudsmannen har tillkommit på grund av värnpliktens särskilda betydelse och övningstidens utsträckning, så skulle jag ej precis vilja vara med om att skriva under, vad herr Reuterskiöld m. fl. reservanter sagt i sin reservation, att de vitsorda, att så länge värnplikten utgör försvarsorganisationens väsentliga grund, bör denna kontroll bibehållas, ehuru utskottet icke vill förneka, att militieombudsmansämbetet som fristående institution blir alltmer överflödigt. Det är visserligen sant, att militieombudsmannen tillkom just med hänsyn till de omständigheter, som nyss från olika håll antytts, men jag skulle knappast vilja anse värnpliktens eventuella upphörande och inrättandet av en annan slags armé som något skäl för att överge en särskild institution till skyddande av rätt och frihet inom försvarsverket. Snarare tvärtom. Huru som helst synes mig, liksom det tycks vara klart för alla, att utan vidare utredning äro vi icke nu färdiga att taga något som helst initiativ i den riktning, som motionärerna velat göra. Men särskilt som jag hörde till dem, som vid tiden för militieombudsmansinstitutionens tillkomst ivrigt påyrkade densamma har jag ansett angeläget att vitsorda, att jag åtminstone anser förhållandena väsentligt förändrade, och att jag för min del är öppen för en diskussion för att på grund av dessa förändrade förhållanden överflytta militieombudsmannens uppgifter till justitieombudsmannen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr *Andrén* instämde häruti.

Herr Almquist: Herr talman! Jag begärde ordet för en kort replik i anledning av vad herr Lindqvist i Halmstad yttrade. Han fällde det yttrandet, att jag tillåtit mig ingå på den siste militieombudsmannens ämbetsförvaltning, och han sade, att detta vore så mycket mindre påkallat, som denna redan granskats av riksdagen. Med anledning härav vill jag säga, att jag har svårt att tänka mig, att man kan starkare gardera sig mot en sådan invändning, än jag och herr Lithander gjort. Vi förklarade båda uttryckligen, att vi icke avsågo att kritisera den siste militieombudsmannens verksamhet. Men det vore höjden av riksdagsbyråkratism, om man icke vid ett tillfälle som detta, då frågan gäller värdet av en institution, skulle få hämta exempel från denna institutions verksamhet även under senare åren liksom under tidigare år. Och något annat ha vi icke gjort.

Vad angår frågan om statistiken, känner jag dess brister och fällor. Men jag vet att vid alla tillfällen, då det gäller en omläggning inom statsförvaltningen,

*Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)*

Ang.
indragning av
militieom-
budsmanna-
ämbetet.
(Forts.)

då det gäller fråga om allt för stor arbetsbörda, finnes det icke något säkrare sätt att mäta denna. Man måste gå till antalet ärenden. Det finnes otaliga exempel. Jag skall gripa ett ur högen. Då år 1919 Kungl. Maj:ts framlade proposition om departementalreformen och det var fråga om civildepartementets arbetsbörda, stöddes yrkandet på arbetslindring för chefen för civildepartementet på en statistik angående antalet ärenden, som tillhörde departementet, kommunalärenden, hälso- och sjukvårdsärenden m. m. Man är, hur mycket man än må reservera sig mot statistiken, ändock hänvisad till densamma. Detta gäller då även vad angår invändningen mot påpekandet av att militieombudsmannens arbetsberättelse avtagit i omfång de sista åren. Det är också en kvantitetssynpunkt, som jag tror bör tillerkännas ett visst berättigande. Det är av inre sannolikhetsskäl tydligt, att man med tillförsikt kan anföra dessa siffror. Det är påtagligt, att under krigsåren 1917 och 1918 militieombudsmannen hade en större arbetsbörda än nu, och detta förhållande avspeglar sig även i nämnda omständighet beträffande hans berättelse.

Vad angår herr Engbergs anförande, så voro vi i viktiga punkter ense, och jag skall därför icke bemöta honom. § 2 i militieombudsmannens instruktion, som han bad mig läsa, har jag läst förut, men jag skall gärna läsa om den en gång till.

Herr Sävström: Herr talman! Jag är förvånad över att det från högerhåll väckts förslag om militieombudsmannainstitutionens indragning. Det har sagts i utskottet och anförts av motionärerna, att den institutionen tidigare varit berättigad. Det är nu min åsikt också. Men efter försvarsbeslutets genomförande vid förra riksdagen har hela högerpartiet uppträtt och opponerat mot beslutet och avgivit en deklaration om att den gamla härordningen skall återställas i sitt forna skick. Och det är också på det sättet, att vid denna riksdag föreligga motioner i den saken. Då tillåter jag mig att undra över att man från samma håll redan nu kommer och begär indragning av militieombudsmannainstitutionen, då man sagt, att den tidigare varit berättigad. Det är klart, att den frågan gör man sig, och man undrar, om icke frågan från herr Lithanders sida är för tidigt väckt. Åtminstone borde man dröja något för att se, hur det går med den utlovade deklarationen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 88, angående ändrad lydelse av 19 § i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om ändring i 58 § första stycket lagen om val till riksdagen m. m. föredrogs; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 12.

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.

Till behandling upptogs vidare första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 5 och 6 kap. strafflagen.

Genom en den 21 november 1925 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 5, som behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av 5 och 6 kap. strafflagen.

*Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om ändring i vissa delar av 5 och 6 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 14—18 §§ och 6 kap. 7 § strafflagen skola erhålla nedan angivna ändrade lydelse samt att i förstnämnda kapitel skola införas fem nya paragrafer, betecknade 19—23 §§, av den lydelse nedan angives:

5 KAP.

14 §.

Straff vare förfallet för brott, som ej blivit åtalat:

1. inom tjugufem år, om enligt lag straffarbete på livstid kan följa å brottet;
2. inom femton år, om det högsta straff, varmed brottet är i lag belagt, är straffarbete på viss tid över åtta år;
3. inom tio år, om högsta straffet är straffarbete över två men icke över åtta år;
4. inom fem år, om högsta straffet är straffarbete icke över två år;
5. inom två år, om brottet ej är belagt med svårare straff än fängelse.

15 §.

För brott, som av ämbetsman begås i ämbetet, vare straffet förfallet, om åtal ej blivit anställt inom två år, där brottet i lagen med endast bötesstraff belagt är, eller inom fem år, där brottet är av den beskaffenhet, som i 25 kap. 17 § förmäles.

För andra brott, som av ämbetsman begås i ämbetet, vare, där ej annorlunda stadgat är, straffet förfallet, om brottet icke blivit åtalat inom tio år; dock skall, där straff, som i 14 § första eller andra punkten sägs, kan följa å brottet, gälla vad där stadgas.

16 §.

De i 14 och 15 §§ bestämda tider skola räknas i allmänhet från den dag brottet begicks, men i de fall, som i 15 kap. 17, 18 eller 21 § eller i 22 kap. 8 § 1 mom. sägas och ej åtalas må, innan till återgång av giftermål dömt är, från den dag domen därom vann laga kraft.

Åtal anses vara börjat, då kallelse till svaromål är den, som tilltalas skall, i laga ordning kungjord eller han för brottet häktad blivit.

17 §.

Är åtal börjat inom tid, som i 14 eller 15 § bestämmes, och har det åtal blivit avbrutet; då skall för rättigheten att åtalet fullfölja lika tid, som i samma paragrafer utsatt finnes, räknas från den dag avbrottet skedde.

18 §.

Har någon begått brott, som i 14 § första, andra eller tredje punkten sägs, och har han därefter, innan tid för åtal förflutit, ånyo förövat brott, som i lag är belagt med straffarbete över två år; då skall tid för rättigheten att det förra brottet åtala räknas från det senare brottet. Vad sålunda stadgats

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

skall äga motsvarande tillämpning, där den brottslige, innan tid för åtal är ute, begår ytterligare brott, varå straff, som nyss är sagt, kan följa.

19 §.

I intet fall må straff ådömas, sedan trettio år, eller, där brottet enligt lag icke är belagt med straffarbete över två år, sedan femton år förflutit från dag, som i 16 § sägs.

20 §.

Ådömt straff vare förfallet, där domen ej börjat verkställas, innan nedan nämnda tider förflutit från det domen vann laga kraft:

1. trettio år, där straffarbete på livstid ådömts;
2. tjugu år, där straffarbete på viss tid över åtta år ådömts;
3. femton år, där straffarbete på längre tid än två år men icke över åtta år ådömts;
4. tio år, där straffarbete icke över två år ådömts;
5. fem år, om straffet ej var svårare än fängelse.

Huru ådömt straff tidigare kan vara förfallet, därom stadgas i särskild lag angående villkorlig straffdom.

21 §.

I avseende å straff, som i 2 kap. 15 § sägs, gälle ej viss tid för doms verkställande.

22 §.

Skall någon undergå frihetsstraff på viss tid och varder verkställigheten avbruten, sedan straffet till en del avtjänats; då skall, för återupptagande av verkställigheten, ny tid räknas från den dag avbrottet skedde, eller, där villkorlig frigivning ägt rum men återkallats eller förklarats förverkad, från den dag, då beslut därom vann laga kraft; och varde tiden, jämlikt 20 §, beräknad med hänsyn till vad av det ådömda straffet återstår efter avdrag av vad redan blivit verkställt.

23 §.

Har straff, som i 20 § 1 mom. första, andra eller tredje punkten sägs, blivit ådömt men icke börjat verkställas, och begår den dömde, innan straffet förfallit, ånyo brott, som i lag är belagt med straffarbete över två år; då skall för det förra straffets verkställande tid, som i nämnda lagrum stadgas, räknas från det senare brottet.

Har avbrott skett i verkställigheten av sådant straff och begår den dömde, innan tid förflutit, som i 22 § stadgas, brott, som i 1 mom. är sagt; då skall, för återupptagande av straffverkställigheten, samma tid räknas från det senare brottet.

Vad i 1 och 2 mom. är stadgat skall äga motsvarande tillämpning där, den dömde, innan straffet förfallit, begår ytterligare brott, som där är sagt.

6 KAP.

7 §.

Har straff förfallit eller tid till avbrutet åtals fullföljd blivit försutten, efter vad i 5 kap. 13, 14 15, 17, 18 eller 19 § sägs; vare dock målsägande ej därigenom betaget att det skadestånd söka, vartill han eljest kan berättigad vara.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1926.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Christenson* i Södertälje hemställt, att riksdagen, med förklaring, att det i föreliggande proposition upptagna lagförslaget icke kunnat av riksdagen bifallas, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om nytt förslag i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanten angivna synpunkter.

*Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Christenson* i Södertälje: Herr talman! Då jag haft tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende men jag icke kunnat biträda utskottets hemställan utan därtill fogat en reservation, skall jag be att få säga några ord.

Det gäller ju här att utsträcka straffpreskriptionen till att omfatta alla brott och alla straff, praktiskt taget. Jag har den uppfattningen, att det skulle kunna föranleda allvarliga betänkligheter, om man nu ginge så långt i utvidgning av preskriptionsinstitutet. Som det nu är, preskriberas i regel icke straff för svårare brott än sådana, som äro belagda med högst två års straffarbete.

Jag tänker mig ett sådant svårt brott som ett giftmord. En man har bestämt sig för att förgifta sin hustru, kanske för att komma över hennes förmögenhet. Han har kanske en medbrottsling, som han sedan ämnar gifta sig med. Brottet verkställes, och det blir icke upptäckt. Giftmord äro brott, som ganska lätt kunna undandraga sig upptäckt. Genom en eller annan oförsiktighet av någon av brottslingarna upptäckes brottet efter utgången av de tjugufem år, som nu föreslagits såsom preskriptionstid för ett dylikt brott. Det kan hända, att vid den tiden brottslingarna ännu befinna sig i sina bästa år. Jag vill fråga, om det icke skulle vara stötande för rättsmedvetandet, att ett sådant brott ej skulle kunna bli föremål för åtal och straff.

Enligt en modern uppfattning är straffets uppgift att avvärja vissa faror, som hota från samhällsindividerna. Dels vill man genom att brott icke lämnas ostraffat förhindra, att andra skola lockas att gå i brottslingarnas spår och dels kan brottslingarnas egen farlighet tvinga samhället att omhändertaga dem.

I ett sådant fall, som det jag nyss nämnde, där brottet alls icke varit känt, förrän det långt efteråt händelsevis blev upptäckt, kan den omständigheten, att brottet lämnas ostraffat, lätt leda till, att någon, som går i liknande tankar, känner sig lockad av utsikten att undgå upptäckt. Han tänker kanske icke så mycket på den långa tiden, som gått, utan fastmera på, att brottslingen gått fri. Jag tror för min del, att faran för att andra lockas till brott icke blir fullt avvärjd genom en sådan lag som den här föreslagna.

Det är sant, att en stor del av den utländska lagstiftningen går i samma riktning som detta förslag; men det finnes dock åtskilliga länder, som icke känna till någon total straffpreskription. Vi ha England, som icke har någon preskription. Vi ha de utomeuropeiska, anglikanska länderna, som torde stå på samma ståndpunkt. Vi ha Österrike, som icke torde ha någon totalpreskription. Vi ha våra närmaste grannländer, Danmark och Finland, som icke ha preskription för de grövsta brotten. Norge har det, men, som sagt, icke Danmark och Finland. I Danmark finnes en särskild bestämmelse, att brott icke får åtalas, sedan tio år förlutit, om icke justitieministeriet lämnar tillstånd därtill. Däri har man ju en viss garanti för sådana fall, då det för det allmänna rättsmedvetandet skulle kännas stötande, om åtal och straff utebleve.

Jag har i reservationen framhållit, att jag icke har något emot, att man utsträcker straffpreskriptionen högst avsevärt eller så långt, att den omfattar

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

sådana brott, som äro belagda med intill åtta års straffarbete, men jag tror, att detta vore fullkomligt tillräckligt och att icke bärande skäl kunna anföras för att gå längre.

Jag vill vidare erinra om, att det pågår arbete med en fullständig revision av strafflagen, och det skulle ju då kunna ifrågasättas, om man icke kunde uppskjuta ställningstagandet till frågan om utvidgning av preskriptionen till att omfatta alla brott, tills det förslaget föreligger. Det kan visserligen dröja en lång tid, men jag tror icke, att det är någon fara i det dröjsmålet.

I propositionen anföres, att det har upprepade gånger erhållits bevis på missförhållanden, som föranletts av gällande lag i denna del. Så säges det, att det förekommit åtskilliga fall, då nåd beviljats av den anledningen, att så lång tid förflutit mellan brottet och straffverkställigheten, att utkrävande av straffet känts obilligt. Något närmare omnämnande av dessa fall förekommer icke, så att man kan icke se, vilka brott och straff det har varit fråga om, men det synes framgå, att det icke varit fråga om några av de grövsta brotten. Det kan ju hända, att den utvidgning, som jag för min del förordat, skulle vara tillräcklig för att undanröja de olägenheter, som sålunda angivits i propositionen.

Jag har även vänt mig mot preskriptionstiderna i det framlagda förslaget. Jag har ansett, att en preskriptionstid av tio år för grova brott, som äro belagda med straffarbete upp till åtta år, är för kort. Jag har genom exempel i reservationen påvisat, att det kan leda till uppenbara missförhållanden att gå så långt. Om det vid ett visst brott varit två medbrotslingar, och den ena lyckas komma undan, och han kommer tillbaka efter de tio årens utgång, så kan det hända, att den andre, om han också icke fortfarande avtjänar straffet, dock ännu är föremål för den påföljd av förlust av medborgerliga rättigheter, som kan komma såsom påbröd till straffet.

Jag har också påvisat, att förslaget i ett visst fall innefattar en avsevärd skärpning av nuvarande bestämmelser, under det att det i övrigt går synnerligen långt i mildrande riktning. För vissa brott har stadgats högst två års straffarbete, om brotten icke förövats under synnerligen försvärande omständigheter, i vilket fall höjning av strafftiden kan ske. Det är icke så många brott, som hänföras till denna kategori. Det är huvudsakligen bedrägeribrotten och ett brott i 15 kap. strafflagen, jag tror huvudsakligen till bekännelse. Nu gäller, att dessa brott preskriberas efter fem år, men efter förslagets genomförande komma alla brott, där högsta straffet är mer än två års straffarbete, oavsett om försvärande omständigheter inverka på straffet eller ej, att preskriberas efter tio år. Då det för t. ex. bedrägeribrott finnes en strafflatitud, som går ända ned till böter, är det egendomligt, att dessa brott nu skola ställas i paritet med exempelvis mened och konkursbedrägeri, för vilka brott *straffminimum* är två års straffarbete. Jag vet och jag har i reservationen sagt, att ojämnheter måste uppkomma, om man ordnar preskriptionen av straff på sätt som gjorts här, men jag kan ej finna, att tillräckliga skäl föreligga att rubba bestående lag på denna punkt, som har gällt sedan 1890. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Leo**: Herr talman! Jag skall be att med några få ord få yrka bifall till utskottets hemställan utan att dock närmare gå in på denna fråga.

Såsom kammaren hörde hyser reservanten herr Christenson betänkligheter mot att utvidga den nu gällande preskriptionsrätten i vårt land. Och han så att säga exemplifierar dessa betänkligheter genom att för våra ögon hålla fram en del rätt så ruskiga exempel på hur det kan gå till inom brottslingarnas värld. Jag vill emellertid göra kammaren uppmärksam på att dessa exempel på giftmord m. m., som den ärade talaren omnämnde, äro fullständigt upp-

konstruerade även i det avseendet, att vi här i landet icke ha någon erfarenhet om hur det skulle komma att ställa sig med en så utsträckt preskriptionstid, som Kungl. Maj:t föreslagit. Däremot ha vi erfarenhet av litet var, hur folket ofta uppröres över att lagarna och lagarnas handhavare sin plikt likvärdigt slå ned fullkomligt meningslöst på en person för ett brott, som han för lång tid tillbaka sedan begått och som han genom ett oklanderligt levnadssätt i allmänna rättsmedvetandet sonat. Vi känna litet var till från olika platser i landet, hur det upptäckts, att en annars aktad och skötsam man någon gång för länge sedan trätt vid sidan av lagens rāmärken. Detta kommer till åklagarens öron, och han är skyldig, trots att det bjuder honom emot, att börja gräva i saken och släpa fram den gamla historien inför offentligheten, trots att allmänheten, som känner mannen, uppröres på det högsta däröver. Nu säges det, att i sådana fall har vederbörande möjlighet att få nåd och att sådana nådeansökningar i regel beviljas. Det är riktigt, men vad hjälper det mannen? Det betyder bara, att han blir fri från själva frihetsstraffet, men allt det lidande, som har åsamkats honom genom att saken tages upp, det slipper han icke ifrån.

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

Det är klart, att man kan ha betänkligheter inför det föreliggande förslaget, men såsom herrarna finna av utskottets utlåtande har utskottet icke delat reservantens farhågor. Vi ha därvidlag också kunnat stödja oss på en så pass erfaren man som professor Thyrén, som närmast utarbetat lagförslaget. Jag säger det därför, att reservanten pekade på att vi stå inför en allmän revision av stafflagen — tyvärr är nog icke så förhållandet — men jag vill då erinra om att det är samme man, som är upptagen med att utarbeta en ny strafflag, som har utarbetat detta lagförslag.

Jag kan också hänvisa till vad som står i utskottsutlåtandet, att denna utsträckt preskriptionsrätt gäller i flertalet andra europeiska länder. Reservanten försökte visserligen göra gällande, att så icke skulle vara förhållandet, och han pekade bland annat på att Danmark icke har en sådan utsträckt preskriptionsrätt, men jag tror icke, att det danska systemet är något, som passar för oss. Det är där ordnat så, att justitieministern har att avgöra, om åtal skall verkställas för ett brott, när det ligger mer än tio år tillbaka i tiden. Jag tror knappast, att vi i Sverige skulle vara benägna för att låta en medlem av regeringen avgöra, huruvida åtal skulle anställas i det ena eller andra fallet. Vi ha i det fallet alltför stora krav på likställighet inför lagen.

Vidare pekade reservanten på att man i England och utomeuropeiska, anglikanska länder icke har denna preskriptionsrätt. Det är visserligen sant, men där har man något annat, nämligen jury. Och det händer nog ofta, att en jury uttalar sitt »oskyldig», fastän den vet, att vederbörande är skyldig, bara på den grund att det förflutit så lång tid från brottets begående, att man anser det vara meningslöst och oriktigt att döma »skyldig». Ej heller ett sådant system tror jag emellertid passar för oss, utan vi äro nog mera böjda för att i våra lagar ha klart uttryckta de principer, efter vilka vi ha att gå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Brånalt: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet men var frånvarande vid den slutliga justeringen, hade jag icke tillfälle att då få anteckna min reservation, och jag skall därför be att här få framföra de synpunkter, som ha gett mig anledning att intaga i huvudsak samma ståndpunkt som reservanten.

Jag anser för min del det vara ett oeftergivligt villkor, om i ett ordnat rätts-samhälle lagen skall ha åsyftad verkan, att man skall ha aktning för lagen, och för att aktning för lagen skall förekomma, skall det vara likställighet i skipandet av rättvisa. Nu erkänner jag visserligen, att just i fråga om pre-

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

skriptionstiden har redan nu en sådan likställighet icke alltid förekommit, men därigenom att vi förminska denna preskriptionstid, få vi ännu större olikheter i lagens tillämpning. Detta är särskilt förhållandet beträffande påföljderna för brott.

Min uppmärksamhet fästes härpå vid ett tillfälle för några år sedan — jag kan icke nu i detalj redogöra för förhållandena — men det gällde emellertid ett brott, som hade begåtts av två personer. Den ene, den egentlige anstiftaren av brottet, som tog de största frukterna av det — det var nämligen rån och mord, om jag icke missminner mig — använde sin större, skall jag säga slughet och avlägsnade sig. Han blev aldrig åtalad. Den andre fick däremot undergå straff, och han fick också bära påföljderna. Efter åtskilliga år kom denne man, som genom att hålla sig undan undgått straffpåföljder, hem som en storpamp, medan för den andre den tid ännu icke var förfluten, som påföljderna verkade. Allmänna meningen var också, att den förre, om rättvisa skulle ha skipats och likställighet inför lagen ha förekommit, borde ha fått undergå ett betydligt strängare straff med åtföljande påföljd än den senare. I reservationen har påpekats, att ett liknande förhållande kan inträffa, då två personer gå falsk konkursed.

Likställigheten inför lagen förminskas genom de förhållanden, som denna förändrade preskriptionstid åstadkommer, och det är detta, som jag reagerar emot. Då dessutom en omläggning av vår strafflag är föremål för utredning, borde väl såväl det ena som det andra förhållandet därvid samtidigt tagas under omprövning.

Det har sagts såväl nu här i kammaren som även i utskottet, att det kan finnas personer, som ha begått ett brott av mindre svår beskaffenhet och ha lyckats undgå upptäckt, och att det skulle vara synd om dem, om de efter vissa års förlopp, under vilka de uppfört sig mönstergillt, skulle få undergå straff. Ja, jag ömmar också för dem, men det har ju visat sig, att såväl den nuvarande regeringen som även förutvarande regeringar i sådana fall på nådevägen ha befriat dem från undergående av detta straff. Detta anser jag också vara riktigt, ty man måste i sådana fall handla rent individuellt, och en lag, som skall tolkas efter bokstaven, kan aldrig på samma sätt taga hänsyn till de individuella förhållandena. Vid lagens tillämpning måste man förfara mera strikt, men genom nådevägen kan vederbörande få yttra sig och Kungl. Maj:t i sista hand hava i sin makt att då den efter prövning anser, att det är mest rättvist att meddela nåd, också göra detta.

Den siste ärade talaren sade, att de exempel, som anförts i reservationen, äro uppkonstruerade. Ja, men det kan också sägas om de andra förhållanden, som åtminstone i diskussionen i lagutskottet anfördes för ett bifall till propositionen. De äro också uppkonstruerade. Det fall, som jag nyss omtalade, har ju dock faktiskt förekommit, och jag är övertygad om att litet var, som följt med dessa förhållanden, har gjort liknande erfarenheter. Att sådana fall även i fortsättningen skola förekomma, är min övertygelse.

Jag skall i anledning av dessa skäl, som åtminstone för mig äro av avgörande betydelse, då det gäller att taga ställning till den föreliggande frågan, be att få yrka bifall till den av herr Christenson avgivna reservationen.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talarens anförande har blivit så fullständigt bemött av herr Leo, att jag icke skall upptaga kammarens tid genom att för länge dröja vid detsamma. Jag vill emellertid understryka, att de tänkta fall, som herr Christenson åberopade såsom skäl mot den föreslagna preskriptionslagen, knappast torde haft någon motsvarighet i verkligheten. Skulle så ha varit förhållandet, är väl att antaga, att vid granskningen i lagrådet någon betänk-

samhet skulle ha yppat sig mot preskriptionsinstitutets utsträckande, men så har icke skett. Jag kan i detta sammanhang tillägga, att högsta domstolen under senare tid vid behandling av ett par nådeärenden, där det gällt brott, som begåtts för längre tid sedan, tillstyrkt nåd i anslutning till principer ungefär motsvarande den, vilka tillämpats i det föreliggande förslaget, och jag har däri sett ett erkännande från högsta domstolens sida, att den med avseende å de fallen ansett dessa linjer vara rättvisa och billiga. Vad åter angår det exempel, som herr Johansson i Brånalt åberopade, var ju brottet redan med nu gällande bestämmelser preskriberat, och det bör alltså icke tillmätas någon betydelse för den nu föreliggande frågan.

Om jag anser, att betänkligheterna mot lagen icke ha något stöd i verkligheten, så äro skälen för densamma ganska starka. Herr Leo nämnde en del fall, där ett åtal måste anses vara en given obillighet, men där det är en omtvistad sak, huruvida med nu gällande rätt det kan stå Kungl. Maj:ts öppet att nådevägen förhindra ett åtal. Jag tilltror mig icke att nu kunna fälla ett bestämt omdöme om Kungl. Maj:ts befogenhet i den delen. Skälen för att gällande rätts ståndpunkt är sådan, att ett åtal icke kan förekommas genom ett nådebeslut, äro dock starka. Men oavsett huru därmed förhåller sig, måste just den av herr Johansson i Brånalt åberopade principen om likställighet inför lagen medföra, att ett efterskänkande i förväg av straff icke gärna bör förordas. Denna samma princip om likställighet inför lagen medför också, att det måste anses otillfredsställande, om man skall behöva anlita nådevägen för efterskänkande av ett ådömt straff, som icke i behörig tid har befordrats till verkställighet. Jag är för ögonblicket tyvärr icke i tillfälle att angiva, huru många fall jag haft att taga ståndpunkt till, där verkställigheten av ett straff har blivit fördröjd, och där man med hänsyn till den långa tid, som har förflutit efter domen, och med hänsyn till vederbörandes därefter ådagalagda goda och otadligaandel ansett sig böra tillstyrka nåd. I tre eller fyra av dessa fall har straffet på ett mycket sent stadium redan börjat verkställas. Vederbörande ha fått avtjäna en, två eller tre månader av straffet, innan nådeansökan blivit inlämnad och hunnit behandlas i vanlig ordning, och då ha dessa personer, vilkas nådeansökningar på ett undantag när enhälligt tillstyrkts av högsta domstolen, måst gå ut igen i livet med den stämpeln på sig att ha suttit inne, fastän de brott, varom fråga varit, legat många år tillbaka i tiden, och fastän de därefter fört en aktad och anseddandel.

Huruvida fall finnas, där vederbörande aldrig kommit på tanken att söka nåd och därför fått sent omsider avtjäna det en gång ådömda straffet, känner jag icke till. I varje fall måste emellertid principen om likställighet inför lagen anses bäst följd därigenom, att dessa förhållanden regleras i lagen och icke överlämnas till avgörande från fall till fall enligt nåderegler.

Jag ber, herr talman, att få förorda kammaren att bifalla det föreliggande utskottsbetänkandet.

Herr Christenson i Södertälje: Herr talman! Då det under debatten har anförts såväl av herr justitieministern som av herr Leo, att de exempel, som jag har framdragit, äro uppkonstruerade och kanske icke skulle kunna inträffa i verkligheten, skall jag be att få åberopa ett uttalande av en mycket framstående dansk straffrättslärare, professor Torp, som i sitt förslag till strafflag år 1917 yttrar: »Særlig vil det kunne virke i høj Grad stodende, at den skyldige, der f. Ex. ved Flugt har unddraget sig Forfølgningen, naar han efter Forældelsestidens Udlob vender hjem, ganske ugenert kan prale med sin Forbrydelse, f. Ex. et Drab, sikret mod ethvert Ansvar, noget som man andetsteds skal have haft Eksempler paa.» Det torde sålunda icke vara omöjligt, att fall, liknande dem, som jag angivit, kunna inträffa.

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

Ang.
utvidgning av
straffpre-
skriptionen.
(Forts.)

Herr Leo har sagt, att det skulle tillskynda vederbörande brottsling ett starkt lidande, om han efter den långa tid, varom här är fråga, skulle kunna ställas under åtal och ådömas straff, men jag vill mot detta invända, att, om ett svårt brott blir känt efter denna långa tid, kommer det ju i alla fall säkerligen fram till offentligheten och blir kanske omnämnt och ventilerat i pressen. Jag tror, att det lidandet kan vara lika stort, som om brottslingen skulle komma inför rätta och bli ådömd ett straff, från vilket han sedan tämligen snart kan erhålla nåd.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad framställde herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Christenson i Södertälje, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen den 3 april 1810. huruledes rättelse och förklaring uti gjorde fideikommissförfattningar må sökas, samt vad i avseende på fardag av fideikommissegendom kommer att iakttagas; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Ang.
fördelning av
äkta makars
avgifts-
pensioner.

Härpå föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fördelningen äkta makar emellan av avgiftspensioner enligt lagen om allmän pensionsförsäkring m. m.

Därvid anförde

Fru Östlund: Herr talman! Oaktat andra lagutskottet kommit till det resultatet i denna fråga, att utskottet för närvarande icke kunnat tillstyrka bifall till motionerna, måste jag ändå be att få upptaga tiden med att säga några ord.

Samma synpunkter, som vi framfört i motionerna, framförde kvinnorna även då lagen antogs, och erfarenheten under årens lopp har enligt vår uppfattning bekräftat, att det varken var lyckligt eller riktigt att ställa kvinnorna i en särställning. För oss kvinnor har det också alltid varit en angelägenhet att

beträffande den ändring, som vi nu föreslagit i våra motioner, betona, att de båda förslagen äro av lika stor vikt. Att endast få inbetalningarna fördelade mellan man och hustru, vilket utskottet betecknar såsom en betydelsefull fråga, skulle i verkligheten icke alls bli så betydelsefullt, om icke även procentsatsen på de belopp, som skulle överföras på hustruns konto, också höjdes.

Ang.
fördelning av
äktas makars
avgifts-
pensioner.
(Forts.)

Då emellertid första kammaren nu behandlat frågan samt vår medmotionär och reservant i första kammaren i utskottet icke ansett sig böra framställa något yrkande, skall jag nu icke gå in på någon diskussion om de olika meningarna, och de försäkringstekniska synpunkter, som en gång avgjorde denna människens och kvinnornas olika ställning i pensionsförsäkringshänseende. Men då utskottet förutsätter, att riksdagen inom en snar framtid har att förvänta en proposition från Kungl. Maj:t i denna fråga, har jag endast önskat att med dessa ord få rikta en vördsam vädjan till Kungl. Maj:t om icke ändå under utredningens gång Kungl. Maj:t kan finna någon väg, som kan leda till full solidaritet och full rättvisa, när det gäller att lösa denna fråga. Herr talman, jag har icke något yrkande.

I detta yttrande instämde fru *Thüring*, fru *Nordgren* och herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen i denna fråga, och därvid har det upplysts, att alla de frågor, som beröras i dessa motioner, äro föremål för utredning. Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna, att inom utskottet funnos på en del håll sympatier för den tanken, att man visserligen skulle avslå dessa motioner, som fru Östlund här varit inne på, men att man i allt fall i utskottets motivering på något sätt skulle uttala sin anslutning till den tanken, att avgiftspensionen för man och kvinna skulle bli densamma vid erläggande av samma avgifter, d. v. s. att det i detta avseende icke skulle göras någon könsskillnad. För min del hade jag också vissa sympatier för den saken, och jag var böjd för att giva uttryck däråt, genom att, såsom fröken Hesselgren har gjort, avgiva en blank reservation. Emellertid har jag icke gjort det, därför att man då givetvis också måste taga ståndpunkt, åtminstone i någon mån, till den frågan, huru en sådan utjämning mellan människens och kvinnornas pensioner skulle kunna åstadkommas. Det kan naturligtvis icke åstadkommas på det sättet, att människens pensioner minskas, så att man möts så att säga på halva vägen på båda hållen, utan det måste givetvis gå till på det sättet, att männen få den pension, som de enligt försäkringstekniska grunder skola ha, men sedan måste man åstadkomma statstillskott för att höja kvinnornas pension till samma belopp som människens. Dessa statstillskott skulle emellertid kräva mycket betydande utgifter för statskassan. För min del lutar jag — det erkänner jag gärna — däråt, att man eventuellt skall slå in på den vägen, men att nu *definitivt* uttala sig för någonting sådant kan vara betänkligt, när man icke bestämt vet, vad det för med sig i form av statsutgifter, men då man å andra sidan känner den nuvarande ekonomiska situationen för staten. Från den utgångspunkten har jag avstått från att teckna en reservation vid utlåtandet.

Men jag vill i detta sammanhang betona, att, om det visar sig ekonomiskt överkomligt, förefaller det mig, som om man skulle kunna fundera på denna utväg med statstillskott för att höja kvinnans pension. Det är, såvitt jag förstår, den enda väg, man har att gå fram på, om man vill komma fram till målet. Såsom saken nu emellertid ligger till, skall jag, herr talman, inskränka mig till denna deklaration. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående utredning i fråga om meddelande av viss föreskrift rörande kastration av husdjur.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 16.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 10, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av rubriken 1178 i gällande tulltaxa, som nu föredrogs, blev av kammaren godkänt.

§ 17.

Ang.
tullfrihet för
vissa vid
piano- och
orgel-
fabrikationen
använda halv-
fabrikat.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av väckt motion om tullfrihet för vissa vid piano- och orgelfabrikationen använda halvfabrikat.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 165, hade herr *Röing* föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att i gällande tulltaxa skulle införas en ny rubrik av följande lydelse:

»1276 $\frac{1}{2}$. Mekaniker till tafflar, pianinon och flyglar samt tonbord till orgelharmonier, ävensom delar till sådana mekaniker och tonbord — — fria.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion,

1) besluta, att efter rubriken 1276 i gällande tulltaxa skulle införas en ny rubrik av följande lydelse:

		Kvantitet för tullbe- räkningen.	Tullsats.	
			Kronor	öre
	Instrument:			
	— — — — —			
	musikinstrument:			
	— — — — —			
1276 $\frac{1}{2}$.	mekaniker till tafflar, pianinon och flyglar samt tonbord till orgelhar- monier, ävensom delar till sådana mekaniker och tonbord	—		fria.

2) under förutsättning av bifall till vad under 1) hemställts,

a) för sin del jämväl besluta, att den ändrade bestämmelsen skulle tillämpas redan under innevarande budgetår från dag, som Kungl. Maj:t bestämde; samt

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t, med tillkännagivande av sina sålunda fattade beslut, anhålla, att Kungl. Maj:t ville förordna om den beslutade ändringens ikraftträdande snarast möjligt.

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

av herrar *Gustaf Nilsson*, *Björnsson*, *Bergman*, *Olsson* i Ramsta, *Johansson* i Arkösund, *Lövgren* i Nyborg, *Aström* och *Olsson* i Gävle, vilka yrkat avslag å motionen; samt

av herr *Rune*, mot viss del av motiveringen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr **Lövgren** i Nyborg: Herr talman, mina damer och herrar! Det kan vid en flyktig blick på detta utskottsbetänkande förefalla litet grand underligt att se vänstersidan såsom reservanter mot en tullsänkning. Saken ligger i själva verket så till, att förslaget i realiteten innebär ett ökat tullskydd på 50,000 kronor för denna industri enligt de statistiska siffror, som vi haft till förfogande inom utskottet. Då jag icke kunnat vara med om att gå till något ökat skydd eller rättare sagt att taga 50 tusen kronor ur statskassan för att ge dessa fabrikanter, har jag tillsammans med övriga socialdemokrater och de frisinna i utskottet reserverat mig med yrkande om avslag på utskottets hemställan, och jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla detta yrkande även nu.

*Ang.
tullfrihet för
vissa vid
piano- och
orgel-
fabrikationen
använda halv-
fabrikat.
(Forts.)*

Herr **Röing**: Den ärade reservanten har i sitt anförande gjort sig skyldig till ett par misstag. Det är icke fråga om ett ökat tullskydd, som skulle fördyra musikinstrumentena för konsumenterna, lika litet som hans påstående är riktigt, att samtliga socialdemokrater och folkfrisinna i utskottet biträtt reservationen. Om herr Lövgren ser efter vilka som utgöra majoriteten inom utskottet, så skall han finna, att inom majoriteten finns det representanter även från dessa båda partier.

Förhållandet är, mina damer och herrar, följande: Pianoindustrien arbetar under synnerligen tryckta förhållanden och har synnerligen stora svårigheter till och med att uppehålla driften i den utsträckning, som ägt rum under krisåren, vilket redan framgår av importen, som före världskriget uppgick till mellan 400 och 500 pianon och flyglar om året, medan importen under åren 1924 och 1925 sprungit upp till mellan 2- och 3,000 stycken. Detta har icke uteslutande varit beroende på den svåra konkurrensen från länder med deprecierad valuta eller lägre arbetslöner, utan även därpå, att denna industri har så gott som samtliga sina halvfabrikat beskattade med tullar. Detta gäller icke allenast alla föremål av metall såsom tråd, stift, m. m., lim, lack och dylika produkter utan även alla trävaror, emedan denna industri icke kan importera dessa trävaror annat än i hyvlat skick, vilka som bekant äro åsatta tull. Dessutom belastas denna industri av tull på de halvfabrikat, som äro upptagna i motionen, och vilka halvfabrikat icke tillverkas inom landet.

Bland oss vänstermän, herr Lövgren, har under alla de år, jag tillhört riksdagen, den åsikten gjort sig gällande, att riksdagen bör i största möjliga utsträckning borttaga tullar på råvaror och halvfabrikat, som användas av svenska industrier och framför allt på dylika halvfabrikat och råvaror, som icke tillverkas eller finnas inom landet. Jag har svårt att förstå, att någon vill motsätta sig ett införande av tullfrihet på dessa halvfabrikat, som icke äro föremål för inhemsk produktion. Jag hoppas, att även denna kammare, liksom första kammaren nyss utan votering bifallit utskottets hemställan, kommer att biträda motionen, och anhåller, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lövgren** i Nyborg: Ja, herr talman. Jag fasthåller vid att det innebär i realiteten ett yrkat tullskydd å 50,000 kronor för denna industri, och herr Röing skall icke försöka att med några ordkonster trola bort det faktum att om man sänker tullar med ett sammanlagt belopp av 50,000 kronor, så innebär detta i realiteten ett ökat tullskydd på 50,000 kronor för den industri, som det är fråga om.

Vad vidare beträffar min uppgift angående reservanterna, så var den så tillvida ett misstag, som en av socialdemokraterna icke är med såsom reservant, men vi äro ändå nio reservanter på denna fråga, och vi nio reservanter

Ang.
tullfrihet för
vissa vid
piano- och
orgel-
fabrikationen
använda halv-
fabrikat.
(Forts.)

ha ingalunda tänkt oss att avstå från att i denna kammare yrka bifall till våra synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lövgren i Nyborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslags:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å vissa slag av böcker;

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring av tullen å vissa slag av gardiner; och

nr 14, i anledning av väckt motion om tull å kardbeslag.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda betänkanden hemställt.

§ 19.

Ang. tullen
å vävnader
av ull.

Härefter företogs till avgörande bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av väckt motion om vissa ändringar av tullen å vävnader av ull.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 166, hade herr *Björkman* hemställt, att riksdagen måtte besluta,

dels att rubrikerna 404—406 i gällande tulltaxa måtte erhålla följande ändrade lydelse:

vävnader av ull, även i förening med annat spånadsämne med undantag av silke:

— — — — —
andra slag, ej särskilt nämnda:

404. vägande per kvm. mer än 700 gram 1 kg. 1:20

405. vägande per kvm. mer än 500 gram men ej mer än 700 gram . 1 kg. 1:60

406. vägande per kvm. 500 gram eller därunder 1 kg. 2:25

dels att tulltaxerubriken 402 skulle ur tulltaxan utgå.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte besluta,

- 1) att rubriken 402 i gällande tulltaxa skulle ur densamma utgå; samt
2) att rubrikerna 404, 405 och 406 i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tullbe- räkningen.	Tullsats.	
			Kronor	öre
	Vävnader av ull, även i förening med annat spånadsämne med undantag av silke:			
	andra slag, ej särskilt nämnda:			
404.	vägende per kvm. mer än 700 gram . .	1 kg.	1	20
405.	vägende per kvm. mer än 500 gram men ej mer än 700 gram	1 kg.	1	60
406.	vägende per kvm. 500 gram eller där- under	1 kg.	2	25

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Gustaf Nilsson, Pers, Bergman, Månsson* i Furuvik, *Olsson* i Ramsta, *Lövgren* i Nyborg och *Åström*, vilka yrkat avslag å motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lövgren** i Nyborg: Herr talman! På denna fråga ha vi, en del av bevillningsutskottets ledamöter, reserverat oss, och vi ha gjort detta, därför att vi icke kunna finna det riktigt och rimligt att öka tullskyddet för denna industri på det sätt, som utskottsmajoritetens förslag innebär. Man talar så vackert om att man skall sänka tullen på de grövre vävnaderna, som menige man använda, och att man i stället skall klämma efter, när det gäller de dyrbara tygerna, som bättre folk använder. Om kammarens ledamöter emellertid ville se på statistiken på sid. 18 i utlåtandet, skola ni finna, att år 1924 importerades 7,132 kg. tyger, som vägde mer än 700 gram per kvm., medan det samma år importerades i viktlassen mellan 200—700 gram 1,017,666 kg. och i viktlassen under 200 gram 627,764 kg.

Den justering av tullsatserna, som utskottsmajoriteten föreslår, skulle innebära, om jag får kläda detta i ett drastiskt uttryck, att man gav menige man ett halvt öre och sedan gav man fabrikanten av denna vara 99 $\frac{1}{2}$ öre. Så ställer det sig i själva verket. Dessutom är det ganska tvivelaktigt, om det ens för de allra fattigaste innebär någon fördel, därför att praktiskt taget ligga alla klännings- och kostymtyger under en vikt av 500 gram per kvm., och det är först, när man kommer till de tyngre rocktygerna, som man kommer upp till en vikt av över 500 gram per kvm. Om jag skulle försöka få fram en siffra på vad tullförhöjningen skulle innebära med den import, som förekom år 1924, och som var ganska likartad för år 1923, tror jag, att man kan uppskatta tullförhöjningen till i runt tal $\frac{1}{2}$ miljon kronor.

Men klart är, att det för den konsumerande allmänheten betyder väsentligt mycket mera, därför att man ju här ökar med 50 öre pr kg. för praktiskt taget hela den tillverkning, som de svenska textilfabrikerna ha av det varuslag, som faller härunder.

Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag inte inse att det är rimligt att gå med på det, som utskottsmajoriteten föreslår, och yrkar därför bifall till reservationen.

Ang. tullen
å vävnader
av ull.
(Forts.)

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Röing: Herr förste vice talman! Hade frågan befunnit sig i ett sådant läge, som den siste ärade talaren angav, så är jag övertygad om att varken tre av hans egna partikamrater i bevillningsutskottet eller jag hade biträtt utskottets hemställan. Jag förstår icke, hur man kan missbruka användandet av statistiken på det sätt, som herr Lövgren nyss gjorde. Herr Lövgren påstod att den konsumerande allmänheten genom ett bifall till motionen som innebär en sänkning i tullsatsen å yllevävnader, som väga över 700 gram pr kvadratmeter, samt på yllevävnader, som väga mellan 700 och 500 gram, skulle vinna $\frac{1}{2}$ öre samtidigt som industrien genom den föreslagna förändringen i viktgränsen skulle förtjäna 99 $\frac{1}{2}$ öre. Huru kan herr Lövgren komma till detta resultat? Jo han räknar endast med importkvantiteterna i importstatistiken och multiplicerar dessa importkvantiteter med skillnaden i det föreslagna tullskyddet och får därigenom fram de angivna siffrorna. På dylikt sätt får man den mest skeva bild av huru tullförändringen verkar. Herr Lövgren bör självklart addera produktionsstatistikens kvantiteter med importstatistikens för att få fram den rätta bilden. Men vad visar däremot importstatistiken fullt fristående? Jo, att tullskyddet under de gångna 15 åren på dessa grövre vävnader har varit så högt tilltaget, att importen praktiskt taget har upphört. Den uppgår, som herr Lövgren meddelade, endast till några få ton. Men genom en felaktig beslutad viktgräns har importen på yllevävnader med en vikt mellan 700 och 200 gram pr kvadratmeter ökats högst avsevärt. Och en tullsänkning, herr Lövgren, på dessa grövre och tyngre vävnader berör icke endast den lilla obetydliga importkvantiteten, utan den berör naturligtvis i fullt lika hög grad den rätt betydande produktionen inom landet av dessa vävnader.

Förhållandet är, mina damer och herrar, att när för 20 år sedan 1906 års tulltaxekommitté började sitt arbete, ansåg denna kommitté att förhållandena voro sådana, att man kunde begränsa tullsatserna för olika slags yllevävnader till tre, dels en grupp grövre vävnader med en vikt av 700 gram och däröver pr kvadratmeter, dels en grupp mellan 700 och 200 gram och dels en grupp av de allra lättaste vävnaderna, vägande under 200 gram pr kvadratmeter. Förhållandena voro sådana, att konsumtionen av vävnader mellan 500 och 200 gram då var vida mindre än nu. Och därför ansåg tulltaxekommittén då — jag lämnar öppet huruvida det var ett misstag eller inte under dåvarande förhållanden — att man kunde upptaga i mellangruppen vävnaderna med en vikt mellan 500 och 200 gram pr kvadratmeter och åsätta dem samma tull, som skulle utgå för vävnader med en vikt mellan 700 och 500 gram. Nu har det emellertid visat sig, att tullskyddet av 1:75 för de grövre vävnaderna har verkat närmast som ett importförbud. Hela importen har som sagt praktiskt taget avstannat, då däremot konsumtionen och importen av vävnader mellan 500 och 200 gram har ökats mycket under de sista 20 åren. Det är på grund därav att dessa yllevävnader uppfördes i samma grupp som vävnader med en vikt mellan 700 och 500 gram, som vi ha den stora importen, som även medför, att hundratals arbetare gå sysslolösa inom textilindustrien, framför allt i Norrköping. Överläggningar ha ägt rum med ylleindustriens målsmän, och utskottets majoritet har kommit till den uppfattningen att den ärade motionären har rätt, när han påstår, att de nu gällande viktgränserna och tullsatserna på yllevävnader äro felaktiga. Det har visat sig, att riksdagen kan sänka tullarna på de grövre vävnaderna utan att skada berättigade intressen, och det förslag till tullförändringar å lättare tyger, som herr Björkman har

framlagt, ligger inom maximigränsen av den högsta tullsatsen. Herr Björkman har icke föreslagit någon tullförhöjning på de lättaste och tunnaste vävnaderna. Han har föreslagit en tullsänkning på vävnader med en vikt av 700 gram och däröver från 1:50 till 1:20. Han har vidare föreslagit en tullsänkning å vävnaderna med en vikt mellan 700 och 500 gram från 1:75 till 1:60, men däremot har han föreslagit, att vävnader med en vikt mellan 500 och 200 gram skola åsättas samma tull som vävnader med en vikt under 200 gram. Detta sista förslag innebär att riksdagen skulle justera en viktgräns, som tillfölje ändrade konsumtionsförhållanden är felaktig. Ett dylikt fel bör rättas.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman! Herr Röing vill i denna fråga lägga tyngdpunkten vid framhållandet av, att det här gäller en teknisk åtgärd och att det är hundratals arbetare som gå sysslösa. Det är dem herr Röing ömmar för i synnerligen hög grad. Men jag har inte läst statistiken oriktigt, herr Röing, utan jag har läst statistiken riktigt. Och det skall inte gå att försöka komma ifrån, att förslaget realiter innebär en tullförhöjning på 50 öre per kilogram för praktiskt taget vartenda klänningstyg och kostymtyg, som användes här i landet, med undantag för Jämtlandsvadmal och några rocktyger. Under sådana förhållanden innebär detta en belastning av den svenska allmänheten, som ingalunda kan motiveras med att man skulle öka de arbetandes antal med något hundratal man. Ej heller är det visat, att ifrågavarande industri är så nödlidande, som man nu skriker om. Jag vill erinra om hur det var 1922, när vi togo ställning till dumpingtullarna. Då gingo vi sannerligen inte med på några tullförhöjningar med hänsyn till att det fanns så och så många hundra arbetslösa. Och resultatet visar sig i dag, tror jag, i form av en bättre ställning för vårt land än om vi då hade fallit undan för detta skrik.

Jag kan inte heller undgå att säga i denna debatt, att jag mer och mer börjar betrakta herr Röing som det svenska tullsystemets konsolidator. Visserligen är han frihandlare principiellt, men i varje fråga när det verkligen gäller att hålla på denna frihandel, släpper han taget och blir något slags status quo-man, såvitt han inte rent av blir anhängare av en tullförhöjning. Och jag kan för mitt vidkommande inte se, att det finns rim eller reson i att gå med på denna tullförhöjning, ty någonting annat är det inte. Här spelar den sänkning, som sker beträffande de grövre vävnaderna, en oändligt liten roll. De förekomma ingalunda i så stor utsträckning som man här har velat göra gällande.

Herr Björkman: Herr talman! Den siste ärade talaren ansåg, att man här inte borde taga upp en synpunkt, som det har talats om eller, för att använda hans ord, skrikits om, i samband med denna fråga, nämligen att en del arbetslösa skulle kunna få arbete. Han ville likaså bestrida att industrien var i sådant nödläge, att den åtgärd som här föreslås är nödvändig. Jag vill som motionär säga, att jag alls inte lagt denna fråga på dylika utgångspunkter, utan jag har velat framhålla, att man skall försöka komma tillbaka till förhållandena som de voro vid utgångsläget och komma ifrån bestämmelserna av 1911, då man tog mönster efter de tyska förhållandena, som man kan säga påtvingades oss. Vi skola nu försöka att reglera om tullsatserna, så att man får det så, som man egentligen från början hade avsett. Och då är jag för min del tacksam för att bevillningsutskottet har kunnat finna, att det var någonting som här skall »konsolideras», d. v. s. att man skall tillämpa de principer efter vilka man ursprungligen gått in, och förstå att med den förskjutning, som inträtt i avseende på produktionen, det blir olägligt med de tullsatser, som nu finnas.

Ang. tullerna
å vävnader
av ull.
(Forts.)

Ang. tullen
å vävnader
av ull.
(Forts.)

Herr Lövgren nämnde också, att det inte kunde spela någon större roll om man försökte kompensera den lilla tullförhöjning, som äger rum på vissa varor, med en tullsänkning på andra. Härtill vill jag säga, att frågan om de grövre ylleverarna inte är någon så liten fråga. Tullsatsen för dessa har varit hinderande för importen i utomordentligt hög grad, och nu kan, om denna tulljustering äger rum, särskilt de folklager, speciellt på landsbygden, som bruka sådana varor, som falla inom den tyngsta klassen, säkerligen få dessa varor betydligt billigare. Det blir, enligt vad man har räknat ut från sakkunnigt håll, teoretiskt sett ungefär samma nedsättning på kostymer, som tillverkas av dessa tyngre vävnader, som det skulle bli en ökning på kostymer av de lättare vävnaderna. Nu är det emellertid så i den bransch, som det här är fråga om, att man har ansett sig kunna påstå att den ökning, eller låt oss säga justering, som vidtages beträffande de lättare vävnaderna, inte bör komma att medföra någon förhöjning för konsumenterna. Konkurrensen på det svenska området är i textilvarubranschen obunden av varje försök till trustbildning. Konkurrensen kommer sålunda att verka ohejdad, och alla de till ett 50- eller 60 tal uppgående stora fabriker, som finnas i landet, komma säkerligen, därest arbetet ytterligare kan komma igång, att i så hög grad kunna pressa sina priser, att ingenting av denna ökning behöver komma att falla på konsumenterna. Därför har man från skilda tullåskådningars synpunkt med gott samvete kunnat ansluta sig till denna justering. Jag vet att de åsikterna göra sig gällande inom i övrigt olika åsiktsgrupper i valmanskåren i det samhälle, som enligt vad herr Röing nämnde skulle vara mest intresserat i frågan, nämligen Norrköping. Och det är för övrigt inte heller bara denna stad, som i detta fall har intresse. Om man går igenom yllefabrikanternas föreningsmedlemslista, som jag har här i min hand, ser man, att stora yllefabriker finnas landet runt, och det framgår, att man mångenstädes skulle kunna få gagn av denna tulljustering.

Jag vill vidare här nämna, att gårdagens ledare i Östergötlands Folkblad just tryckt på kärnpunkten i denna fråga, då den framhåller, att denna motion »bör kunna gå fri från kritik från principiella synpunkter». Tidningen säger i fortsättningen, att den visserligen håller före, att »denna sänkning icke kan komma att erhålla någon nämnvärd praktisk betydelse för konsumenterna, men det oaktat torde man kunna vara med om att bevilja det ökade skyddet för de lättare vävnaderna. Under inverkan av olika faktorer har under årens lopp en förskjutning skett från tyngre till lättare vävnader, vilket i sin ordning medfört en viss fördyring av produktionskostnaderna. Situationen är således något annorlunda nu än när den gällande viktindelningen och de därpå grundade tullsatserna fastställdes, och det synes därför icke kunna anföras några bärande skäl mot en justering av viktindelningen i överensstämmelse med detta förhållande. De tekniska förutsättningar, som voro bestämmande, när för ett tjugotal år sedan grunden lades för viktindelningen, kunna med andra ord icke längre anses vara för handen, och det behöver ju under sådana förhållanden icke rubriceras som protektionism, om man låter även tulltaxan i någon enskild detalj anpassa sig efter dessa ändrade förhållanden.»

Det är sålunda oberoende av varje protektionistisk synpunkt och dylikt, och endast för att söka tillrättalägga förhållanden, som borde kunna tillrättaläggas utan många ord, som jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman! Herr Björkmans resonemang låter ganska bestickande, då han säger att förslaget avser att åstadkomma ett förbilligande av de grövre tygerna, så att en import av dessa i framtiden kan

äga rum. Om man då ser saken ur svensk tillverkaresynpunkt, kan jag inte förstå, hur det skall kunna rimma ihop med de svenska fabrikernas intressen att understödja ett sådant förslag. Jag tror, herr Björkman, att inte heller i fråga om förbrukningen av de grövre tygerna, som är så ofantligt liten här i landet, kommer den nedsättning av 15 öre pr kilogram, som förslaget innefattar, att bringa arbetarna någon minskning i deras utgifter för beklädnadsfrågan. Med ledning av de prover, som byråchefen Alsén hade med sig vid behandlingen av ärendet i bevillningsutskottet, kom jag till den uppfattningen att de flesta tyger, som även arbetarklassen här i landet använder, ligga i viktsatsen mellan 200 och 500 gram. Och om det kanske finns ett och annat tyg, som arbetarna använda, vars vikt ligger mellan 500 och 700 gram, är nedsättningen även beträffande dessa endast 15 öre.

Ur konsumentssynpunkt innebär förslaget en ytterligare belastning av utgiftskontot, och vad vi behöva arbeta på i detta land så är det att få ned indextalet så mycket som möjligt, d. v. s. att få billigare levnadsomkostnader. Det skulle vara märkvärdigt, om riksdagen här skulle gå med på en tullförhöjning, ty det är verkligen en faktisk tullförhöjning. Och det förvånar mig att bevillningsutskottets ordförande, som för övrigt alltid slår vakt om frihandelssynpunkterna inte motsätter sig denna förhöjning. Det har under de senaste åren framkommit förslag från jordbrukarhåll många gånger, i regel varje riksdag, att få ökat tullskydd på en eller annan produkt, som jordbruket producerar. Men då har han alltid slagit vakt om frihandelssynpunkterna eller också sagt, att frågan var under utredning, att tull- och traktatkommittén arbetade och att här inte kunde vidtagas någon ringaste åtgärd förrän dess förslag i dess helhet förelåg. Men nu är herr Röing villig att biträda detta förslag. Det förvånar mig på det allra högsta.

Jag har inte kunnat komma till något annat resultat än att det är klokast att nu, även ur synpunkten att frågan inte är riktigt förberedd vilket också skymtar fram i utskottets betänkande, riksdagen går på reservanternas linje och avslår den föreliggande framställningen.

Herr Olsson i Gävle: Då jag tillsammans med två partivänner tillhör den majoritet i bevillningsutskottet, som står bakom detta förslag, skulle jag med ett par ord vilka angiva, vad som varit avgörande för oss.

Jag medger villigt och gärna, att man kan tvista om, vilken ståndpunkt som är den absolut rätta, och jag skall också villigt medgiva, att genomförandet av det förslag, som här föreligger, betyder en höjning av tullen i vissa avseenden, men det betyder också å andra sidan en sänkning. Vad som emellertid för oss varit det verkligt avgörande, är, att detta förslag dock till sin huvudsakliga del betyder en av de förändrade förhållandena betingad justering, och just detta, att det betyder en av förhållandena betingad justering av gällande tullsatser, är det, som gjort att vi ansett oss kunna biträda detsamma.

Jag ber, herr talman, att med vad jag anfört få tillstyrka utskottets hemställan.

Herr Röing: Herr förste vice talman! Om det roar herr Lövgren i Nyborg att vid sammanträde efter sammanträde, då tullfrågor förekomma, försöka misstänkliggöra min frihandelsvänliga ståndpunkt i dessa frågor, så unnar jag herr Lövgren detta nöje. Jag vill emellertid upplysa både herr Lövgren och kammaren, att jag icke tillhör den sortens frihandlare, som, när vi ha ett protektionistiskt system, motsätta sig varje justering uppåt av de nu utgående tullarna, om det efter utredning visar sig, att de nu gällande tullsatserna till följe förändrade förhållanden icke äro väl avvägda, likaväl som jag anser, att

*Ang. tullen
å vävnader
av ull.
(Forts.)*

Ang. tullen
å vävnader
av ull.
(Forts.)

jag kan ställa det kravet på mina motståndare i tullfrågor, de må vara hur protektionistiskt sinnade som helst, att de, när det visar sig, att förändringar i frihandelsvänlig riktning äro befogade, skola biträda dylika förändringar. Man borde väl låta detta vara detta, men det tycks att döma av herr Lövgrens anförande såväl i onsdags, då sockerfrågan behandlades, som i dag, som herr Lövgren icke ville vara med härom.

Att jag under den tid, tull- och traktatkommittén utförde sitt arbete och hade i uppdrag att utarbета ett förslag till ny tulltaxa med väl avvägda tullsatser, anslöt mig till majoriteten i bevillningsutskottet och i betänkande efter betänkande framhöll, att jag, så länge denna utredning pågick, icke ville vara med om förändring i tullskyddet, om icke alldeles speciella omständigheter förelägo, var väl icke så egendomligt. Men, herr Olsson i Ramsta, nu har tull- och traktatkommittén upplösts, och ingen ny kommitté har tillsatts för att utreda det tullskydd, varav den svenska industrien under nuvarande förhållanden är i behov. Då anser jag, att det tillkommer bevillningsutskottet och riksdagen att förutsättningslöst pröva olika motioner, som i tullfrågor väckas i riksdagens båda kamrar, och göra de justeringar som äro befogade.

Herr förste vice talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lövgren** i Nyborg: Herr talman, mina damer och herrar! Det finns inga protektionister, som äro mera farliga än de som ha ett frihandelsvänligt förflutet, ty när de komma och tala för en tull, bliva de i regel mera aktade och hörda än någon annan. Det är därför icke någon önskan att misstänkliggöra herr Röing, som gör, att jag här står upp och klandrar den ståndpunkt, han företräder, utan det är en önskan att påpeka klara och kalla fakta. Något annat har jag inte gjort i detta fall, ty under denna justering av tullsatserna, som man här vill framhålla att det blott är fråga om, ligger dock en avsevärd tullförhöjning på de klädesvaror, som menige man mest använder. När jag icke kan komma ifrån detta, kan jag icke heller komma ifrån att klandra herr Röing för den ståndpunkt, han intar.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Lövgren i Nyborg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslögs:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 125, angående vissa ändringsarbeten vid garnisonssjukhuset i Stockholm m. m.;

nr 126, angående bestridande av kostnaderna för stensättning av viss kronan för underhåll tilldelad väg inom Skövde stad;

nr 127, angående bestridande från anslaget till allmänna indragningsstaten av visst änkans Klara Sofia Nilsson tillerkänt skadestånd;

nr 128, angående pensionering av vissa i landförsvarets tjänst anställda eller förut anställda personer; och

nr 129, angående pensioner å allmänna indragningsstaten åt änkor efter vissa i försvarsväsendets tjänst anställda personer.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 21.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av Kinna & Örby egna-hemsförening u. p. a. för 1925 beviljat lån från egna-hemslånefonden; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från klockarbostället i Västerlövsta församling m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående beredande av kapital åt samfälliga jordbruk begärdes ordet av

*Ang.
beredande av
kapital-
åt samfälliga
jordbruk.*

Herr **Herou**, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som vi tagit upp i denna motion, har kommit i det läget, att jag nu icke kommer att framställa något annat yrkande, än det utskottet gjort.

Anledningen till motionen är givetvis den, att vi ha betraktat denna fråga såsom varande av utomordentligt stor vikt. De officiella siffrorna angående brukningsdelar i olika storleksgrupper visa oss, att om det å ena sidan med hänsyn till brukningsdelarnas antal kan göras gällande, att vårt land är ett småbruksland, så förfogar dock å andra sidan det större jordbruket över en betydande del av åkerarealen. Om man sätter den högsta storleksgränsen för vad man skulle kunna kalla familjehushållsbruken till 20 hektar, skulle vi, enligt de officiella uppgifterna, för de större jordbruken få en sammanlagd areal av 1,800,000 hektar av landets 3,800,000 hektar eller 46 % av hela åkerarealen. Om det nu, mina herrar, vid ett radikalt framsteg i jordfrågan kan bli möjligheter till jordtilldelning för fullföljande av ett mycket viktigt önskemål vid vår jordfrågas lösning, nämligen att få besuttenhetsproblemet ordnat, så är det ändå mycket, som talar emot en fullständig uppdelning av de större jordbruken i vårt land. Ty det är ändå så, att de större jordbruken i många avseenden kunna ha en del fördelar. De stora jordbruken kunna sålunda bättre utnyttja maskinteknikens fördelar, och de olägenheter, som till följd av lönesystemet inom jordbruket, äro förknippade med de större jordbruken, de skola troligtvis kunna avlägsnas genom ett samfälligt jordbruks-

Ang.
beredande av
kapital
åt samfällda
jordbruk.
(Forts.)

system eller genom vad vi kalla kollektiva jordbruk. Vi ha ansett, att denna fråga bör bli föremål för riksdagens ingripande i så måtto, att större möjligheter än hittills ges för en verklig prövning av denna kollektiva jordbruksform, och därför ha vi också krävt, att de samfällda jordbruken skulle beredas tillgång till kapital på samma villkor, som gälla för enskilda jordbrukare.

Nu har emellertid utskottet fäst uppmärksamheten på att regeringen redan har låtit denna fråga gå till utredning. Vi hade ingen anledning tro, att denna fråga redan skulle vara föremål för utredning. Den har ju upprepade gånger behandlats i riksdagen men fallit på första kammarens motstånd och därför har riksdagen icke avgivit någon skrivelse till regeringen, och i berättelsen om vad sig i rikets styrelse tilldragit har heller intet särskilt meddelande lämnats om att just frågan om kooperativa jordbruk skulle vara föremål för utredning. Jag måste i alla fall taga hänsyn till denna av utskottet påpekade omständighet, och jag kan därför, herr talman, nöja mig med att nu icke göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 23.

Ang.
kontrollen över
statens
egnahems-
verksamhet.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion angående den av jordbruksdepartementets egnahemsinspektör utövade kontrollen över statens egnahemsverksamhet föredrogs härpå. Därvid anförde:

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag har vid behandlingen av här förevarande ärende i utskottet icke kunnat ansluta mig till den ståndpunkt, som jordbruksutskottets majoritet har intagit, och med anledning därav skall jag be att få säga några ord.

Motionären, herr Osberg, har för sin del velat hemställa om åtgärder, som skulle möjliggöra en ytterligare kontroll, utöver vad som nu är fallet, över egnahemsnämndernas verksamhet från egnahemsinspektörens sida. Utskottet har icke funnit lämpligt att gå med på vad motionären i sådant hänseende önskar. Man har inom jordbruksutskottet hållit före, att egnahemsinspektören redan nu verkställer sådana besök och sådan inspektion över nämndernas verksamhet, som hans tjänsteställning i övrigt kan medge. Jag vill för min del säga, att jag tror, att så länge man överhuvud taget skall ha en egnahemsinspektör — och jag är för min del anhängare därav — är en av hans viktigaste uppgifter att söka så långt möjligt följa egnahemsnämndernas verksamhet ute i de olika länen. Nu vill jag ingalunda ha sagt, att dessa nämnder icke i allmänhet söka arbeta efter givna förordningar och föreskrifter, men jag tror, att åtskilligt skulle vara att vinna i fråga om nämndernas möjligheter att arbeta i den anda, som statsmakterna förutsatt, därest de kunde i större utsträckning, än som nu är fallet, få råd och bistånd från egnahemsinspektörens sida.

Här har från utskottets sida sagts, att man söker på annat sätt än genom besök hos de olika nämnderna sätta dessa i kontakt med de synpunkter på verksamheten, som anläggas av vederbörande häruppe. Det sker då allmänast, såvitt jag kan förstå, på det sättet, att ordförandena i egnahemsnämnderna någon gång uppkallas till sammanträden här i Stockholm, där man överlägger om det sätt, varpå arbetet inom de olika egnahemsnämnderna skall utföras. Det är i och för sig kanske icke så mycket att säga om den saken, men huruvida man på den vägen skall kunna nå några större och mera fruktbringande resultat, det beror, såvitt jag kan förstå, ytterst därpå, om vederbörande ordförande i en nämnd, som på det sättet är uppkallad till samman-

träde, för sin del sitter inne med det rätta intresset för egnahemsverksamheten. Genom att egnahemsinspektören, såsom motionären har föreslagit, oftare besökte de olika egnahemsnämnderna i länen, skulle nämndernas samtliga ledamöter få en bättre kontakt med de synpunkter, som från jordbruksdepartementets och egnahemsinspektörens sida göra sig gällande i dessa frågor.

Jag tror också, att det finns vissa områden, där man kan säga, att det vore bra att se efter, hur det för närvarande är ställt. Jag tänker exempelvis på en sådan sak som de jordförmedlingsbyråer, som finnas i de olika länen och för vilkas verksamhet staten årligen anslår väsentliga belopp. Jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att dessa jordförmedlingsbyråer i många fall endast äro en institution på papperet och att det i praktiken i en hel del län icke göres så mycket. Jag tror, att det är riksdagens mening, att om denna verksamhet skall understödjas, det skall ses till, att man verkligen söker arbeta och göra så mycket som möjligt genom dessa jordförmedlingsbyråer, så att det icke, som jag tror man kan säga i en hel del fall, arbetas litet eller kanske ingenting alls.

Från dessa utgångspunkter borde jag, herr talman, kanske kommit till ett yrkande om bifall till den av herr Osberg väckta motionen. Efter vad jag har inhämtat, ligger det emellertid till på det sättet, att det ankommer på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda reglemente för egnahemsinspektören, och man kan då icke lämpligen yrka bifall till motionen, sådant yrkandet i densamma är avfattat. Jag har emellertid icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle framlägga några av de synpunkter, som jag för min del haft på denna fråga.

Herr Osberg: Herr talman! Vi ha ju här i riksdagen under de senaste åren beviljat rätt avsevärda belopp för egnahemsrörelsen, och den har enligt mitt förmenande vunnit allt större och större terräng i den allmänna uppfattningen. Det är även en annan sak, som tillkommit och som har gjort denna rörelse mera lukrativ så att säga, och det är tillkomsten av de s. k. premielänen. Då jag en längre tid hyst och fortfarande hyser ett starkt intresse för egnahemsrörelsen, kan var och en förstå, vad själva orsaken varit till min motion i detta fall.

Om jag hade vänt mig till vederbörande ledamöter i jordbruksutskottet under arbetets gång och något utförligare motiverat den egentliga orsaken till att jag gick in med min framställning, är jag säker på att jordbruksutskottet för sin del bifallit densamma. Men jag hade för mig, att en så rimlig och praktisk åtgärd, som jag här föreslagit, icke skulle möta något motstånd i jordbruksutskottet, och därför har jag icke bemödat mig om att vidare resonera med dess ledamöter om denna sak. Till min stora förvåning finner jag, när utskottet kommit med sitt betänkande, att det gått på avslagsyrkande. Jag skall säga herrarna, att jag för min del tycker, att när man ger ut så pass mycket pengar, som vi göra, till egnahemsrörelsen, är det icke mer än rätt och skäligt att fordra, att man utövar en så stark kontroll som möjligt. Men det är icke nog med själva kontrollen, utan jag tycker, att det är lika nödvändigt med rådgivande verksamhet. Jag har själv i många år tillhört en egnahemsnämnd och varit ombud för denna rörelse i den socken, jag har äran tillhöra, och jag har under arbetets gång funnit, att det rått många olika uppfattningar inom den nämnd, jag tillhört. Jag har även resonerat med kamrater här i kammaren, hur de förfara på olika platser, och de ha kommit med upplysningar, som styrkt mig i min uppfattning, att det icke arbetas så enhetligt, som önskvärt vore. Därför har jag tänkt att egnahemsinspektören skulle såvitt möjligt en gång om året uppsöka de olika nämnderna vid ett av deras ordinarie sammanträden. Nu har jordbruksutskottet sagt, att saken kan ordnas på annat sätt, nämligen genom

*Ang.
kontrollen över
statens
egnahems-
verksamhet.
(Forts.)*

Ang.
kontrollen öfver
statens
egnahems-
verksamhet.
(Forts.)

att egnahemsinspektören kallar tillsammans de olika nämndsordförandena i riket, och detta sker nu vanligtvis efter en ändring i reglementet eller något dylikt.

Ja, mina herrar och damer, jag har varit med på ett sådant möte, där egnahemsföreningars och hushållningssällskapens egnahemsombud voro närvarande, och jag vet hur det tillgår, man går igenom de olika bestämmelserna och resonerar om dem, och det är gott och väl. Men fränsett detta, när man kommer ut i bygderna och skall praktiskt handhava arbetet, så blir det stora skiljaktigheter de olika nämnderna emellan.

Nu säger utskottet, att det skulle vara rätt så besvärligt för egnahemsinspektören att gå efter de anvisningar jag givit, nämligen att han skulle få lov att bestämma, när dessa sammanträden skulle hållas. Det påstås, att det skulle ge honom så mycket att göra, att han icke skulle rå med detsamma. Nu har jag emellertid varit och talat med egnahemsinspektören om saken, och han säger, att han icke har tillfyllt med arbete just med egnahemsverksamheten utan får från jordbruksdepartementet andra arbeten, t. ex. att hjälpa till med skrivning av propositioner o. s. v., så att det påståendet jordbruksutskottet gjort, att han skulle hava så mycket att göra, att han icke kan taga hand om detta, är oriktigt, och för övrigt har jag endast sagt — såvitt det är möjligt. Jag vill också nämna, att jag tänkt mig, att han borde söka få sina resor i en viss följd, så att han därigenom skulle kunna göra besparingar på resorna. Då säger utskottet, att det skulle kunna medföra olägenheter, därest egnahemsinspektören skulle begära ett mötes utsättande till en viss tid. Låt vara, att viss egnahemsnämnd icke kan sammanträda på den tid han tänkt sig, vore det väl ändock icke så farligt. Om han ville företaga en resa genom södra delen av landet, gör han till exempel framställningar till hushållningssällskapen i Skaraborgs, Älvsborgs, Bohusläns, Hallands, Malmöhus, Blekinge och Kalmar län o. s. v. om att få hålla möten den och den dagen. Då får han som svar från de flesta av dessa sällskap, att det icke finnes någonting i vägen att hålla mötena på de dagar han önskar, men man kan tänka sig, att till exempel i Hallands län kan man icke samlas på den dagen. Då kunna väl herrarna i jordbruksutskottet tänka sig, att det icke skall behöva vara någon olycka i det fallet. Han är stadd på genomresa i Halland och uppsöker sekreteraren i egnahemsnämnden och säger till honom: vill Ni i dag följa mig till ett par tre egnahemsläntagare här i trakten, jag vill gärna se hur de hava det, och de fara ut och titta på förhållandena och göra en visit hos dessa, och då frågar egnahemsinspektören hur de hava det och om det ekonomiskt bär sig o. s. v. Det tycker jag bör gå in i uppgiften för egnahemsinspektören att icke se endast till en sida av saken utan taga reda på, hur det står till med det hela. Vi skola väl icke tänka oss, att egnahemsinspektören skall vara en slags överståthållare, som bara kallar till sig personer från bygderna, utan det är en person, som skall stå till tjänst i bygderna, det är därför riksdagen satt till honom, och han kan göra mycket större nytta genom att se det verkliga levande livet än att sitta på sitt ämbetsrum. Innan jag väckte min motion var jag och talade med honom. Han tyckte, att det alldeles icke var olämpligt, att han fick lov att företaga sådana resor och uttryckte endast den farhågan, att om han skulle bestämma resorna i förväg, så kunde det möjligen göras invändningar däremot, men då framhöll jag just detta som jag nyss sagt. Den antydning som regeringen gjort, att den nuvarande egnahemskonsulanten skall sättas på indragningsstat gillar jag fullkomligt: vi skola icke hava mera folk än som egentligen behövs, men dessas tid bör utnyttjas, och egnahemsinspektören har icke mer att göra än att han kan taga hand om denna sak själv, och ju mer han far ut i bygderna ju lättare har han att sätta sig in i förhållandena.

Den ärade reservanten herr Gustafson i Vimmerby sade ett sanningens ord

i sitt anförande, när han sade, att det skulle vara rätt angenämt för ledamöterna och icke allenast för ordföranden att komma i beröring med egnahemsinspektören, och det är fullkomligt riktigt att i en nämnd som denna bör man även taga del av vad som tänkes på högre ort om förhållandena.

Nu har jag icke, mina herrar, tänkt att göra något yrkande i dag, och det gör jag därför att frågan naturligtvis ligger så till, att den faller i första kammaren. Om jag hade velat riva upp en debatt här, tror jag med den kännedom jag har om många kamraters tankar i detta ämne, att jag skulle få en majoritet i denna kammare, trots ett så gott som enhälligt jordbruksutskott. Men jag skall på grund av taktiska skäl icke göra detta. Man skall snart nog komma till den uppfattningen, att jag har fullkomligt rätt, när jag begär en sådan åtgärd, som jag här föreslagit. Egnahemsrörelsen måste mer och mer uppmärksammas, och då bör man också se till, att rörelsen blir så enhetligt skött som möjligt. Jag har kännedom om, att det förekommer rätt avsevärda skiljaktigheter i uppfattningarna hos nämnderna i riket om huru man skall gå tillväga. En hel del gå fullkomligt efter reglementet beträffande lånebeloppens storlek, en del åter gå tillväga schablonmässigt och ge de lånesökandena hälften: lånesökande har rätt så stort bryderi i så fall att skaffa sig det som han icke kan utfå i egnahemslån, och det är naturligtvis svårare för honom, när egnahemslåneförmedlingen skall hava första inteckningen, att sedan få pengar på annat håll.

Jag skall icke längre uppehålla tiden, i all synnerhet som jag icke skall göra något yrkande, utan jag skall som sagt sluta med det inlägg jag gjort. Jag hoppas, att frågan skall falla framåt, och att den rimliga begäran som jag gjort skall i sinom tid beaktas.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Då motionären icke gjort något yrkande, kunde det egentligen vara onödigt att säga något, men jag skall ändå be att få säga några ord. Som reservanten har erinrat om, är ju yrkandet av sådan beskaffenhet, att Kungl. Maj:t kan på egen hand besluta därom. Det gäller närmast instruktionen för egnahemsinspektören, men jag vill säga, att Kungl. Maj:t icke torde vara så opraktisk, att Kungl. Maj:t slår in på den väg som motionären här anvisar. Motionären yrkar, att egnahemsinspektören skulle åläggas att minst en gång om året besöka varje egnahemsnämnd. Det skulle, som utskottet också erinrar om, praktiskt taget leda till att egnahemsinspektören kommer att vistas ständigt på resande fot, då det finnes icke mindre än ett 60-tal egnahemsnämnder spridda runt vårt långsträckta land. Skall man kunna hålla kostnaderna för sådana resor inom rimliga gränser, är det alldeles uppenbart, att man måste göra upp en plan för resorna för att hålla resekostnaderna inom rimliga gränser. Om egnahemsinspektören skulle ena veckan besöka Västerbotten och kanske andra veckan Älvsborgs län, förstår var och en, vilka kostnader det skulle bli. Men skulle han gå efter en bestämd plan, skulle han kanske komma att besöka egnahemsnämnderna vid sammanträden, där det förelåg ärenden som platt inte voro av någon betydelse eller som påkallade inspektörens närvaro. En sådan schematisk anordning skulle uppenbarligen icke vara lämplig. Man har på sista tiden slagit in på en annan väg — motionären erinrar själv om att man till möte här i Stockholm samman kallat ombud för egnahemsnämnderna, varvid man överlagt om vissa egnahemsrörelsen berörande ärenden. Efter vad jag har inhämtat av dem, som varit närvarande där, hava dessa sammanträden varit synnerligen givande. För resten skall jag erinra om, vilket också anfördes vid behandlingen i ut-

*Ang.
kontrollen över
statens
egnahems-
verksamhet.
(Forts.)*

Ang.
kontrollen öfver
statens
egnahems-
verksamhet.
(Forts.)

skottet, att vi hava något motsvarande på ett annat område, nämligen den allmänna folkpensioneringen. När den lagen trädde i kraft, tillämpades metoden, att pensionsstyrelsen sände ombud till de olika orterna, vilka ombud närvaro vid nämndernas sammanträden. Man kom emellertid underfund med, att dessa besök voro mycket litet givande, och då slog man in på den vägen, att pensionsstyrelsen anordnade möten med nämnderna, där man diskuterade tillämpningen av lagen, och detta har visat sig vara i hög grad förmånligt för en enhetlig tillämpning av lagens bestämmelser. Man har sålunda redan på andra områden erfarenhet om vart det leder med de olika systemen.

För öfrigt vill jag påpeka, att skulle egnahemsinspektören ligga ute på resor en avsevärd tid, komme detta att i hög grad menligt inverka på hans arbete i öfrigt. Nu har motionären upplyst om, att egnahemsinspektören sagt, att han icke har så mycket att göra, och att hans tid tages i anspråk för andra arbeten. Uppgiften får stå för herr Osbergs egen räkning, men jag tror, att var och en skall vid närmare eftertanke finna, att det är en synnerligen opraktisk anordning, om man slår in på den väg, som motionären här anvisat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! Att vi gå emot en byråkratisk tid, har jag länge märkt, men att vår ärade ordförande i jordbruksutskottet skulle vara av den läggning, som han här deklarerat, hade jag knappast tänkt mig. Han uttalade den förhoppningen, att regeringen icke skulle vara så opraktisk, att den låter denne man, som tillsatts som inspektör, att resa ut i bygderna. Då vill jag fråga ordföranden: Vad innebär denna inspektörstitel? Innebär det att han skall sitta på sitt ämbetsrum och riva i pappersluntor året om? Han skall väl vara, där verksamheten pågår! Vilken klok affärsman eller industriman det än må vara, som har ett företag med filialer här och där, — tror herr Nilsson i Tånga, att han sätter sig i sin kontorsstol och enbart därifrån leder sitt företag. Nej, är han en praktisk man, far han ut och tar reda på saker och ting på ort och ställe.

Då säger herr Nilsson, att skall han ut och resa, går hela hans tid åt för detta; och han upprepade, att det skulle vara ett 60-tal ställen, som skulle besökas. När jag var uppe hos egnahemsinspektören, fick jag en bilaga, som är bifogad en annan av mig väckt motion om utökning av summan till premielån. Av nämnda bilaga framgår att 25 länsnämnder och 4 föreningar förmedlat premielån, och vad som kan vara därutöver torde icke hava så stor betydelse. Men nu tycker ordföranden i jordbruksutskottet, att, bevare oss väl, skola vi säga till egnahemsinspektören, att han på ett år skall besöka alla nämnder, det skulle bli alldeles för betungande för den unge mannen, det kan han icke rå med, och kostnaderna skulle bli alldeles för stora. Jag har hört resonemangsvis, att egnahemsinspektören lär besöka 10 å 12 ställen om året, men då till olika delar av landet; jag har, för att förebygga oskäligena resekostnader, velat, att han skulle taga resorna i ett sammanhang, för viss landsända. Därigenom skulle kostnaderna bli så väsentligt nedsatta, att det bleve en ren bagatell.

Jag står fortfarande vid den uppfattningen, att vi ha en egnahemsinspektör, som skall inspektera ute i bygderna och icke utföra sin tjänst enbart i Stockholm på ämbetsverket, och jag hoppas, att svenska riksdagen i framtiden skall komma till den uppfattningen och ge herr Nilsson i Tånga svar just på den frågan.

Här säger herr Nilsson i Tånga, att på andra områden, där man utövat sådan kontroll, har man frånträtt densamma; och när han i det sammanhanget talade om pensionsförhållandena, vill jag nämna, att pensionsombuden i vårt län fara omkring på mötena. Jag vill också påpeka en annan sak, näm-

ligen huru det är ställt inom fattigvårdsväsendet. Vi hava en fattigvårdsinspektör och 6 à 7 fattigvårdskonsulenter, som resa omkring. Icke få de sitta på sina respektive boplatser och låta folk ute i bygderna sköta sig själva som de vilja. Jag tror, att det resonemang, som ordföranden fört fram, faller på sin egen orimlighet.

*Ang.
kontrollen över
statens
egnahems-
verksamhet.
(Forts.)*

Jag skall, som sagt, icke göra något yrkande, men jag vill säga, att frågan är så viktig och har så goda skäl för sig, att det icke skall lyckas jordbruksutskottet att fälla den med sådana inlägg, som här förts fram i dag.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Herr Osbergs anförande behöver ju icke vidare bemötas, då det redan är bemött genom vad jag förut yttrat. Herr Osberg yttrade sig så, som om egnahemsinspektören överhuvud icke alls gjorde några resor. Det är ju icke fallet. Så vitt jag vet företager inspektören resor så ofta han finner det påkallat och som hans tid medger. Resorna kunna ju ökas och minskas, allt efter behovet, vilket inspektören väl också själv har största möjligheten att kunna bedöma.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 24.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckta motioner angående inrättande inom lantbruksstyrelsen av en särskild byrå för handläggning av mejeriärenden; och yttrade därvid:

*Ang. hand-
läggningen av
mejeri-
ärenden.*

Herr Weibull: Herr förste vice talman! Då man under senaste året sett på exportmarknaden av smör och reflekterat på de lägre priser, som man fått ut i förhållande till prisen på andra länders smör och man sedan reflekterat över orsakerna härtill, så har jag och mina medmotionärer velat beröra detta genom föreliggande motion.

1923 års riksdag beslutade indraga vår lantbrukskonsulentplats i Berlin, och därigenom hava vi fått en lucka i vår organisation beträffande möjligheten att erhålla noteringar och i övrigt rapport om föreliggande marknadsförhållanden. Däremot hava vi kvar vår konsulent i London, det är således närmast intrycken därifrån och de rapporter i övrigt han meddelar från sitt arbetsfält, som giva anledning till åtskilliga reflexioner.

Konkurrensen på denna marknad är intensiv. Danmark har ju sin stora export sedan gammalt, och genom att ständigt höja kvaliteten på sina exportvaror har detta land lyckats att få bättre priser och nå därigenom bättre försäljningsresultat. Då undrar man, vad är orsaken till detta, vari ligger felet? Exportörerna påpeka själva, att kvaliteten givit anledning till allvarliga och tyvärr befogade klagomål, och detta bestyrkes även av vår därvarande konsulent Wachenfelt. Han skriver sålunda, att sällan förut torde förhållandena för vårt svenska smör på Englandsmarknaden varit så prövande som under det nu tillämdalupna året. Svårigheterna hava även kommit i ett för oss olyckligt ögonblick, då exporten väsentligt ökats, men just härigenom kanske de hava blivit så mycket mer i ögonen fallande. Under sista sommaren ha förhållandena präglats av ett allt starkare klander, denna gång mot kvaliteten. En aktningvärd engelsk återförsäljare har tillskrivit konsulent Wachenfelt sålunda: »Först skulle jag åter vilja framhålla, att de exceptionellt låga pris, till vilket svenskt smör har sålts här under någon tid, jämfört med prisen för danskt smör, synes mig vara en olycka, när man tänker på den höga rangplats och det anseende, som svenskt smör hade i detta land före kriget. Kvalitet, textur och färg är ojämn och oregelbunden. Det synes mig, som om

Ang. hand-
läggningen av
mejeri-
ärenden.
(Forts.)

bristfälligheterna på dessa punkter huvudsakligen berodde på bristande omsorg och uppmärksamhet vid smörets framställning. Kvaliteten har ofta varit sådan, att man haft all anledning tro, att smöret icke varit fullt färskt.»

Konsulent Wachenfelt framhåller även, att exporten av icke runmärkt smör, även om det sker i begränsade kvantiteter, icke bidrager till att främja det svenska smörets allmänna anseende i utlandet. Allt smör härstammande från Sverige, som kommer till England, säljes som »Swedish Butter». Då det icke runmärkta smöret givetvis icke är av samma kvalitet som det runmärkta, bidrager det förra att sätta ned priset på svenskt smör i allmänhet.

Konsulent Wachenfelt framhåller dock, att en stor del av de svenska exportörerna och exportföreningarna försända en förstklassig vara, mot vilken berättigade anmärkningar icke kunna riktas, utan vilka tvärtom erhållit goda lovord. Så mycket mer nödvändigt är det då, att dessa goda kvaliteter icke neddragas av sämre, och konsulent Wachenfelt anser, att en regelbunden kontroll av för export avsett smör vore av betydelse för upphjälpande och vidmakthållande av en av lantbrukets förnämsta exportartiklar.

Vad göra vi då här i landet för att få bort dessa olägenheter? Ja, tills vi dare skrives mest i tidningarna. Åtminstone har jag sett ständiga skrivelser i skånska pressen om dessa anmärkningar, och det gör icke stort annan nytta, än att vi blotta förhållandena inför världsmarknaden, och våra konkurrenter tillgodogöra sig nyttan av det.

Men då frågar jag mig: vad gör Danmark, som kan få en sådan framgång på denna marknad? Jag såg just nyligen, hur man där reflekterade i motsats till hos oss. Trots att Danmark intager en så god ställning på den engelska marknaden, arbetas det dock där oavslåeligt på att ytterligare förbättra exportförhållandena. I dagarna har Danmarks jordbruksminister framlagt ett förslag om skärpning av lagen beträffande smörexporten, som syftar att skapa den största möjliga säkerhet för att det danska smörets höga standard på den engelska marknaden icke rubbas. Den danska lantbrukskonsulenten har även vid besök i hemlandet förklarat, att man icke behöver hysa några farhågor för avsättningen av det danska smöret i England, trots de ansträngningar, som göras där för att gynna koloniernas produkter. Han framhöll dock, att man alltjämt måste arbeta för att hålla sin plats i första ledet. Kvaliteten måste förbättras genom att tvinga de mejerier, som icke stå så väl, upp i nivå med de andra. Smöret måste säljas så färskt som möjligt och icke upplagras.

Då frågar man sig: vad betyder det ekonomiskt, att vi icke få vår produktion betald så, som vi borde hava? Då man ser efter, finner man, att den svenska smörnoteringen för år 1925 utgjorde i medeltal 3 kronor 19 öre, och motsvarande notering för Köpenhamn utgjorde i genomsnitt för samma år 3 kronor 47 öre, omräknat i svenskt mynt. Till noteringen bör läggas ett genomsnittsoverpris för det svenska smöret av 12 öre per kilogram och för det danska smöret 6 öre per kilogram. Det svenska smöret har sålunda, om jag tillägger dessa överpris, underbetalts med 22 öre per kilogram. Och det gör med nuvarande export två à två och en halv miljon kronor. Komma vi nu längre med vår export, så ökas dessa miljoner, om vi icke lyckas göra något motdrag härför.

Vad säga då det praktiska livets män, som ha med denna angelägenhet att göra? Jo, såväl Sveriges allmänna mejeristförening som Svenska mejerikonsulentföreningen hava i oktober månad förra året i denna fråga avgivit skrivelser till Kungl. Maj:t, där de påpeka de förhållanden, som föreligga, och framhålla, att mejeriskötseln borde vara mera representerad inom lantbruksstyrelsen. Anledningen till detta påpekande just vid det tillfället var, att statsmejerikonsulentbefattningen då icke var tillsatt. Kungl. Maj:t remitterade skrivelserna till lantbruksstyrelsen, och lantbruksstyrelsen svarade med

avstyrkande av de framställningar, som dessa föreningar gjort. Konsulentplatsen blev därför tillsatt. Nu avse motionärerna icke att indraga denna konsulentplats. Jag lyser nämligen den åsikten, att om Sverige skall slå in på kvalitetsvägen, blir alldeles nödvändigt att förbjuda export av smör, som icke går under runnmärke, då behöva mejerierna inrätta sig därefter. Och jag tror för min del, att vi liksom i Danmark måste fordra, att hela mejeriproduktionen går under runnmärke. Då är det klart, att detta skulle betyda mycken sysselsättning för denna mejerikonsulent.

*Ang. handläggningen av mejeriärenden.
(Forts.)*

Då frågar man sig vidare: varför skulle man ha en byråchefssyssla speciellt för mejeriärenden i lantbruksstyrelsen? En ämbetsman kan ju icke göra allt. Ja, de är riktigt. Jag förutsätter helt och fast, att det är det praktiska livets män, som skola lägga om tillverkningen av smör till kvalitetstillverkning. De skola organisera sina försäljningsföreningar så, att de icke sälja sitt smör i konsignation, som nu sker, utan försöka på allt sätt affärsmässigt få upp högsta pris. Men när denna kvalitetsexport är så beroende av stöd från myndigheternas sida, kan jag icke se annat, än att den skulle representera så stor del av vår export, att det skulle betala sig, om man hade en speciell avdelning inom lantbruksstyrelsen för denna hantering. Lantbruksstyrelsen säger visserligen, att detta skulle medföra en uppdelning i olika sektioner inom lantbruksstyrelsen. Man skulle ha en byrå för det och en byrå för det. Ja, om det kan löna sig att göra en uppdelning, om man anser, att det medför någon nytta, så tror jag, att den kostnaden åtminstone i jämförelse med vår export på smör betalar sig väl. Jag får erinra om, att lantbruksstyrelsen dock icke nämner, att där redan finns en viss uppdelning. Man har nämligen funnit anledning inrätta en byrå för fiskets skull, där både byråchef och byrådirektör finnas, och man har även för grönsaksodlingen en uppdelning i så måtto, att det finns en byrådirektör, som följer dessa ärenden. Även inom det s. k. lantbruksrådet hava icke heller mejeriidkarna någon representant. Därför framgår det av de nämnda skrivelserna till Kungl. Maj:t, att mejeriskötselns representanter med sina intressen skulle vilja hava ett närmare samarbete till stånd genom inrättandet av en dylik plats.

Man tycker ju, att i de tider, vari vi nu leva, skall man icke utvidga sig med nya kostnader, nya byråer och nya platser. Men ser man efter, vad Sveriges mejerikonsulenter säga i sin skrivelse, så påpeka de däri, vilket värde denna produktion representerar. Och då finner man, att det är dock 59.9 % av landets skörd år 1923 enligt vår officiella statistik, som utgjordes av hö, halm, betesblast och foderrotfrukter, under det att brödsädsskörden inskränker sig till 11.4 % av den totala skörden. Av foderskörden användes den huvudsakliga delen till utfodring av nötkreatur och därmed för mjölkproduktion. Då man vet, att mejerihanteringen representerar ett par hundra miljoner kronors omsättning här i landet, så är den dock icke den minsta binäringen till vårt jordbruk utan tvärt om en av de mest bärande grenarna. Genom inskränkningen eller nedläggningen av sockerbetsodlingen kommer det även att bli en mycket aktuell fråga att utvidga ladugårdsskötseln, och därmed följer större export.

Då jordbruksutskottet har avstyrkt denna motion, har jag intet yrkande utan vill endast hemställa, att Kungl. Maj:t och lantbruksstyrelsen följa denna fråga. Den har onekligen ett mycket stort ekonomiskt intresse.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag kan ju i allt väsentligt instämma i vad den ärade motionären sagt i fråga om mejerihanterings stora betydelse för vårt land. Och det torde ligga i öppen dag för var och en, att då jordbruksutskottet avstyrkt motionärernas framställning, så beror detta ingalunda på något underkännande av denna näringsgrens stora betydelse för landet.

Ang. hand-
läggningen av
mejeri-
ärenden.
(Forts.)

Men utskottet har icke ansett det varken behöfligt eller lämpligt att slå in på en sådan väg, som motionärerna föreslagit.

Det förhåller sig så beträffande mejerihanteringen att vi ha en statskonsulent, som praktiskt taget har en ställning, som motsvarar en byråchefs. Han blir föredragande i mejeriärenden inför lantbruksstyrelsen. Skulle man slå in på den väg motionärerna föreslagit, måste detta uppenbarligen leda till den konsekvensen, att de olika grenarna inom lantushållningen komma att med lika starka skäl kräva sin speciella representation, en byrå inom lantbruksstyrelsen. Vår spannmålsodling är exempelvis icke mindre betydande än mejerihanteringen, och boskapsskötseln kan väl mäta sig med mejerihanteringen och är ju för övrigt en förutsättning för denna. Båda dessa olika grenar kunna med lika stor styrka och lika sakliga skäl som mejerihanteringen kräva en särskild representation inom det centrala verk, som det här är fråga om, nämligen lantbruksstyrelsen. Men det vore enligt min mening en olycka att slå in på den vägen. Det är betydligt bättre, som det för närvarande är organiserat, att detta centrala verk genom konsulenter och på annat sätt har möjlighet att påverka de olika grenarna inom lantushållningen och få en samlad blick över det hela. Det är detta, som varit det avgörande skälet för utskottet.

För övrigt skulle jag vilja säga, att man skall väl icke alldeles överskatta statens betydelse att kunna gripa in och öva inflytande på näringslivets olika områden. Det är dock på det sättet, att en närings framgång väsentligen beror på det privata initiativet. Staten kan huvudsakligen endast länka in utvecklingen där på de banor, som äro önskvärda, men staten bör icke gripa in i olika detaljer på näringslivets område. Det är detta, som varit det väsentliga skälet för utskottets avstyrkande av motionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Weibull: Endast några ord! Jag tror för min del, som jag redan påpekat, att statskonsulenten får sitt fulla arbete ute i mejerierna. Huru hava vi konsulentverksamheten hittills ordnad på detta område? Jo, hushållningssällskapen hava själva för varje län organiserat och avlönat konsulenter. Därför förenas ofta mejerikonsulentsysslan med jordbrukskonsulentbefattningen. Sålunda är det icke alla län, som ha egna mejerikonsulenter. Och för att genomföra en verklig kvalitetsexport av smör, såsom Danmark har, måste man ofelbart göra förändringar i själva mejeriernas skötsel.

Jag skulle också vilja säga, att den allra första förutsättningen för ett uppsving på detta område är naturligtvis, att de, som arbeta i mejerihanteringen, själva organisera sin produktion och sin försäljning. Men detta går icke, med mindre än att staten ger en del direktiv, såsom i detta fall att icke exportera annat än det runmärkta smöret, därigenom hållande kvaliteten jämn på den utländska marknaden. Vidare kan staten exempelvis tillse, att vi få båtar, inredda med kylanordningar, för export från exporthamnen till importhamnen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 25.

I fråga om
byggnads-
kostnaderna
för småbruk
och egna hem.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner angående nedbringande av byggnadskostnaderna vid nyskapande av småbruk och egna hem.

Därvid yttrade:

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman, ärade kammarledamöter! Frågan om skapandet av nya jordbruk genom statens medverkan i vidare mån, än som för närvarande äger rum, den frågan är redan aktuell. Därom vittna de motioner, som vid årets riksdag framburits i båda kamrarna från de liberala och frisinnade partierna. Men denna fråga äger intimt samband med kostnaderna för ett sådant nyskapande av jordbruk.

I fråga om byggnadskostnaderna för småbruk och egna hem.
(Forts.)

Jordbruksutskottet har också som stöd för sitt avslagsyrkande i fråga om de motioner, som gälla nyskapande av jordbruk genom styckning och försäljning av kronoegendomar, kunnat peka på, att efterfrågan för närvarande icke är så synnerligen stor. Ja, det är helt naturligt. Ty efterfrågan kan icke vara så stor, som det nu ställer sig. Det blir nämligen för dyrbart. Skall man nybygga, så visar det sig, att det blir alldeles för dyrbart, för att en medellös jordbrukare skall kunna förränta kostnaden. Det finns därför ingenting, som är så nödvändigt för närvarande just i fråga om detta nyskapande av jordbruk som att få ned byggnadskostnaderna.

Jordbruksutskottet har nu kommit till en avstyrkande ståndpunkt på motionerna men säger i motiveringen: »Utskottet vill givetvis helt instämma med motionärerna i fråga om önskvärdheten av att byggnadskostnaderna vid skapandet av småbruk och egna hem så mycket som möjligt nedbringas.» Det förefaller, när jordbruksutskottet givit motionärerna rätt, att utskottet skulle försökt, om det icke varit möjligt att på något sätt genom statens medverkan bringa ned dessa byggnadskostnader. De vägar, som motionärerna anvisat i motionerna, nämligen en standardisering av byggnadstyperna och en sammanslagning av de läneförmedlande institutionerna för gemensamt inköp av materiel och även kanske i vissa fall för uppförande av byggnaderna, anser utskottet i vissa fall kunna medverka till nedbringande av kostnaderna, men utskottet vill ändå icke göra någonting.

Utskottet pekar på en väg, som enligt utskottets mening kanske skulle vara av största betydelse för kostnadernas nedbringande, och det vore, att jordbrukarna själva utförde byggnaderna. Jag vill fråga: är det verkligen möjligt för en jordbrukare, som skall inköpa en odlad jord, där det icke finnes något hus, att uppföra byggnaderna själv? När han inköper jorden, kan den icke ligga i träda, utan han måste försöka sköta jorden. Och det är klart, att det omöjliggör för honom att ägna sig någon längre tid åt uppförandet av byggnaderna. Det är en tid av året, då icke jorden skötes, nämligen vintertiden och en del av höst- och vårmånaderna. Men det är icke sagt, att han under den tiden kan nedlägga så mycket arbete på detta, att den besparingen i arbetskostnaderna skulle vara av någon avsevärd betydelse. Däremot vill jag medgiva, att när det gäller förhållandena i Norrland där man skall börja på att odla upp jorden och bebygga den, så kan det vara av synnerligen stor betydelse, om nybyggaren kan utföra byggnaderna själv, ty då får han sina hus, i den mån han hinner till. Då upptar icke jorden hans tid så mycket under första året.

Den här frågan är aktuell, har jag sagt, och kommer att aktualiseras ännu mera under de kommande åren, så att jag förmodar, att jordbruksutskottet också till slut måste komma att få upp ögonen. Det har visat sig, att vårt jordbruksutskott är mycket försiktigt. Jag väckte vid 1923 års riksdag en motion om lindring i våra kronoarrendatorers och arrendatorers vid ecklesiastika boställen arrendevillkor. Jordbruksutskottet ställde sig absolut avvísande och förstod icke frågans vikt. Motionerna fingo upprepas vid 1924 och 1925 års riksdagar. Då först kunde man förnä jordbruksutskottet att inse, att det här verkligen var ett krav, som man måste tillmötesgå. Och nu föreligger en kunglig proposition, som vi hava att taga ställning till, om att verkligen ge dessa arrendatorer någon lindring. Detta visar, att jordbruks-

*I fråga om
byggnads-
kostnaderna
för småbruk
och egna hem.*

(Forts.)

utskottet är ytterligt försiktigt, och det är ju i själva verket en merit för ett utskott, får jag lov att säga. Men i det här fallet kan det ligga en fara i dröjsmål.

Det är en annan fråga, som är aktuell också för närvarande, och det är arbetslöshetsfrågan. Det är en av de största dagspolitiska frågorna. En del av oss ha ju den uppfattningen, att vi genom försäkring vilja skydda de arbetslösa; andra ha den uppfattningen, att det bästa kanske är att försöka skapa arbete åt de arbetslösa. Ja, herr talman, om vi nu här räkna med en permanent arbetslöshet under den närmaste tiden för fyra à fem tusen personer, så tror jag, att den kåren verkligen kommer att bli konstant här. Man behöver icke göra mera än se i våra mantalslängder och se på jordbrukarnas hemmavarande söner och döttrar, som icke kunna beredas plats inom industrien och som på grund av nuvarande förhållanden icke kunna få plats inom jordbruket. Om man tittar på mantalslängderna, förstår man, att vi om några år här komma att stå inför ett kvistigt problem, huru vi skola kunna skaffa dessa arbete. Det är därför lämpligt, att man i tid ser upp. Den jordfördelning, som vi ha i detta land, kan icke under nuvarande sociala förhållanden anses önskvärd. Här måste verkligen göras någonting, och de motioner, som nu föreligga, avse att underlätta möjligheten att nyskapa egna hem på sådant sätt, att egnahemsbyggarna kunna försörjas.

Det är klart, att jag icke tilltror mig samma trollkonst som herr Osberg, då han gentemot utskottets avstyrkande ansåg sig kunna tala så övertygande, att han skulle kunna få majoritet för sitt förslag. Jag skall därför, herr talman, i frågans nuvarande läge icke komma med något yrkande. Jag får väl vara tacksam för, att utskottet i sin *motivering* givit mig rätt, fastän man icke vill göra någonting i sak.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Utskottet har ingalunda bestritt, att syftet med föreliggande motioner är behjärtansvärt. Jag tycker ändå, att de ärade motionärerna borde vid närmare eftertanke finna, att det icke kan vara lämpligt att bestämt ålägga egnahemsnämnderna en sådan verksamhet, som i motionerna avses. Det kan ju i enstaka fall vara lämpligt, att egnahemsnämnderna taga sig an byggnadsverksamhet, uppföra byggnader, anskaffa material o. d., speciellt då det gäller styckning av någon större egendom och s. k. kolonisation förekommer inom ett visst område. Motionärerna ha också pekat på, att egnahemsnämnderna redan prövat denna sak. Man har sålunda redan nu möjlighet att begagna sig av denna utväg.

I vanliga fall försiggår emellertid egnahemsbildningen på ett helt annat sätt. Egnahem bildas på låt oss säga 20, 30 km. avstånd från varandra, och skulle egnahemsnämnderna få sådana ålägganden, som det här är fråga om, fingo de ligga inne med lager av byggnadsmaterial, om de överhuvud taget skulle kunna i större utsträckning fylla sin uppgift. Något dylikt kan man icke förplikta egnahemsnämnderna till.

Naturligtvis är det i hög grad önskvärt, om man kan bringa ned byggnadskostnaderna, men det är icke säkert, att det kan ske på den väg, som motionärerna föreslå. Den vägen kan i många fall leda till raka motsatsen till vad man önskar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Jag begärde ordet, när min ärade bankkamrat tillvitade jordbruksutskottet, att det i denna fråga iakttagit en alltför stor försiktighet. Det kan dock vissa gånger vara så, att försiktighet är en dygd.

Motionärerna avse med sin framställning, att man skulle söka förbilliga byggnadskostnaderna, och därtill äro motionerna begränsade. Jag antager, att motionerna framkommit på grund av de försök, som man i Sörmland gjort, då man genom egnahemsnämndernas försorg låtit uppföra byggnader på samma sätt som tillämpats vid de norrländska kolonaten. Jag tror emellertid, att det skulle komma att ställa sig ofantligt dyrt att genom det allmännas föranstaltande uppföra byggnader och egna hem, och detta har även visat sig vara händelsen vid kolonaten i Sörmland. De ha blivit betydligt dyrare än om egnahemstagarna själva visserligen icke byggt men dock anskaffat material till arbetet och styrt om det hela. Det finns ju för övrigt redan nu en möjlighet att kunna förenkla och förbilliga i detta avseende, vilken man tillämpat på några platser, då det gällt uppförande av bostadslägenheter på ett egnahemsområde, där man samtidigt byggt ett helt kolonat och där man kunnat sätta ned priserna på byggnadsmaterial genom att gemensamt göra stora inköp för den förenings räkning, som för ändamålet bildats. Men det ställer sig nog svårare, då man kommer ut i de bygder, där egnahemmen ligga kanske på en eller två mils avstånd från varandra. Den verksamhet, som man bedrivit uppe vid kolonaten i Norrland, där staten uppfört byggnaderna fullt färdiga, har visat sig bliva en så dyr historia, att man numera frångått den i stor utsträckning. Om man låter egnahemsnämnderna uppföra byggnaderna för att sedan överlämna dem till egnahemslantagarna, uppkommer det säkerligen sådana förhållanden, som man fått bevittna i Sörmland, där vederbörande hushållningssällskap fick avskrika icke mindre än 19,000 kronor för sådant ändamål och där egnahemsinspektören fick ordna saken, då det hela ställde sig för dyrt för kolonisterna. Jag tror, att man icke når det syfte, som motionärerna ville vinna, om man skall gå en dylik väg.

Jag skall icke alls nu ingå på vad motionären yttrade, då han berörde en annan motion i detta sammanhang, som vi icke velat vara med om och som vi komma till om onsdag. Då kunna vi få tillfälle att tala om den saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Det är väl icke någon av utskottets ledamöter, som ej till fullo behjärtat det syfte, som motionärerna här trätt in för. Jag tror emellertid, att det möter mycket stora vanskligheter att vinna något resultat av värde genom en utredning, sådan som motionärerna här påyrkat.

Jag föranleddes att begära ordet, när motionären vände sig mot utskottets uttalande, att jordbrukarna böra i största möjliga utsträckning själva bygga, i det han yttrade, att de icke ha tid därtill, om de skola kunna sköta sin jord. Jag har åtskillig erfarenhet på hithörande område, och enligt min uppfattning måste, om det skall vara möjligt att grundlägga småbruk och egnahem och man icke skall förbygga sig, grundläggarna själva i stor utsträckning lägga hand vid byggena. I annat fall ställer det sig för dyrt, och det är näppeligen möjligt, särskilt med hänsyn till formen för den egnahemsbildning, som nu pågår, och som är förlagd till så olika platser och på så vidsträckt områden, att genomföra någon standardisering, som skulle kunna medföra mera avsevärda besparingar. Jag har för övrigt gjort den iakttagelsen vid besök i ett stort antal nygrundade egna hem, att det finns två slags egnahemsbyggare. Det ena slaget äro de, som, när man kommer till hemmet och det är ofullbordat, säga: »jag har icke mäktat leja till det eller det arbetet». Den sortens människor få vanligen förr eller senare lämna sitt ställe. Men det finns en annan kategori, som säger: »jag har icke hunnit med att få arbetet fullgjort; jag har icke brädfodringen färdig, icke tegel på uthusen o. s. v., men jag ärnar utföra detta arbete, när jag får litet tid efter inbärgningen före de övriga höstarbe-

I fråga om byggnadskostnaderna för småbruk och egna hem.
(Forts.)

*I fråga om
byggnads-
kostnaderna
för småbruk
och egna hem.
(Forts.)*

tena». Den sortens folk klarar sig vanligtvis, om icke någonting särskilt inträffar. Här måste med styrka sägas ifrån, att det bör vara egna-hemsbyg-garen själv, som skall utföra det väsentliga arbetet med byggenskapen. Han kan göra det billigare än andra; hjälpen utifrån blir vanligen för dyr.

Jag kan icke, som jag erinrade, finna, att man genom den utredning, som motionärerna påkallat, skulle vinna några praktiska fördelar så växlande som förhållandena vanligen gestalta sig. Man kan däremot ha fog för den far-hågan, att en alltför långt gående handledning *av* och förmynderskap *för* egna-hemstagarna skulle bidra till att dessa mera litade på andra och utomstående än på sig själva. Kommer man därhän, går det icke bra.

Jag intresserar mig livligt för de tankar, som motionärerna gjort sig till talesmän för, men jag tror icke det är möjligt att komma någonstans på den väg de föreslagit, och därför anser jag, att kammaren bör antaga utskottets hemställan.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman! Jag har redan sagt, att mitt inlägg i debatten icke avsett att övertyga kammaren om att den bör bifalla motionen gentemot ett enhälligt jordbruksutskott, men jag skall ändå be att få säga några ord för andra gången.

Jordbruksutskottets ordförande nämnde, att ett tillhandahållande av mate-rial genom de låneförmedlande institutionerna stöter på stora svårigheter på grund av att de nyskapade jordbruken ligga så långt ifrån varandra. Ja, herr ordförande, det tror jag de göra för närvarande, ty hur går det till, när vi skapa nya jordbruk genom beslut att försälja jord, som staten har i sin hand? Jo, det blir vanligtvis små, oregelbundna figurer, som man anser böra tagas bort från kronoegendomar än här, än där. Men om man bleve tvungen att gå fram för en systematisk kolonisation genom försäljning av stora kronoeigen-domar, skulle man ernå, att man finge hela komplex av nyskapade jordbruk på små områden, såsom händelsen var vid försäljningen i fjol av egendomen Svenstorp nere i Kristianstadstrakten med anledning av en motion av herr Andersson i Fältenborg, vilken jordbruksutskottet avstyrkte men som sedan drevs igenom i kammaren. Där hade föreningen »Hem och jord», såsom jag tror den kallades, byggt husen, och det visade sig, att man fått ned byggnads-kostnaderna till cirka 6,000 kronor. Detta är ett fall precis motsatt det, som herr Johansson i Uppmålby nämnde, nämligen vad som förekom i Julita i Sörmland, där egna-hemsföreningarna gått en annan väg; man hade där köpt *färdiga* hus och satt upp dem, vilket visade sig opraktiskt och alltför dyrt. Följa vi däremot den anvisning, som givits från Kristianstads län, i det vi för-sälja kronoegendomar på så sätt att hela komplex av nyskapade jordbruk kom-ma till stånd, skulle detta otvivelaktigt ha goda följder med sig. Det förvä-nar mig därför, att jordbruksutskottet icke velat gå med på motionen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Det sista anförandet tvingar mig att säga ett par ord till herr Olsson i Ramsta, ehuru det egentligen icke hör till saken.

Herr Olsson i Ramsta påstod, att utskottet i fjol avstyrkt styckning av en kronoegendom i Skåne, men att på enskild motionärs framställning försäljning dock kommit till stånd. Den historiken är något missvisande. Det är visser-ligen sant att det på sin tid var delade meningar inom utskottet och kamrarna rörande styckning av en kronoegendom i Kristianstads län, men den menings-skiljaktigheten rörde sig icke om styckning av jordbruksjorden vid ifrågava-rande egendom utan om ett därtill hörande skogsområde, som utskottet icke ansåg böra plottas bort genom styckning.

Herr Olsson i Ramsta klandrade jordbruksutskottet för att det varit så försiktigt vid behandling av detta ärende. Jag tror med hänsyn till alla de projekt och uppslag, som komma från herr Olsson i Ramsta, att utskottet har fog för att vara en smula försiktigt.

I fråga om bygg- och kostnaderna för småbruk och egna hem.

(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Då jag varit med i utskottet vid behandlingen av föreliggande fråga, vill jag peka på en sak, som här icke särskilt understrukits.

Herr Olsson i Ramsta nämnde i sitt sista anförande, att i det fall, då förra året styckning av en kronoegendom beslöts mot jordbruksutskottets avstyrkande, vid uppförandet av husen tillgått så, att egnahemsföreningen tagit hand om saken. Ja, det visar ju, att något dylikt går för sig, utan att vi behöva skriva till Kungl. Maj:t för att få särskilda direktiv. Det är väl också det lämpligaste, att så sker, i den mån förhållandena påkalla det och förutsättningar därför föreligga. I Sörmland har man försökt sig på en annan väg, och det blev ett varnande exempel. Den förra vägen slog ju väl ut, och då vet jag icke, varför man skulle gå till Kungl. Maj:t i saken.

Denna synpunkt har mycket påverkat mig i utskottet, och jag har därför kunnat vara med om avslag på motionerna, ehuru jag är synnerligen intresserad av att göra vad som göras kan för att underlätta för egnahemsbyggarna att inrätta sig billigt, vilket ju är nödvändigt, om de skola kunna reda sig. I det avseendet vill jag också understryka vad som här framhållits, att egnahemsbyggarnas egen arbetsinsats är av stor betydelse och en vital förutsättning för, att vederbörande skola kunna komma på grön kvist från början.

Jag har som sagt velat påpeka, att möjligheter redan nu förefinnas i den riktning, som motionärerna antytt. Det beror i varje fall på om det är intresserat och praktiskt folk som tar hand om saken, men i det avseendet hjälper ej mycket att skriva till Kungl. Maj:t.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 26.

På hemställan av herr förste vice talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 27 i denna månad företaga val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän.

§ 27.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Sandberg*, nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, angående lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader;

herr *Magnusson* i Skövde, nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 75, med förslag till ny provinsialläkartaxa; och

herr *Löfgren* i Stockholm, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 81, med förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetslagslag).

Dessa motioner bordlades.

§ 28.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

År 1926 den 19 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räknenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Dahlström, A.</i> , expeditionsföreståndare, Göteborg,	med 32 röster,
» <i>Neiglick, Fritz</i> , kapten, Göteborg,	» 32 » ,
» <i>d'Orchimont, F.</i> , f. d. handlande, Floda,	» 32 » ,
» <i>Larsson, L.</i> , landstingsman, Huveröd,	» 32 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Wikborn, N.</i> , lantbrukare, Arrie, Månstorp,	med 32 röster,
» <i>Cavalli, Gustaf</i> , överstelöjtnant, Malmö,	» 32 » ,
» <i>Johansson, P. A.</i> , direktör, Malmö,	» 32 » ,
» <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Vadensjö,	» 32 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Olsson, Ahlmans Olof</i> , f. d. riksdagsman, Insjön,	med 32 röster,
» <i>Skarstedt, W.</i> , f. d. riksdagsman, Falun,	» 32 » ,
» <i>Sandström, Carl</i> , kamrer, Falun,	» 32 » ,
» <i>Backelin, H.</i> , landstingsman, Falun,	» 32 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hållander, Alb.</i> , handelsföreståndare, Gävle,	med 32 röster,
» <i>Lindblom, Edw.</i> , handlande, Gävle,	» 32 » ,
» <i>Nygren, G.</i> , konduktör, Gävle,	» 32 » ,
» <i>Nyberg, N. A.</i> , trävaruhandlare, Gävle,	» 32 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	med 32 röster,
» <i>Brodin, O.</i> , direktör, Halmstad,	» 32 » ,
» <i>Jönsson, C. B.</i> , f. d. riksdagsman, Röinge,	» 32 » ,
» <i>Svensson, Gustav</i> , skomakaremästare, Slöinge,	» 32 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Berglund, Enar</i> , landstingsman, Strömnäs,	med 32 röster,
» <i>Törner, A.</i> , direktör, Härnösand,	» 32 » ,
» <i>Hallin, E.</i> , kassör, Örnsköldsvik,	» 32 » ,
» <i>Hesse, Samuel</i> , advokat, Härnösand,	» 32 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , landstingsman, Häradsköp, Skillingaryd,	med 32 röster,
» <i>Andrén, Fredrik</i> , ingenjör, Jönköping,	» 32 » ,
» <i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar,	» 32 » ,
» <i>Pettersson, J. Aug.</i> , landstingsman, Huskvarna,	» 32 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr Nilsson, V., rostmästare, Kalmar,	med 32 röster,
» Wickbom, J. A. O., rektor, Kalmar,	» 32 » ,
» Modéer, Seth, handlande, Mönsterås,	» 32 » ,
» Olsson, John, skräddare, Kalmar,	» 32 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr Rydén, Magnus, förste marinintendent, Karlskrona,	med 32 röster,
» Appelkvist, Caspar, handelsföreståndare, Ronneby,	» 32 » ,
» Lundblad, Hj., kyrkoherde, Hällaryd,	» 32 » ,
» Berg, Robert, f. d. riksdagsman, Karlskrona,	» 32 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr Berg, N. A:son, f. d. riksdagsman, Munkfors,	med 32 röster,
» Göthberg, A. H., f. d. riksdagsman, Munkfors,	» 32 » ,
» Mossberg, Gustaf, handlande, Framnäs, Blomskog,	» 32 » ,
» Huss, R., major, Karlstad,	» 32 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr Svensson, M., kontorsbiträde, Kristianstad,	med 32 röster,
» Wingren, H., kamrer, Kristianstad,	» 32 » ,
» Jönsson, Sven, f. d. riksdagsman, Fridhill,	» 32 » ,
» Pehrsson, John, handlande, Osby,	» 32 » ;

vid kontoret i Linköping

herr Träff, J. A., f. d. riksdagsman, Mjölby,	med 32 röster,
friherre Hermelin, Gösta, Ulvåsa,	» 32 » ,
herr Hanzén, J., redaktör, Linköping,	» 32 » ,
» Rydén, C., järnvägskontrollör, Linköping,	» 32 » ;

vid kontoret i Luleå

herr Bezell, Albert, stadsfogde, Luleå,	med 32 röster,
» Lindqvist, Melker, grosshandlare, Luleå,	» 32 » ,
» Bäckström, Amandus, kommissionär, Öjebyn,	» 32 » ,
» Sandström, Robert, handlande, Gammelstad,	» 32 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr Bolin, J. Z., skollärare, Fyrunga,	med 32 röster,
» Wallin, Erik, handelsföreståndare, Lidköping,	» 32 » ,
» Johansson, Alf., lantbrukare, Rambatorp, Låstad,	» 32 » ,
» Andersson, Justus, kommunalordförande, Karlsborg,	» 32 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr Eriksson, Karl, f. d. riksdagsman, Lundby, Okna,	med 32 röster,
» Lagerbäck, E. A., kassör, Norrköping,	» 32 » ,
» Eriksson, Josef, f. d. riksdagsman, Finspång,	» 32 » ,
» Jonsson, Edvard, inspektor, Fiskeby,	» 32 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Fant, Gunnar</i> , borgmästare, Nyköping,	med 32 röster,
» <i>Strutz, O.</i> , f. d. riksdagsman, Katrineholm,	» 32 » ,
» <i>Lundbom, Erik</i> , f. d. riksdagsman, Stigtomta,	» 32 » ,
» <i>Giertz, Ivan</i> , förvaltare, Blacksta by, Vadsbro,	» 32 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Gustafsson, Gid.</i> , redaktionssekreterare, Sundsvall,	med 32 röster,
» <i>Carlström, L. W.</i> , bageriföreståndare, Sundsvall,	» 32 » ,
» <i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö,	» 32 » ,
» <i>Karlsson, Rob.</i> , f. d. riksdagsman, Gasabäck, Söråker,	» 32 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Lagerkvist, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Skellefteå,	med 32 röster,
» <i>Ålund, W.</i> , jägmästare, Umeå,	» 32 » ,
» <i>Nilsson, O. A.</i> , fanjunkare, Umeå,	» 32 » ,
» <i>Sävsten, Emil</i> , landstingsman, Sävar, Umeå,	» 32 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Wiklund, Gustaf</i> , akademibokhållare, Uppsala,	med 32 röster,
» <i>Tapper, K.</i> , landstingsman, Uppsala,	» 32 » ,
» <i>Jansson, Hugo</i> , disponent, Uppsala,	» 32 » ,
» <i>Lundqvist, C. O.</i> , f. d. riksdagsman, Baggarbo, Skokloster,	» 32 » ;

vid kontoret i Visby

friherre <i>Kruuse af Verchou, H.</i> , major, Tingstäde,	med 32 röster,
herr <i>Larsson, K. L. J.</i> , f. d. riksdagsman, Bondarve,	» 32 » ,
» <i>Kahlström, K.</i> , f. d. riksdagsman, L:a Atlings, Atlingbo,	» 32 » ,
» <i>Bastholm, G.</i> , lokomotivförare, Visby,	» 32 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Björklund, E.</i> , jägmästare, Vänersborg,	med 32 röster,
» <i>Lindkvist, G. E.</i> , landstingsman, Åmål,	» 32 » ,
» <i>Berggren, Gustaf</i> , stationskarl, Åmål,	» 32 » ,
» <i>Bergström, Arvid</i> , handlande, Vänersborg,	» 32 » ;

vid kontoret i Västerås

greve <i>Cronstedt, F. W.</i> , Fullerö, Västerås,	med 32 röster,
herr <i>Robsahm, G. W. T.</i> , kapten, Västerås,	» 32 » ,
» <i>Lindgren, Gustaf</i> , f. d. riksdagsman, Islingby,	» 32 » ,
» <i>Zander, J. A.</i> , handelsföreståndare, Västerås,	» 32 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Ljungkvist, J. M.</i> , garvare, Växjö,	med 32 röster,
» <i>Johansson, G. W.</i> , hemmansägare, Östad, Täckaregård, Väckelsång,	» 32 » ,
» <i>Hultin, Gustaf</i> , lokomotivförare, Älmhult,	» 32 » ,
» <i>Lindahl, Ernst</i> , lantbrukare, Lagan,	» 32 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 32 röster,
» <i>Gustafsson, Arv.</i> , kassör, Örebro,	» 32 » ,
» <i>Åqvist, Torsten</i> , direktör, Örebro,	» 32 » ,
» <i>Cederlund, C. F.</i> , affärschef, Örebro,	» 32 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Mattsson, Anders</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	med 32 röster,
» <i>Olsson, Per</i> , mejeridisponent, Östersund,	» 32 » ,
» <i>Roman, P. G.</i> , häradsskrivare, Östersund,	» 32 » ,
» <i>Olsson, O. P.</i> , affärschef, Östersund,	» 32 » ;

suppleanter:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Rodhe, C. W.</i> , överstelöjtnant, Göteborg,	med 26 röster,
» <i>Hjort, Gustaf</i> , direktör, Göteborg,	» 26 » ,
» <i>Börjesson, L. A.</i> , sjukkasseexpeditör, Göteborg,	» 26 » ,
» <i>Ljungberg, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Lysekil,	» 26 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>von Porat, Wilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund,	med 26 röster,
» <i>Rosén, Anders</i> , lektor, Lund,	» 26 » ,
» <i>Persson, Per Hjalmar</i> , lantbrukare, Klörup, Ahlstad,	» 26 » ,
» <i>Hermansson, J. W.</i> , lagerbokhållare, Malmö,	» 26 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Minör, P. A.</i> , landstingsman, Falun,	med 26 röster,
» <i>Olsson, Anders</i> , f. d. riksdagsman, Mora,	» 26 » ,
» <i>Eronn, A.</i> , f. d. riksdagsman, Leksand,	» 26 » ,
» <i>Ohlsén, Olof</i> , handlande, Orsa,	» 26 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Berg, Fredrik</i> , kamrer, Gävle,	med 26 röster,
» <i>Hellström, H.</i> , kapten, Gävle,	» 26 » ,
» <i>Norell, J. A.</i> , fabrikör, Söderhamn,	» 26 » ,
» <i>Carlsson, Pontus</i> , målaremästare, Gävle,	» 26 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Andersson, Janne</i> , byggmästare, Falkenberg,	med 26 röster,
» <i>Nilsson, C. L.</i> , landstingsman, Olofsbo, Falkenberg,	» 26 » ,
» <i>Kindberg, A.</i> , läroverksadjunkt, Halmstad,	» 26 » ,
» <i>Johansson, Aug.</i> , lantbrukare, Skålmatorp, Slöinge,	» 26 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Björklund, Henrik</i> , köpman, Härnösand,	med 26 röster,
» <i>Carlsson, E.</i> , ekonomichef, Sollefteå,	» 26 » ,
» <i>Bouvin, A.</i> , handlande, Sollefteå,	» 26 » ,
» <i>Sundelin, H.</i> , kamrer, Härnösand,	» 26 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Svensson, Johan</i> , nämndeman, Fällinge, Smålandsstenar,	med 26 röster,
» <i>Strömberg, Viktor</i> , direktör, Jönköping,	» 26 » ,
» <i>Gelotte, B. E.</i> , f. d. riksdagsman, Tranås,	» 26 » ,
» <i>Magnusson, August</i> , fabrikör, Svarvartorpet, Anderstorp,	» 26 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Johnsson, G. L.</i> , stadsfullmäktig, Kalmar,	med 26 röster,
» <i>Sjöberg, S.</i> , godsägare, Färjestaden,	» 26 » ,
» <i>Olsson, F.</i> , konditor, Kalmar,	» 26 » ,
» <i>Ander, E.</i> , lasarettssyssloman, Kalmar,	» 26 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Olsson, N. P.</i> , kamrerare, Mjällby,	med 26 röster,
» <i>Klemetson, Nils</i> , lantbrukare, Merserum,	» 26 » ,
» <i>Dahl, Aug.</i> , häradsdomare, Rosendal,	» 26 » ,
» <i>Andersson, Anton</i> , kakelarbetare, Karlskrona,	» 26 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Ferm, E. D.</i> , lantbrukare, Skåre,	med 26 röster,
» <i>Lind, A.</i> , landstingskamrer, Karlstad,	» 26 » ,
» <i>Lennartsson, C. E. L.</i> , godsägare, Rotnäs, Ulfby,	» 26 » ,
» <i>Svensson, Johan</i> , lantbrukare, Heljetorp, Våse,	» 26 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Olsson, Henrik</i> , landstingsman, Spjutstorp,	med 26 röster,
» <i>Olsson, Otto J.</i> , lantbrukare, Hammenhög,	» 26 » ,
» <i>Lorenzen, H. Chr.</i> , kamrer, Karpalund,	» 26 » ,
» <i>Sköld, H.</i> , folkskollärare, Kristianstad,	» 26 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Sköld, Carl</i> , redaktör, Linköping,	med 26 röster,
» <i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Linköping,	» 26 » ,
» <i>Hallendorff, Joh.</i> , landstingsman, Gerstorp, Linköping,	» 26 » ,
» <i>Johnsson, Robert</i> , överassistent, Linköping,	» 26 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Nycander, Henry</i> , landstingsdirektör, Luleå,	med 26 röster,
» <i>Lantz, E. P.</i> , landstingsman, Luleå,	» 26 » ,
» <i>Wikström, Arvid</i> , kyrkvård, Öjebyn,	» 26 » ,
» <i>Widlund, O.</i> , tapetserare, Luleå,	» 26 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Klen, David</i> , f. d. landstingsman, Tidaholm,	med 26 röster,
» <i>Johansson, Alfr.</i> , häradsdomare, Hallagården, Slutarp,	» 26 » ,
» <i>Lund, John</i> , lantbrukare, Rosenhaga, Lerdala,	» 26 » ,
» <i>Johansson, K. E.</i> , landstingsman, Faleberg, Larv,	» 26 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Frost, G. F.</i> , f. d. riksdagsman, Norrköping,	med 26 röster,
» <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	» 26 » ,
» <i>Johansson, Fredrik</i> , hemmansägare, Vevlöf, Östra Husby,	» 26 » ,
» <i>Ljungberg, A. J.</i> , förste lärare, Norrköping,	» 26 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Carlsson, E. G.</i> , stadsstyrelseledamot, Katrineholm,	med 26 röster,
» <i>von Sydow, C. O.</i> , kapten, Nyköping,	» 26 » ,
» <i>Engström, Arvid</i> , lantbrukare, Skötselorp, Vadsbro,	» 26 » ,
» <i>Hedin, Karl</i> , ingenjör, Kärrobo, Nyköping,	» 26 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Hedqvist, P. L.</i> , landstingsman, Fagervik,	med 26 röster,
» <i>Andersson, Erik G.</i> , sekreterare, Sundsvall,	» 26 » ,
» <i>Johansson, Gustaf</i> , disponent, Sundsvall,	» 26 » ,
» <i>Andersson, Torsten</i> , e. o. hovrättsnotarie, Sundsvall,	» 26 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Eriksson, E.</i> , f. d. riksdagsman, Böle,	med 26 röster,
» <i>Hansson, Erik</i> , nämndeman, Vännäs,	» 26 » ,
» <i>Karlsson, Nils</i> , nämndeman, Tavelsjö,	» 26 » ,
» <i>Conradson, R.</i> , apotekare, Nordmaling,	» 26 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Ekstrand, Åke</i> , e. o. hovrättsnotarie, Uppsala,	med 26 röster,
» <i>Andersson, Tor</i> , bokbindare, Uppsala,	» 26 » ,
» <i>Bengtsson, E.</i> , lantbrukare, Gunnarsbo, Löfsta bruk,	» 26 » ,
» <i>Norén, K.</i> , vattenrättsnämndeman, Rålunda, Hågeby,	» 26 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Kullberger, Algot</i> , kamrer, Visby,	med 26 röster,
» <i>Lingström, Aug.</i> , f. d. riksdagsman, Klintehamn,	» 26 » ,
» <i>Karlström, Hugo</i> , f. d. riksdagsman, Lummelunda, Martebo,	» 26 » ,
» <i>Hansén, Th.</i> , f. d. riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 26 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Andersson, Folke</i> , trafikassistent, Vänersborg,	med 26 röster,
» <i>Lundgren, Anton</i> , poliskonstapel, Vänersborg,	» 26 » ,
» <i>Andrén, Anders</i> , handlande, Brålanda,	» 26 » ,
» <i>Svensson, Birger</i> , landstingsman, Grovare, Varnumskulle,	» 26 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Hult, Adam</i> , landstingsdirektör, Kolbäck,	med 26 röster,
» <i>Johansson, A. J.</i> , häradsdomare, Bro, Hedensberg,	» 26 » ,
» <i>Hedberg, A. M.</i> , kassör, Västerås,	» 26 » ,
» <i>Fröier, Isidor</i> , folkskollärare, Västerås,	» 26 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Borg, P.</i> , kantor, Lekaryd, Gåvetorp,	med 26 röster,
» <i>Mattsson, V.</i> , lantbrukare, Eneryda,	» 26 » ,
» <i>Ottoson, J.</i> , sjukskötare, Växjö,	» 26 » ,
» <i>Lindström, Herman</i> , förvaltare, Östrabo,	» 26 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Pettersson, G.</i> , domänintendent, Runnaby, Örebro,	med 26 röster,
» <i>Abrahamsson, O.</i> , förrådsförvaltare, Örebro,	» 26 » ,
» <i>Linder, Hjalmar</i> , grosshandlare, Örebro,	» 26 » ,
» <i>Windahl, A.</i> , f. d. riksdagsman, Örebro,	» 26 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Holm, Sigurd</i> , typograf, Östersund,	med 26 röster,
» <i>Pålsson, Olof</i> , hemmansägare, Söre, Lit,	» 26 » ,
» <i>Henriksson, Henrik</i> , d. y., mejeridisponent, Offne, Trångs-	
viken,	» 26 » ,
» <i>Lögdborg, J.</i> , hemmansägare, Genvalla,	» 26 » ;

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom lottning bestämd.

A. Antonsson.

Ernst Hage.

J. G. Walles.

K. A. Westman.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren, att underrättelse om de försiggångna valen skulle genom utdrag av kammarens protokoll meddelas bankoutskottet med anmodan till utskottet att lämna såväl fullmäktige i riksbanken som vederbörande avdelningskontor och de valda meddelande om valens utgång.

§ 29.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1926—1927 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag av skogsförsäljningsmedel från utskogen Knappåsen till restaurering av Ekshärads församlings kyrkobyggnad; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under år 1927 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift.

§ 30.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets memorial, nr 23, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1926—1927 till riksdagens interparlamentariska grupp;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om ändring i 12 § lagen om rätt till litterära musikaliska verk; och

nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 13, 14 och 23 §§ i lagen den 30 maj 1919 om rätt till verk av bildande konst dels ock en i anledning av propositionen väckt motion; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående publicerande av en sammanställning av den privata företagsamhetens kapital, vinst och utdelning m. m.

§ 31.

Justerades protokollsutdrag.

§ 32.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ernfors</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 21 febr.,	
» <i>Bäcklund</i>	» 4 » » » 20 »	
» <i>Westman</i>	» 5 » » » 23 »	
» <i>Lovén</i>	» 6 » » » 22 »	
» <i>Olsson i Berg</i>	» 10 » » » 23 »	
» <i>Magnusson i Tumhult</i>	» 9 » » » 23 »	
» <i>Isacsson</i>	» 6 » » » 23 »	
» <i>Gustafson i Kasenberg</i>	» 6 » » » 22 »	
» <i>Olsson i Hov</i>	» 8 » » » 22 »	
» <i>Sjöström</i>	» 5 » » » 22 »	
» <i>Jeppsson</i>	» 6 » » » 22 »	
» <i>af Ekenstam</i>	» 4 » » » 24 »	
» <i>Osberg</i>	» 4 » » » 22 »	och
» andre vice talmannen <i>Nilsson</i>	» den 22 febr.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.58 e. m.

In fidem
Per Cronvall.